

**6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BİLİNCİ
KAZANDIRMAYA YÖNELİK ETKİNLİKLERİN
ÖĞRENCİLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİR YAŞAMA
YÖNELİK FARKINDALIKLARINA ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Merve SUNA

Eskişehir 2023

**6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BİLİNCİ
KAZANDIRMAYA YÖNELİK ETKİNLİKLERİN ÖĞRENCİLERİN
SÜRDÜRÜLEBİLİR YAŞAMA YÖNELİK FARKINDALIKLARINA ETKİSİ**

Merve SUNA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programı

Danışman: Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Temmuz 2023

JÜRI VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET

6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BİLİNCİ KAZANDIRMAYA YÖNELİK ETKİNLİKLERİN ÖĞRENCİLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİR YAŞAMA YÖNELİK FARKINDALIKLARINA ETKİSİ

Merve SUNA

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temmuz 2023

Danışman: Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE

Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin içinde bulundukları toplumun etkin bir üyesi olarak toplumsal ve çevresel konularda bilinç ve duyarlılık geliştirmelerine katkı sağlar. Çevre sorunlarının giderek artarak tüm dünyada canlı yaşamını olumsuz biçimde etkilediği günümüzde sürdürülebilirlik kavramı da önem kazanmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarına etkisini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, karma yöntem desenlerinden gömülü deneysel desen kullanılmıştır. Çalışma grubunu, 2021-2022 öğretim yılında Eskişehir ilinde bir devlet ortaokulunda 6. sınıf düzeyinde bir şubede öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Veriler, Akgül ve Aydoğdu (2020) tarafından geliştirilen “Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalık Ölçeği” (SYFÖ) ve öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Nicel veriler SPSS 24 Paket Programı ile analiz edilmiştir. Nitel verilerin analizinde ise tümevarımsal analiz kullanılmıştır. Araştırma sonucunda 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerine olumlu yönde etki ettiği görüşüne sahip oldukları belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırma sonuçları doğrultusunda Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarını geliştirmeye dönük öneriler getirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Bilgiler, Sürdürülebilirlik bilinci, Sürdürülebilir yaşam, Sürdürülebilir kalkınma

ABSTRACT

THE EFFECT OF ACTIVITIES FOR SUSTAINABILITY AWARENESS ON STUDENTS' SUSTAINABLE LIVING AWARENESS IN 6TH GRADE SOCIAL STUDIES COURSE

Merve SUNA

Department of Turkish and Social Sciences Education
Anadolu University, Graduate School of Educational Sciences, July 2023
Supervisor: Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE

As an active member of the society, the Social Studies course contributes to the development of awareness on social and environmental issues among students. Today, the concept of sustainability is gaining importance, as environmental problems are increasing day by day and in negative forms all over the world. The aim of this study is to investigate the effect of activities for sustainability awareness on students' sustainable living awareness in 6th grade Social Studies course. The research was carried out according to the embedded experimental design which is one of the mixed-method designs. The participants consist of students attending in a 6th grade of a public secondary school in Eskişehir in the 2021-2022 academic year. Data were collected with “Sustainable Living Awareness Scale” (SLAS) developed by Akgül and Aydoğdu (2020), and semi-interviews with customers. Quantitative data were analyzed with SPSS 24 Package Program. Inductive analysis was used in qualitative data analysis. As a result of the research, it was found that activities for sustainability awareness significantly increased the sustainable living awareness levels of the students in the experimental group. Additionally, students emphasized that activities for sustainability awareness had a significant effect on the increase in sustainable living awareness level. In this context, suggestions put forth that activities for sustainability awareness can be used to improve students' sustainable living awareness levels in the Social Studies course.

Keywords: Social studies, Sustainability awareness, Sustainable living, Sustainable development

ÖNSÖZ

Sosyal Bilgiler güncel yaşamla iç içe olan ve öğrencilere toplumsal kişilik kazandırmayı amaçlayan bir derstir. Çevre sorunları, ekonomik sorunlar ve sosyal sorunlar günlük yaşamın olağan unsurları durumuna gelmiştir. Bilim ve teknoloji hızla gelişirken insanlığın doğal kaynaklar ve çevre üzerinde neden olduğu tahribat da göz ardı edilemeyecek bir düzeye gelmiştir. Tüm bu gelişmeler eğitim alanında sürdürülebilirlik kavramının ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Sürdürülebilirlik bugünün kaynaklarını tüketirken gelecek nesillerin de bu kaynaklara olan gereksinimini göz önünde bulundurmayı gerekli kılmaktadır. Sürdürülebilirlik bilincinin öğrencilere kazandırılmasında rol oynayabilecek derslerden biri de Sosyal Bilgiler dersi. Çünkü Sosyal Bilgiler dersi içeriğinde hem toplumsal konulara hem çevre ile ilgili konulara hem de ekonomi ile ilgili konulara yer vermekte; tüm bunları öğrencilerin gelişim düzeyine uygun biçimde disiplinler arası bakış açısıyla ele almaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci geliştirme çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde hem akademik hem de duygusal olarak bana destek olan, süreç boyunca önerileriyle araştırmanın ilerlemesini ve gelişmesini sağlayan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez savunma jürisinde yer alarak katkı sağlayan değerli hocalarım Doç.Dr. Zeynep KILIÇ'a ve Dr. Öğr.Üyesi Hatice TÜRE'ye çok teşekkür ederim.

Araştırmanın gerçekleştirildiği ortaokulda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenine, araştırmanın gerçekleştiği sınıfta öğrenim gören öğrencilere ve öğrencilerin velileri ile okul yönetimine teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca her zaman yanımda olan, maddi ve manevi desteklerini hep hissettiğim aileme çok teşekkür ederim.

Merve SUNA

Eskişehir, 2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Merve SUNA

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1.Problem Durumu	2
1.2.Araştırmanın Amacı	4
1.3.Araştırmanın Önemi.....	5
1.4.Sınırlılıklar.....	6
1.5.Tanımlar	6
2.ALANYAZIN	7
2.1.Sosyal Bilgiler	7
2.1.1.Sosyal Bilgilerin tanımı	7
2.1.2.Sosyal Bilgilerin Dünya’da ve Türkiye’de tarihsel gelişimi.....	11
2.1.3.Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı.....	15
2.2.Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma.....	18
2.2.1.Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınmanın tanımı	18
2.2.2.Sürdürülebilir kalkınmanın tarihsel gelişimi.....	20
2.2.3.Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları.....	31
2.2.4.Sürdürülebilir yaşam için yapılması gerekenler	35

2.2.5. Sürdürülebilirlik ve eğitim.....	36
2.3.Sosyal Bilgiler Dersi ve Sürdürülebilirlik İlişkisi.....	40
2.3.1.Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında sürdürülebilirlik.....	41
2.3.2. Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinlik örnekleri.....	45
2.4.İlgili Araştırmalar	49
2.4.1.Eğitimde sürdürülebilirlik ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalar	50
2.4.2. Eğitimde sürdürülebilirlik ile ilgili yurtdışında yapılan çalışmalar	57
3.YÖNTEM	60
3.1. Araştırmanın Modeli	60
3.2. Çalışma Grubu	62
3.3. Veri Toplama Araçları ve Veri Toplama Süreci.....	64
3.3.1. Sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeği	64
3.3.2.Yarı yapılandırılmış görüşme	66
3.4. Uygulama Süreci	67
3.4.1. Pilot uygulama.....	67
3.4.2. Denel işlem.....	68
3.4.3.Araştırma ortamı	71
3.5. Veri Analizi	72
3.6. Araştırmada İnanırcılık ve Etik	73
3.7. Araştırmacının Rolü	73
4. BULGULAR VE YORUM.....	75
4.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Etkinliklerin Öğrencilerin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalıklarına Etkisine İlişkin Nicel Bulgular	75
4.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Etkinliklerin Uygulama Sürecine İlişkin Nitel Bulgular	78

4.2.1. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklere ilişkin görüşleri	79
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	88
5.1. Sonuç	88
5.1.1. Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerine etkisine ilişkin sonuçlar	88
5.2. Tartışma	89
5.3. Öneriler	92
5.3.1. Uygulama yönelik öneriler	92
5.3.2. Araştırmaya yönelik öneriler.....	92
KAYNAKÇA.....	94
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1. Bazı ülkelerin sosyal bilgiler dersinden temel beklentileri.....	11
Tablo 2.2. Sosyal Bilgiler dersi kronolojisi	14
Tablo 2.3. İstedğimiz gelecek raporu.....	28
Tablo 2.4. UNCSD tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik için çevresel göstergeler...	33
Tablo 2.5. UNCSD tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik için sosyal göstergeler.....	34
Tablo 2.6. UNCSD tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik için ekonomik göstergeler	35
Tablo 2.7. Sürdürülebilir yaşam için yapılması gerekenler	36
Tablo 2.8. SB dersi öğretim programında sürdürülebilir farkındalık geliştirmeye yönelik kazanımlar.....	43
Tablo 3.1. Öğrencilerin kişisel bilgileri	63
Tablo 3.2. SYFYÖ dfa uyum istatistikleri	64
Tablo 3.3. Yarı yapılandırılmış görüşme yapılan öğrenci ve süre bilgisine ilişkin tablo	66
Tablo 3.4. 6.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik kazanımlar ve uygulanan etkinlikler	69
Tablo 4.1. Sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeğinin normallik dağılımı.....	76
Tablo 4.2. Deney grubu sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeği ön-test/son-test karşılaştırması için Wilcoxon İşaretli Sıralar testi sonuçları	78

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1: Sürdürülebilirlik ile sürdürülebilir kalkınma	19
Şekil 2.2: Sürdürülebilir kalkınmanın beş unsuru modellemesi	31
Şekil 2.3. Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları	32
Şekil 3.1. Nitel Yöntem – Karma Yöntem – Nicel Yöntem Sürekliliği.....	60
Şekil 3.2. Gömülü karma desen.....	61
Şekil 3.3. Araştırma ortamının krokisi	71
Şekil 4.1. SYYP ölçeği ön-test için çizilen normal Q-Q grafiği	76
Şekil 4.2. SYYP ölçeği ön-test için çizilen Detrended Normal Q-Q grafiği.....	76
Şekil 4.3. SYYP ölçeği son-test için çizilen normal Q-Q grafiği.....	77
Şekil 4.4. SYYP ölçeği son-test için çizilen normal Q-Q grafiği.....	77
Şekil 4.5. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklere ilişkin görüşleri	79
Şekil 4.6. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi ile sürdürülebilirlik arasındaki ilişki konusundaki görüşleri.....	80
Şekil 4.7. Öğrencilerin Sürdürülebilirlik ve Günlük Yaşam İlişkisi Konusundaki Görüşleri	82
Şekil 4.8. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanan Etkinlikler Konusundaki Görüşleri	85

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
SKE	: Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi
NCSS	: National Concil for Social Studies
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
BM	: Birleşmiş Milletler
SYFÖ	: Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalık Ölçeği

1. GİRİŞ

İnsan varoluşu itibari ile hem çevreden etkilenen hem de çevreyi etkileyen bir konumdur. Fiziksel ve sosyal çevresi yoluyla edindiği deneyimler bireyin gelişmesi konusunda belirleyici role sahiptir. Sosyal Bilgiler dersi bireyin hayatın içinde edindiği bu deneyimleri anlamlı hale getiren bilgi, değer, beceri ve tutumları içermektedir. Hayatın içinde gerçekleşen pek çok olaya eleştirel bir şekilde farklı pencerelerden bakabilme yeteneğini destekleyerek bireylerin sorunların çözümünde yaratıcı ve çok boyutlu düşüncelerini amaçlar. Sosyal bilgiler dersinin içeriğini sosyal bilimlerden alması olayların çok boyutluluğunun algılanmasına katkı sağlar. Tarih boyunca birey, zaman ve mekân bağlamında ortaya çıkan bilgiler Sosyal Bilgiler dersi ile kazandırılarak hem bireyin gelişimini hem de yaşadığı topluma uyumunu ve duyarlı olmasını sağlar. Bu doğrultuda temel amacı etkin vatandaşlar yetiştirmek olan Sosyal Bilgiler dersinin hayattaki sorunlar karşısında çözüm önerileri geliştirebilen, manevi değerlere sahip, üretken ve katılımcı bireyler olmaları yönünde öğrencileri desteklediği söylenebilir.

Sosyal Bilgiler dersinin duyarlılık ve farkındalık kazandırmayı amaçladığı konular arasında çevresel, toplumsal ve ekonomik sorunlar da yer almaktadır. Bu sorunların temelinde insanlığın uzun süredir sadece kendi istek ve ihtiyaçlarını düşünerek attığı adımlar vardır. Doğal kaynakların tükenmeye başlaması, çevredeki doğal unsurların zarar görmesi, üretim alanlarında kazanç elde etmeyi merkeze alarak insanlığın ve canlıların çıkarlarının göz ardı edilmesi, eşit koşullara sahip olamayan kişilerin maruz kaldıkları durumlar gibi çeşitli sorunların ciddi boyutlara ulaşması sürdürülebilir yaşamın gündeme gelmeye başlamasını sağlamıştır. Sürdürülebilir yaşamın oluşması ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi için ulusal ve uluslararası ölçekte çalışmalar yapıldığı gibi bu konu eğitim alanında da önemli bir yere sahip olmuştur. Belirlenen politikaların kurumlar ve şirketler için bağlayıcılıkları vardır ancak toplum açısından önem verilmesi için öncelikle bu konularda farkındalık oluşturmak gereklidir. Yaşanan sorunlara nelerin sebep olduğu bilinerek olumlu tutum ve davranış geliştirilmesi uzun vadede etkiye sahip olacak önemli bir yoldur. Bu doğrultuda öğretim programlarının sürdürülebilir yaşamın oluşmasına katkı sağlayacak bilgi, değer ve becerilere sahip olması bunun yanında uygulanan öğretim yöntemlerinin de bu bilinci kazandıracak nitelikte olması önem taşımaktadır. Sosyal Bilgiler dersi amaçları, içeriği ve yapısı bakımından sürdürülebilir yaşama yönelik eğitimi kapsayacak özellikleri taşımaktadır. Bu konuda bireysel ve toplumsal bilincin kazandırılması için Sosyal Bilgiler dersinin etkisinden ve gücünden

yararlanmak önemli görülmektedir. Araştırmanın bu bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın sınırlılıkları ve tanımlar başlıkları açıklanmıştır.

1.1.Problem Durumu

Tarih boyunca insan çevreye bağlı ve bağımlı bir ilişki içinde olmuştur. Bu ilişkideki denge, insanın ihtiyaçları ve faaliyetleri doğrultusunda doğa karşısında gücünün artması sonucu bozulmaya başlamıştır. Teknolojinin ilerlemesi, sanayi faaliyetlerinin hızı ve nüfusun giderek artması gibi sebepler çevre sorunlarına sebep olmuştur. Geleceği tehdit eder duruma gelen ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlar karşısında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma anlayışı çerçevesinde çözümler üretmek hedeflenmiştir (Acar, 2021).

Canlıların yaşamına kaynak ve ilham olan doğa kendinde oluşan tahribatı yenileme ve eksileni yerine koyabilme gibi bir güce sahiptir ancak sınırlarını aşmayacak düzeydeki iyileşmenin olması için yeterli zamana ihtiyacı vardır. Bu süreçte doğaya gereken zamanın verilmesi yerine kaynakların bilinçsizce kullanılmaya devam edilmesi doğal dengenin hızla bozulmasına ve çevre sorunlarının yaşanmasına sebep olmaktadır (Güler, 2019). İnsan ihtiyaçları karşısında doğal dengenin bozulmasının fark edilmeye başlanmasıyla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirlik, devamlılığı sağlamak anlamında kullanılabilen bir kavram olmakla birlikte insan ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanılan sınırlı doğal kaynakların uzun ömürlü olmasını hedeflemektedir (Özgen, 2019). Sürdürülebilir bir yaşamda kaynakların devamlılığı sağlanırken insan yaşamında da refaha ulaşılması hedeflenmektedir (Gökmen, Solak ve Ekici, 2019). Sürdürülebilir kalkınma bir sonuç/ürün iken sürdürülebilirlik bir süreci ifade etmektedir (Akgül, 2020).

Sürdürülebilirlik kavramının, Carlowitz tarafından yazılan kitapta madencilik faaliyetleri sonucunda tahrip olmaya başlayan ormanların korunmasıyla ilgili düşünceleri içermesine bağlı olarak 1700'lü yıllarda konuşulmaya başlandığı öne sürülmektedir (Şen, Kaya ve Alparlan, 2018, s.9). 19.yüzyılın yarısından sonra ise büyük ölçüde sanayi faaliyetlerinin ve nüfusun artması sonucunda çevre sorunlarının ortaya çıkması ve doğal kaynakların hızla tükenmeye başlamasıyla sürdürülebilirlik üzerinde sıkça konuşulan bir kavram haline gelmiştir (100 madde de sürdürülebilirlik, web; Alkış,2007).

Sürdürülebilirlik kavramına 1987 Brundtland Raporunda Birleşmiş Milletler tarafından sürdürülebilir kalkınma ifadesiyle yer verilmiş ve mevcut kaynakların günümüz ihtiyaçlarını karşılarken gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da karşılamaya yetecek ölçüde kullanılmasının hedeflendiği belirtilmiştir. 1992 Rio Zirvesinde (Birleşmiş Miller Çevre ve Kalkınma Konferansı) sürdürülebilirlik kapsamında çevre, yoksulluk, kuşaklar arasında eşitlik ve üretim-tüketim ilişkisi gibi konularda temel ilkeler belirlenmiştir (Sevinçli, 2020).

Güler (2019) günümüzde insanların çoğunun çevre sorunları karşısındaki kaygılarının kendi yaşam sürelerine paralel olarak şekillendiğini ve kendi yaşamlarının bitiminden sonra doğanın durumunu önemsemediklerini belirtmiştir. Oysaki “insanların sağlıklı bir çevrede yaşamak istemeleri en doğal haklarıdır. Çevresel kaynakların sınırlı oluşu, şimdiki kuşağı bir yandan hak sahibi statüsüne sokarken diğer yandan da gelecek kuşaklara düzgün ve yaşanabilir bir çevre bırakmak konusunda da yükümlülük altına sokmaktadır.” (Sevinçli, 2020, s.96). İnsan çevre sorunları ve sürdürülebilirlik ilişkisinde hem sorunun hem de çözümün bir parçasıdır (Gökmen, Solak ve Ekici, 2019). Özgen (2019) sürdürülebilirlik tanımında, yaşamda canlıların paydaş kabul edilerek geleceğe yönelik ortaklık duygusuyla hareket edilmesine dikkat çekmiştir.

Önder ve Özkan (2013); sürdürülebilirlik konusunda değerlere gereken önemin verilmemesinin problem olduğunu belirtmişlerdir. İnsanın yalnızca kendini düşünerek davranması yerine parçası olduğu bütünün ve gelecek kuşakların devamlılığını sağlayacak değerlere sahip olması bir gerekliliktir. İnsanların sürdürülebilirlik konusunda bilgiye ve farkındalığa sahip olarak kendi değer sistemlerinde bu konuda duyarlılık kazanmaları ve davranışlarını o doğrultuda belirleyebilmeleri eğitimle mümkün olacaktır.

Küresel çapta yaşanan sorunların çözümünde önemli bir rolü olan eğitim birden fazla boyuta sahip olan sürdürülebilirlik konusunun anlaşılması ve amaçlarına ulaşabilmesi için gerekli olan bilgi, bilinç, beceri, değer ve davranışların kazandırılmasında da önemli bir yere sahiptir (Gökmen, Solak ve Ekici, 2019).

Sürdürülebilir kalkınma eğitimi mevcut ve gelecek kuşaklara, çevresel bütünlüğe, ekonomik sürekliliğe ve kültürel çeşitliliğe sahip adil bir toplum olmayı sağlamanın yanı sıra eşit eğitim hakkı, iyi yönde toplumsal dönüşüm ve sürdürülebilir bir gelecek için gerekli olan tutum, davranış ve değerleri kazandırır. Adalet, cinsiyet eşitliği, yoksulluğun azaltılması, demokrasi ve barışçıl toplumların oluşması için katkıda bulunur (UNESCO, 2013 Aktaran, Akgül, 2020). Sanayileşmiş ülkeler ve sanayileşmemiş ülkeler arasında

eşitliğin oluşması yollarına aranan cevaplar ile doğal kaynakların tükenecek olması ve yaşanan çevre sorunları sürdürülebilir kalkınma eğitiminin dayanağını oluşturmuştur (Kaya ve Tomal, 2011).

Sosyal Bilgiler dersi öğrencileri toplum hayatına hazırlayan, hayatın içinden bir derstir bu doğrultuda küresel gelişmelerden ve dünyadaki toplumsal olaylardan etkilenmesi kaçınılmazdır. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi ile bireylerin sorgulayan, araştıran, farklılıkların farkında, problem çözebilen, karar verme becerisine sahip aktif vatandaşlar olmaları amaçlanmaktadır (Öztürk, 2014). Sosyal Bilgiler dersi içerdiği sosyal bilimler ve yaşanan sorunlara küresel perspektiften bakabilmesi açısından sürdürülebilir kalkınmaya yönelik eğitimde etkili olacağı düşünülmektedir (Oğuz Hacet ve Demir, 2019). Bu bağlamda dersin öğretmenlerinin, bireysel farklılıklara dikkat ederek öğrencileri aktif kılan ve yaratıcı etkinliklere yer verilen bir öğrenme ortamı tasarlayarak sürdürülebilirlik bilincinin oluşmasına katkı sağlamaları önemlidir.

Sosyal Bilgiler dersi kapsamında alanyazında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma konusunda yapılan bazı çalışmalar mevcuttur. Bunlar arasında Sosyal Bilgiler öğretim programlarının sürdürülebilir kalkınma kapsamında incelendiği (Aktaş, Dinçol Özgür ve Yılmaz, 2020; Oğuz Hacet ve Demir, 2019; Bulut ve Çakmak, 2018; Kaya ve Tomal, 2011; Tanrıverdi, 2009), Sosyal Bilgiler ders kitaplarının sürdürülebilirlik açısından incelendiği (MentişTaş ve Özkaral, 2016), Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koyan (Dinç ve Acun, 2017; Aydoğan, 2010; Azrak, 2022) ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarına yönelik (Acar, 2021; Özsoy, 2021; Uyanık, 2021; Ateş, 2018; Öztürk Demirbaş, 2015; Türer, 2010) çalışmalar yapılmıştır. Ancak Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilincinin kazandırılmasına yönelik etkinlikler düzenlenmesiyle ilgili çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

Bu doğrultuda sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalığın kazandırılması sürecinde Sosyal Bilgiler dersinde oluşturulacak öğrenme ortamları ve uygulanacak etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerine olan etkisini ortaya koyacak bir çalışmanın yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik uygulanan etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik

farkındalıklarına etkisini ortaya koymaktır. Bu bağlamda araştırma kapsamında şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinlikler 6. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarını anlamlı bir şekilde etkilemiş midir?
2. 6. sınıf öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin uygulama sürecine yönelik görüşleri nelerdir?

1.3.Araştırmanın Önemi

İnsan ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılan doğal kaynakların hızla tüketilmesi ve beraberinde yaşanan çevre sorunları yaşamı tehdit etmektedir. Yaşanan sorunların fark edilmesi sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarını gündeme getirmiştir. Sürdürülebilirlik terimi, 1987'de Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Brundtland Raporu'nda sürdürülebilir kalkınmanın tanımlanmasının ardından yaygın biçimde kullanılmaya başlanmıştır (Heinberg ve Lerch, 2010). Yine bu belgede tüm ülkelerde ekonomik ve sosyal kalkınma hedeflerinin sürdürülebilirlik bakımından ele alınması gerektiği belirtilmektedir (UN, 1987). Nüfus artışında kontrol, üretimde doğal kaynak kullanımının dengede tutulması, planlı kentleşme, sosyal ve hukuki eşitlik gibi sorunlarda alınacak önlemler ülkelerin ulusal ve uluslararası politikalarda verecekleri kararlarla belirlenmektedir. Uluslararası anlaşmalarla da önemine dikkat çekilerek ekonomik, sosyal ve çevre boyutlarıyla yaşanan sorunlara çözüm yolu olarak sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri belirlenmektedir. Bu hedeflerin etkili biçimde uygulanabilmesinde insanlar tarafından anlaşılır olması ve bilinçlenerek farkındalık kazanılmasının önemi büyüktür. İnsanlarda sürdürülebilirlik bilincinin oluşmasında küçük yaşlarda ailede ve okulda verilecek eğitim kilit rol oynamaktadır.

Sürdürülebilirlik eğitimi ile ilgili çalışmaların genellikle fen bilimlerine giren disiplinler bağlamında gerçekleştirildiği görülmektedir (Affeldt, Tolppanen, Aksela, Eilks, 2017; Jeronen, Palmberg ve Yli-Panula, 2016). Sosyal Bilgiler dersi de özel amaçları ile içerdiği değerler ve beceriler doğrultusunda bu bilincin kazandırılacağı derslerden biridir. Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilincini kazandırmaya yönelik düzenlenecek eğitim-öğretim ortamları ve etkinlikler ile öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerinin geliştirilmesi doğal çevreye

duyarlı, toplumsal ve ekonomik gelişmeleri sürdürülebilirlik temelinde anlamlandırıp yorumlayabilen bireyler yetiştirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Günümüzde giderek önem kazanan sürdürülebilirlik kavramının öğrencilere doğru bir şekilde öğretilmesi; sürdürülebilir yaşamın gerekliliklerine ilişkin bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılması eğitim çalışmalarının temel vurguları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda eğitim basamaklarında olabildiğince tüm derslerde sürdürülebilirlik bilincinin kazandırılmasına yönelik çalışmalar yapılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmanın Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilir yaşama yönelik etkinliklere ilişkin örnek bir uygulama sunması ve bu uygulamanın sonuçlarını ortaya koyması bakımından alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4.Sınırlılıklar

Bu çalışmada bazı sınırlılıklar vardır. Bu sınırlılıklar aşağıda yer almaktadır:

- 2021-2022 öğretim yılı bahar döneminde Eskişehir il merkezinde bir ortaokulda öğrenim gören ve Sosyal Bilgiler dersi alan 6.sınıf öğrencilerinden elde edilen veriler,
- Uygulama sürecinde ele alınan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanındaki kazanımlardır.

1.5.Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Öğrencilerin yaşadıkları topluma uyumunu destekleyen, hayat akışında karşılaştıkları sorunların çözümünde ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri ve değerleri sunan, bilinçli vatandaşlar olmalarını sağlamayı amaçlayan ve içeriğini sosyal bilimlere ait bilgi birikimden alan bir öğretim programı (Öztürk, 2014, s.2).

Sürdürülebilir kalkınma: Gelecek nesillerin haklarını ve ihtiyaçlarını dikkate alacak biçimde günümüz ihtiyaçlarının karşılanması (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1992, s.71).

Sürdürülebilirlik bilinci: Yaşanan çeşitli çevre sorunları ve doğal çevrenin tahrip olması karşısında bozulan doğanın dengesini tekrar bulmasını sağlamaya yönelik çözüm yolları üretmek buna uygun davranabilmek (Mızıkacı, 2020, s.9).

Sürdürülebilir yaşam: Günümüz ihtiyaçları karşılanırken gelecek nesillerin haklarını koruyacak biçimde yaşam alışkanlıkları oluşturmak (Aksoydan, 2020)

2.ALANYAZIN

Bu bölümde Sosyal Bilgiler dersi, Sürdürülebilirlik Bilinci, Sürdürülebilir Kalkınma kavramları ve bu kavramların Sosyal Bilgiler dersi ile olan ilişkisi açıklanacaktır.

2.1.Sosyal Bilgiler

Bu başlık altında Sosyal Bilgilerin tanımı, Dünyada ve Türkiye’de tarihsel gelişimi ve Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı başlıkları açıklanacaktır.

2.1.1.Sosyal Bilgilerin tanımı

Sosyal Bilgiler, bireylerin etkili vatandaşlar olarak çevresel ve toplumsal ölçekteki sorunlara duyarlı, sosyal hayatın içinde uyumlu, araştıran, sorgulayan, katılımcı ve üretken olmaları için kazanmaları gereken bilgi, beceri ve değerleri bütüncül olarak sunan bir derstir.

Sosyal Bilgiler, farklı sosyal bilim disiplinlerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir öğretim programıdır (Bilgili, 2019, s. 4). Farklı disiplinleri içeren bir çalışma alanı olması Sosyal Bilgiler üzerinde ortak kabul gören bir tanım yapılmasını zorlaştırmıştır.

Amerika’daki, Milli Eğitim Derneği’nin orta dereceli okulları yeniden teşkilatlandırma komisyonu Sosyal Bilgiler komitesi, Sosyal Bilgileri “*konusu doğrudan doğruya insan toplumunun teşkilatına ve gelişimine ve Sosyal Bilgilerin bir ögesi olması dolayısıyla insana dair olan bilgiler*” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanım Sosyal Bilgiler için yapılan ilk tanım olma özelliğindedir (Moffatt, 1957’den aktaran Safran, 2015, s.3).

Barr, Barth ve Shermis The Nature of Social Studies (Sosyal Bilgilerin Doğası) başlığını taşıyan eserlerinde, Sosyal Bilgileri alan olarak tutarlı bir amaç ve hedefler dizgisinden yoksun olduğunu, bu durumun öğretmenlerde en iyi içerik ve en uygun yöntemlerin ne olduğu konusunda kararsızlık yarattığını belirtmişlerdir. Sosyal Bilgilerin yapısından kaynaklanan içerik ve yöntem seçmede yaşanan kararsızlık tanımlanması durumuna da yansımıştır. Buna bağlı olarak Sosyal Bilgilerin ne olduğunu tanımlamaya yönelik bazı girişimlerin çok atıf almasına rağmen öğretmenler ve onları eğitenler arasında pek de kabul görmediğini belirtmişlerdir. Ancak buna rağmen yine de Sosyal Bilgilerin tanımının yapılmasını zorunluluk olarak gördüklerini vurgulayarak, “*Sosyal Bilgileri, sosyal bilimler ve insan bilimlerinin vatandaşlık eğitimi için öğretime uyarlanması*” olarak ifade etmişlerdir (Baarr, Barth ve Shermis, 1978, s.18’den aktaran

Aslan, 2016, s.5). Sosyal Bilgiler içerdği konuları sosyal bilim disiplinlerinden alarak bireylere vatandaş olma sürecinde ihtiyacı olan bilgileri kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda tercih edilecek bakış açıları ve yöntemler hakkında bir kararsızlık olduğu vurgulanmaktadır.

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi [NCSS], 1992 yılında Sosyal Bilgilerin tanımıyla ilgili tartışmalara bir son vermek amacıyla alana kapsamlı bir tanım getirmiştir. Bu tarihten itibaren Sosyal Bilgiler uzmanları tarafından üzerine uzlaşa sağlanan ve temel referans kabul edilen tanım şöyledir (Savage ve Armstrong, 1996, s.9’ dan aktaran Öztürk, 2015, s.3-4):

Sosyal Bilgiler, sosyal ve beşerî bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşerî bilimler, matematik ve doğa bilimlerinden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgiler öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır.

Öztürk (2014), Sosyal Bilgiler ile ilgili tanımlardan yola çıkarak şu tanımlı yapmıştır:

Sosyal Bilgiler; sosyal bilimlerin bulgularını entegre edip öğrencilerin düzeyine göre basitleştiren, bunları kullanarak, öğrencilere, sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık eğitim programı olarak tanımlanabilir (Öztürk, 2014, s.2).

Bilgili (2019) ise Sosyal bilgilerin amacını ve içeriğinin ne olduğunu belirterek “İlkokul ve ortaokullarda iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı.” şeklinde bir tanım yapmıştır. (Bilgili, 2019, s.4). Yapılan bu tanımlarda vatandaşlık vurgusunun yanında sorunlar karşısında çözüm üretme ve toplumsal yaşama uyum sağlama konusunda ilgili değer, beceri ve tutumlara sahip bireyler yetiştirmenin amaçlandığı da dikkat çekmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı’nın 2005 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında; sosyal bilim disiplinleri ve vatandaşlık bilgisi konularından hareketle bireyin çevresiyle ve toplumla olan ilişkisini mekân-zaman çerçevesinde ele alarak var oluş sürecine katkı sağladığının belirtildiği tanım şu şekildedir:

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olmak amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir. (MEB, 2005).

Sosyal Bilgiler dersi üzerinde ortak bir tanıma varılamamış olsa da yapılan tanımlar üzerinden Doğanay (2008) şu ortak noktaları ortaya çıktığını belirtmiştir:

- Sosyal Bilgilerin öncelikli amacı vatandaşlık bilincine sahip bireyler yetiştirmektir.
- Bilgiyi kullanabilme, demokrasiye dair değerleri benimseme ve sosyal katılım olmak üzere dört önemli ve zorunlu boyut vatandaşlık eğitiminin kapsadığı unsurlardır.
- Sosyal Bilgilerin sahip olduğu içerik insanlığın tarih boyunca etkileşimde olduğu insan-çevre ilişkisini barındıran sosyal bilimlere ait bilgi birikimine dayanmaktadır (Doğanay, 2008, s. 80).

Sosyal Bilgiler dersi bireylerin vatandaşlıkla ilgili temel bilgi, beceri ve değerleri kazandığı kendisiyle ve toplumla ilgili konularda karar alma süreçlerinde yer almaya çalışan sorumlu ve katılımcı vatandaş olma bilincine sahip olmasını amaçlamaktadır. İnsan doğal çevrenin ve toplumun bir parçasıdır Sosyal Bilgiler dersi bu etkileşim sonucu doğan bilgileri ve kazanılan deneyimleri içeriğinde barındırmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde vatandaşlık bilinci geliştiren bireyler aynı zamanda çevreyle ve toplumla uyum içinde olmayı öğrenir.

Tay (2018, s.7), Sosyal Bilgiler ile ilgili yapılan tanımlardaki ifadelerden yola çıkarak şu maddeleri ele almıştır:

- 1.Etkili vatandaş yetiştirme,
- 2.Kültürleme,
- 3.Çocuğa görelik,
- 4.Bilgi temeli,
- 5.Yöntem,
- 6.Zaman (geçmiş, bugün, gelecek),
- 7.Alan ve ders boyutu.

Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin etkili vatandaşlar olmalarının yanında bulundukları toplumun milli ve manevi değerleri başta olmak üzere kültürel özelliklerini benimsemeleri beklenmektedir. Geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında öğrencilerin gelişim düzeyine uygun bilgiler öğretim programında yer almaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi, bireyin insan ve toplum bağlamında bilgiler ve yaşantılar elde etmesinin yanında kendi değerlerini ve düşüncelerini de keşfetmesine zemin hazırlamalıdır. Bu doğrultuda iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek Sosyal Bilgilerin amaçları arasındadır (Kabapınar, 2019, s.3). Merkezinde insan ve toplumun olması Sosyal Bilgilerin konularının birbiri arasında bağ kurulmasını sağlamaktadır (Sönmez, 2010). Sosyal Bilgiler dersinin içerdiği bilgi, beceri ve değerler günlük hayatın tamamında karşılık bulmaktadır (Deveci, 2009, s.2). Bu bağlamda bireylerin günlük hayatlarında elde ettikleri deneyimleri anlamlandırmaları ve karşılaştıkları problemlere çözüm önerileri üretmeleri açısından oldukça önemli bir derstir.

Sosyal Bilgiler dersi kapsamında hedeflenen, bireyin içinde bulunduğu toplumu ve sahip olunan değerleri sorgulamaksızın itaat etmesi değil eleştirel bakış açısıyla yaklaşarak yeni değerler üretebilen bunun yanında da ulusal ve evrensel değerlere saygılı vatandaşlar olmalarıdır (Kabapınar, 2019, s.3). Sosyal Bilgiler dersinin amaçları arasında öğrencileri değişime, gelişime, teknolojiye ve bilime hazırlamak da yer almaktadır (Turan, 2019, s.171).

NCSS (1992) Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarını toplumsal yaşam anlayışı çerçevesinde bireysel ve kültürel kimliği tanımlama, okulda ve toplumda katılım ve gözlem etkinliklerini gerçekleştirme, önemli konulara duyarlılık oluşturma ve toplumsal olaylara vatandaş olarak katılım sağlama olarak belirtmiştir. Demokratik ilkelere dayalı olarak karar verme becerilerini edinme de dersin amaçları arasında yer almaktadır (NCSS, 1992'den aktaran Gültekin, 2008, s.66).

İnan (2019), Sosyal Bilgilerin genel amaçlarını bireylerin erdemli olmasında model olma, etkili vatandaş yetiştirme, yönetim süreçlerinde yer alarak demokrasiye katılım sağlama bilinci geliştirme, temel düzeyde tarih, mekân ve sosyal düşünme becerilerini desteklemek şeklinde sıralamıştır (İnan, 2019, s.11). Farklı ülkelerde Sosyal Bilgiler dersine dair beklentiler İnan (2019) tarafından oluşturulan aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2.1. Bazı ülkelerin sosyal bilgiler dersinden temel beklentileri (İnan, 2019, s.11).

Ülke	Beklenti
ABD	→Aktif ve bilgili vatandaş
Japonya	→Endüstriyel toplumda insan
Avustralya	→Ahlak ve sosyal adalet
Çin	→Milli ruh
Güney Afrika	→İnsan hakları değerleri; Çevre bilinci
Finlandiya	→Sorumlu vatandaş
Nijerya	→Yaşam değerleri
Danimarka	→Devlet ve toplumla ilişkiler
İtalya	→Topluma aktif üyelik

Yukarıdaki tablo incelendiğinde her ülkenin Sosyal Bilgiler dersi kapsamında yetiştirmek istediği öğrenci profilinin farklılaştığı görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersinin içerdiği konular, değer ve beceriler uygulandığı programlara göre değişse de genel amacı ülkelerin kendi sahip oldukları vatandaş algısı ve toplumsal değerler doğrultusunda şekillenmektedir.

2.1.2.Sosyal Bilgilerin Dünya’da ve Türkiye’de tarihsel gelişimi

Sosyal Bilgiler eğitiminin başladığı zaman ve mekân tam olarak bilinmese de insanlığın varoluşundan itibaren fen ve sosyal bilimler eğitiminin başladığını söylemek mümkündür. Doğal süreç içinde toplumsal bir ortama doğan insanın yaşamına devam etmesi ve toplumda var olabilmesi için beslenme, barınma, giyinme, üreme gibi faaliyetlere ilişkin bilgi ve becerilere sahip olması gerekmektedir. Doğada ve toplum içinde gerçekleşen bu faaliyetleri edinme sürecinde hem doğanın hem de toplumdaki bilgilerin öğrenilmesi fen ve sosyal bilimler kapsamında ele alınabilir (Sönmez, 2010, s.5).

Eski Yunan ve Roma gibi uygarlıklarda Sosyal Bilgilere ait konuların okutulduğu bilinmektedir. Heredotes, Thukkydides, Aristo, Eflatun ve Sima Qian gibi bilginler milattan önce sosyal bilimlerle ilgili dersler verirken İslam dünyasında Taberi ön plana çıkmaktadır (Bilgili, 2019, s.24-25). Tük-İslam dünyasının önemli bilginleri arasında olan Farabi ve İbni Sina’nın eğitime yönelik görüşlerinde de Sosyal Bilgiler eğitiminin içeriğine ait izlere rastlanmaktadır (Deveci, 2018, s. 21). Türk tarihine bakıldığında Selçuklu dönemi Nizamiye medreselerinde başlayan eğitim geleneği Osmanlı

medreselerine kadar gelişerek devam etmiştir. 13. asırda Avrupa okullarına bakıldığında sosyal bilimlere ilişkin derslerin verildiği görülmektedir (Bilgili, 2019, s.24-25).

Sosyal Bilgilerin ders olarak okutulması düşüncesinin devlet ve vatandaş arasındaki ilişkiden hareketle ortaya çıktığını öne sürmek mümkündür (Alaca, 2020, s.1-2). Fransız İhtilali doğrultusunda ulus devlet anlayışının şekillendiği dönemde yaşayan Condorcet Sosyal Bilgilerin orta dereceli okullarda okutulması gerektiğini savunmuştur (Sözer, 1998, s.8'den aktaran: Kaya, 2020, s. 130; Alaca, 2020, s.1-2). ABD'de de yaşanan göç hareketleri ve toplum yapısının bundan etkilenmesine bağlı olarak Thomas Jesse Jones tarafından 1907 yılında ilk kez Sosyal Bilgiler kavramı kullanılmış, 1916 yılında Amerika eğitim raporunda ders olarak okutulması teklif edilmiştir (İnan, 2019, s.12-13).

1916 Raporu'nun getirdiği öneriler içerisinde iki kademeli bir Sosyal Bilgiler eğitimi öngörülmüştür. İlk kademe başlangıç aşaması olarak belirlenmiştir. Bu aşamada temel bilgi ve becerilerin kazandırılması hedeflenmiştir. İkinci kademede ise coğrafya, Avrupa tarihi, Amerikan tarihi ve toplumsal yurttaşlık bilgisi alanındaki derslerden alınan içerikle oluşturulmuştur. İkinci kademe için komitenin önerdiği tasarım içinde; Avrupa tarihi, Amerikan tarihi, sosyal, politik ve ekonomik açıdan demokrasinin sorunlarını içeren konulardan oluşan bir tasarım önerilmiştir (Evans, 2004, s.25'den aktaran Aktan ve Saylan, 2013, s.72-73).

Sosyal bilim alanlarında yaşanan gelişmeler toplumlarda ve devletlerde teknoloji, askeri, ekonomi, kültür, eğitim gibi konularda değişimlere sebep olarak Sosyal Bilgilerin doğuşunu ve biçimlenmesini de önemli ölçüde etkilemiştir (Aslan, 2016, s.10). ABD'de yaşanan değişimlerin yarattığı göç, ırkçılık, şehirleşme gibi sorunların toplumsal düzeyde vatandaşlık algısına yansımaları da Sosyal Bilgilerin ortaya çıkmasını gerektirmiştir (Kaymakçı ve Ata, 2012, s.37). Farklı ulusların bir arada yaşamaya başlaması toplumsal düzen içinde ortak hareket etmeyi gerekli kılmış demokratik bir toplum yapısına ulaşmak için atılması gereken adımların bir ayağını da Sosyal Bilgiler oluşturmuştur.

1921 yılında Amerikan Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi [NCSS] kurularak kongreler düzenlenip yayınlar yapılmaya başlanmıştır (Açıklın, 2017, s.14). Bu tarihlerde öncelikli olarak topluma uyumlu ve iyi vatandaşlar yetiştirmek amaçlanmıştır. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda yeniden kurmacılık ve çocuk merkezli yaklaşımı benimseyen eğitimsel de Sosyal Bilgiler programının gerçekleşmesi için çaba göstermişlerdir. Ancak 1940'lı ve 1950'li yıllarda Sosyal Bilgiler programları büyük ölçüde tarih ve coğrafya olarak uygulanmıştır (Erden, tarihsiz, s.6, Aktaran: Kılıçoğlu, 2015).

1960 ve 1970 yılları arasında Bruner’i buluş yoluyla öğrenme kuramı “yeni Sosyal Bilgiler” adı verilen reform gelişmelerine sebep olmuştur. Buluş yoluyla öğrenme kuramıyla sosyal bilimler disiplinler arası ele alınarak Sosyal Bilgiler dersinin içeriğini oluşturmaya başlamıştır. Öğretim sürecinde kullanılan tümden gelim ve anlatım yöntemleri yerini tümevarım ve araştırma temelli yöntemlere bırakmıştır. Bu anlayıştan 1980 yılında vaz geçilerek geleneksel anlayışa dönülmüştür. 1994 yılında ABD’de NCSS tarafından belirlenen temalar Sosyal Bilgilerin standardını oluşturmaya başlamıştır (Erden, tarihsiz, s.6; Safran, 2015, s. 11).

Türkiye’de Sosyal Bilgiler ilk defa 1968 yılında ders olarak programlarda yer almıştır ancak öncesinde sosyal bilim disiplinlerine ait dersler görülmektedir (Sönmez, 2010; Deveci, 2018; Bilgili, 2019).

Türk tarihinde sosyal bilim disiplinleri ayrı ayrı ders olarak medreselerde okutulmuştur. Selçuklu döneminde Nizamiye medreselerinde okutulan tarih dersleri, Osmanlı Devleti’nde Fatih ve Süleymaniye medreselerinde okutulan tarih ve coğrafya dersleri buna örnektir. Tanzimat döneminde yapılan yeniliklerle rüştiyelerde tarih ve coğrafya derslerinin okutulması planlanmış 1869 “Maarif-i Umumiye Nizamnamesi” ile sıbyan mekteplerinde ve sonrasında açılan idadiyelerde tarih ve coğrafya dersleri yer almıştır (Bilgili, 2019). Bu derslerin yanında İslamiyet’in kabulünden önce Türk eğitiminde yeri olan gelenek-görenek-ahlak bilgisi ve İslamiyet’le birlikte gelen dini içerikli derslere yer verilmeye devam edilmiştir (Sönmez, 2010, s.6; Deveci, 2018, s.20-24). II. Meşrutiyet döneminden itibaren sosyal ve siyasal içerikli derslerin programlarda yer almaya başlamasının ve önemi artmaya başlayan vatandaş vurgusunun Sosyal Bilgilerin gelişimine ışık tuttuğu söylenebilir (Deveci, 2018, s.26). İttihat ve Terakki Fırkası döneminde çıkarılan kanunla eğitim yeniden düzenlenmiş tarih, coğrafya, medeni bilgiler, ahlak ve iktisat dersleri okutularak vatansever nesillerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir (Bilgili, 2019, s.27).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Atatürk henüz Kurtuluş Savaşı devam ettiği sırada Maarif Kongresini düzenleyerek eğitimin öneminden bahsetmiş ve milli olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu doğrultuda tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri 1926’da hazırlanan programlardan itibaren bazı değişikliklere uğrayarak 1962’ye kadar okutulmuştur. 1962 yılında bu dersler “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adıyla birleştirilmiş 1968’de ise “Sosyal Bilgiler” adını almıştır (Bilgili, 2019, s.27-28). 1968

programı zaman içinde bazı değişikliklere uğrasa da 2000’li yıllara kadar gelmiştir. (Aslan, 2016, s.31). 2005 yılı öğretim programı değişikliği yapılarına kadar Sosyal Bilgiler dersine daimicilik ve esasicilik felsefeleri temel olmuş sonrasında hazırlanan programlar ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık anlayışı ışığında oluşturulmuştur (Safran, 2015, s.13).

Tarihsel sürece bakıldığında Sosyal Bilgiler dersi içeriğinin ve uygulamada kullanılacak yaklaşımların eğitim alanında yapılan bilimsel çalışmalar yanında o dönem içinde bulunulan siyasi ve toplumsal koşullar doğrultusunda benimsendiği görülmektedir.

İnan (2019) tarafından Sosyal Bilgiler dersinin kronolojisi şu şekilde tablolastırılmıştır:

Tablo 2.2. Sosyal Bilgiler dersi kronolojisi (İnan, 2019, s.14).

Sosyal Bilgilerin Tarihi Gelişimi			
1968 Sosyal Bilgiler dersi ilk kez müfredata girdi	1985 Sosyal Bilgiler dersinin kaldırılmasıyla, bu dersin yerini “Milli Tarih” ve “Milli Coğrafya” dersleri aldı.	1998 Sosyal Bilgiler dersi zorunlu eğitimin 8 yıla çıkartıldığı değişiklikle yeniden müfredata girdi.	2005 Sosyal Bilgiler Dersinde yapılandırmacı eğitimin uygulanmasına kademeli olarak geçildi.
Sosyal Bilgiler Dersinden Önce			
1968’den önce Sosyal Bilgiler dersinin kapsamını oluşturan tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi ilk ve ortaokullarda bağımsız dersler olarak okutulmaktaydı.			
Genel Kronoloji			
1869 Sultan Aziz döneminde çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesine göre ortaokullarda “Tarih-i Umumi”, “Tarih-i Osmani ve Coğrafya” adıyla ayrı dersler okutulmaya başlandı	1896 ABD Wisconsin’de yapılan öğretim konferansı, yönetim, tarih ve ekonomi konularını “Sosyal Bilgiler” adı altında birleştirdi.	1904 II.Abdülhamit devrinde, sosyal bilimlerden “Muhtasar Tarih-i Osmani” dersi ilkökul programlarına girdi.”	1916 Sosyal Bilgiler bir “ders” adı olarak ilk kez ABD’de kullanıldı.
↓			
1921 ABD’de şemsiye örgüt olarak “Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi [NCSS] kuruldu.	1924 Türkiye’de Malumatı Vatanîye dersleri okullarda verilmeye başlandı.	1926 Vatan Bilgisi, “Ahlak Sohbetleri” dersleri ile birleştirilerek “Yurt Bilgisi” adını aldı.	1962 Hazırlanan İlkokul Program taslağında Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık dersleri “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adıyla birleştirildi.

2.1.3.Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

Millî Eğitim Bakanlığı 2005 yılında süre gelen eğitim felsefesini değiştirerek davranışçı yaklaşımdan yapılandırmacı yaklaşıma geçmiştir. Değişen eğitim felsefesi ilköğretim ve ortaöğretim ders programlarının yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 2005 yılından itibaren yapılandırmacı eğitim kapsamında şekillenmektedir (Turan, 2018, s.296).

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 2018 yılında amaç, öğrenme alanı, kazanım, değer ve beceriler bakımından yeniden düzenlenmiştir. 2005 öğretim programında yer alan bazı öğrenme alanları birleştirilerek 2018 öğretim programında isim değiştirmiştir. Bazı değer ve beceriler programdan çıkarılmış yeni değer ve beceriler eklenmiştir. Ayrıca öğretim programına yetkinlik alanları dahil edilmiştir.

Ülkemizde Sosyal Bilgiler dersi kapsamında bireylerden kazanması beklenen bilgi, değer ve becerilerin yer aldığı 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında ise özel amaçlar şu şekilde sıralanmıştır (MEB, 2018, s.8):

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekân algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,

11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Millî, manevî değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan özel amaçlara bakıldığında ülkesini seven, vatandaşlık bilincine ve sorumluluklarına sahip olan, Atatürk ile ve inkılaplarını ışığında hem milli manevî değerleri benimseyen hem de çağdaş değerlere sahip çıkan bireyler yetiştirilmeye önem verildiği görülmektedir. Bireylerin doğal çevreye duyarlı, toplumsal sorunlar karşısında sahip olduğu çeşitli becerilerle çözüm üretebilen, etkili iletişim kurabilen, teknolojik yenilikleri takip ederek hayatın farklı alanlarında kullanabilmeleri amaçlanmıştır. Vatandaş olarak haklarının neler olduğunu bilen, kendi ilgi alanlarını keşfedip istek ve ihtiyaçlarının farkında olan, üretken, donanımlı ve hayatın içinde çeşitli alanlarda bilgi ve yetenekleri doğrultusunda hareket eden bireyler yetiştirmeye yönelik bir öğretim programı düzenlendiği belirtilmiştir. Bireyleri bu amaçlar doğrultusunda desteklenmesine yönelik değerler, beceriler ve yetkinlikler belirlenmiştir.

Bireylerin bilgi sahibi olmasının yanında ulusal ve uluslararası alanlarda hayata karışırken sahip olması gereken bazı beceriler Türkiye Yetkinlikler Çerçevesince belirlenerek öğretim programın şu şekilde yer almıştır (MEB, 2018, s.4-5):

- 1)Anadilde iletişim
- 2)Yabancı dillerde iletişim
- 3)Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler
- 4)Dijital yetkinlik
- 5)Öğrenmeyi Öğrenme
- 6)Sosyal ve Vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
- 7)İnisiyatif alma ve girişimcilik
- 8)Kültürel farkındalık ve ifade

Sosyal Bilgiler dersi özel amaçlarında bireylerden manevi ve çağdaş değerleri benimseyerek devam ettirmeleri gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2018, s.8). Bu doğrultuda öğretim programında yer verilen değerler şu şekildedir (MEB,2018, s.9):

1. Adalet	10. Estetik
2. Aile birliğine önem verme	11. Eşitlik
3. Bağımsızlık	12. Özgürlük
4. Barış	13. Saygı
5. Bilimsellik	14. Sevgi
6. Çalışkanlık	15. Sorumluluk
7. Dayanışma	16. Tasarruf
8. Duyarlılık	17. Vatanseverlik
9. Dürüstlük	18. Yardımseverlik

Sosyal Bilgiler Öğretim programında yetiştirilmesi hedeflenen bireylerde sahip olunması istenen beceriler temel yeterlikler çerçevesine paralel biçimde şu şekildedir (MEB, 2018, s.9):

1.Araştırma	15. Kanıt kullanma
2.Çevre okuryazarlığı	16. Karar verme
3.Değişim ve sürekliliği algılama	17. Konum analizi
4. Dijital okuryazarlık	18. Medya okuryazarlığı
5. Eleştirel düşünme	19. Mekânı algılama
6. Empati	20. Öz denetim
7. Finansal okuryazarlık	21. Politik okuryazarlık
8. Girişimcilik	22. Problem çözme
9. Gözlem	23. Sosyal katılım
10. Harita okuryazarlığı	24. Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
11. Hukuk okuryazarlığı	25. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
12. İletişim	26. Yenilikçi düşünme
13. İş birliği	27. Zaman ve kronolojiyi algılama
14. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	

Öğretim programında yer alan öğrenme alanları Sosyal Bilgilerin içeriğini oluşturan sosyal bilimlerden yararlanılarak disiplinler arası biçimde oluşturulmuştur. Her sınıf düzeyinde aynı öğrenme alanları bulunmaktadır. Programda yer alan öğrenme alanları şu şekildedir (MEB,2018, s.11-12): “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Etkin Vatandaşlık” ve “Küresel Bağlantılar” Ayrıca öğretim alanlarında yer alan kazanımlar doğrudan ilgili görülen değerler ve becerilerle ilişkilendirilmiştir

2.2.Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma

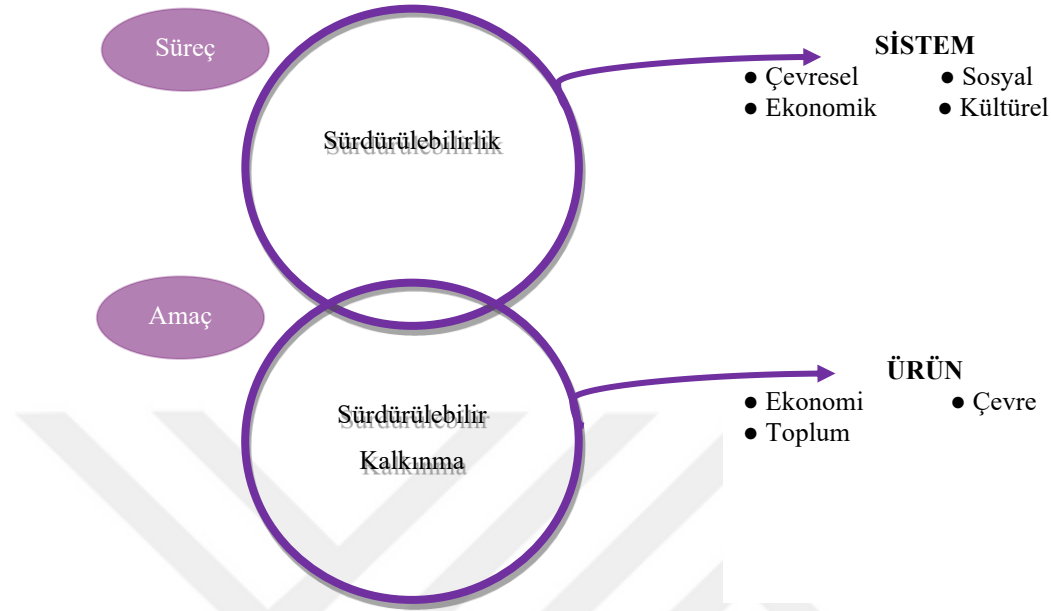
Bu başlık altında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarının tanımları yapılacak, bu kavramların tarihsel gelişimine ve boyutlarına yer verilecektir.

2.2.1.Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınmanın tanımı

Sürdürülebilirlik, en genel anlamıyla; günümüz ihtiyaçlarını karşılarken gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamasına engel olmayacak şekilde kaynakları kullanma anlamına gelmektedir. Günümüzde kullanılan anlamında ilk defa Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu tarafından oluşturulan 1987 Brundtlan (Ortak Geleceğimiz) Raporunda sürdürülebilirlik şu şekilde tanımlanmıştır: “*Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların da kendi gereksinimlerini karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamak*” (Bozlağan, 2004, s.2). Turgut (1997) yapılan sürdürülebilirlik tanımındaki ihtiyaçlar ve gelecek nesiller bağlamından hareketle bir adalet kavramından bahsedildiğini belirtmiştir. İhtiyaçların karşılanması noktasında farklı zaman diliminde yaşayan kuşaklar arasında bir önceki neslin kendisinden sonra gelecek kuşaklara olan sorumluluğunun yanında hem farklı gelişmişlik düzeyindeki ülkelerde yaşayanlar hem de aynı ülkedeki farklı ekonomik düzeydeki insanlar arasında kaynakların dağılımı konusunda adaletin sağlanması önemlidir (Turgut, 1997).

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma terimlerinin zaman zaman aynı anlamda birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu terimler farklı anlamlara gelmektedir. Sürdürülebilirlik bir süreci temsil etmektedir sürdürülebilir kalkınma ise amaç anlamına gelmektedir (Akgül, 2020, s.13). Anlam bakımından sürdürülebilirlik yaşamdaki ilgili nesnelerin korunmasını ve devamlılığını ifade ederken sürdürülebilir kalkınma daha çok ekonomik alandaki gelişim kapsamında ele alınmaktadır (Özgen,

2019, s.3). Bu çalışmada sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları çevre, ekonomi ve sosyal boyutlarıyla birlikte eğitim alanında ele alınacaktır.

Şekil 2.1: Sürdürülebilirlik ile sürdürülebilir kalkınma (Gökmen, 2014’ten aktaran Akgül, 2020, s.13)

OECD (2001) sürdürülebilir kalkınmayı “gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetlerinden ödün vermeksizin, insan refahını en üst düzeye çıkarmak için toplumun ekonomik, sosyal ve çevresel hedeflerini birleştirmek” şeklinde tanımlamış ve Brundtlan Raporunda bahsedilmeyen ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlara bir arada değinmiştir (Yıldırım ve Nuri, 2018, s.3). Sürdürülebilirlik bugün ve gelecekte tüm canlıları ortak bir paydada ele alarak ortak yaşam çabası içinde doğaya duyarlı ve toplumsal adalete odaklanan disiplinler üstü bir içeriğe sahiptir (Özgen, 2019, s.2).

Malthus ve Jevons gibi iktisat düşünürleri sürdürülebilirliğe ilişkin kaygıları 18. ve 19. yüzyılda ortaya koymaya başlasalar da sürdürülebilir kalkınmanın kavram olarak doğuşu çevreye yönelik kaygıların ortaya çıkmasıyla 20.yüzyılda olmuştur (Yeni, 2014, s.183). Önceleri çevre ile ilişkili bir tanımla ele alınan sürdürülebilirlik zaman içinde sağlık, iletişim, finans ve kültür gibi hayatın farklı alanlarında da önem taşır hale gelmiştir. Bu da sürdürülebilirlik kavramının dinamik olduğunu göstermektedir (Şen, Kaya ve Alparslan, 2018, s.6-8).

Sürdürülebilir kalkınma kavramının değerlendirilmesi az gelişmiş ve gelişmiş ülkelerde farklılık arz etmektedir. Az gelişmiş ülkelerde çevre sorunları; açlık, nüfus artışı, doğal kaynakların etkin olmayan tüketimi olarak karşımıza çıkarken; gelişmiş

ülkelerde bu sorunlar endüstriyel kirlenme, katı atıklardaki artış olarak görülmektedir (Lazol, Muğal ve Yücel, 2008, s.61)

İnsanlık avcı-toplayıcı dönemde doğadan korkup onunla uyum içinde yaşamaya çalışırken tarımın keşfiyle doğaya egemen olmaya başlamıştır. Sanayi devrimi sonrasında ise kaynakları sadece kendi çıkarları uğruna sorumsuzca kullanarak doğanın sömürülmesi boyutuna ulaşmıştır. Halbuki aynı ekosistemin parçası olan insan ve doğadaki canlı-cansız varlıklar uyum içinde yaşamalıdır (Ergün ve Çobanoğlu, 2012, s.97-98). İnsanlığın ihtiyaçlarını her şeyin önünde tutarak hareket etmesi yalnızca doğal kaynakların ömrünü kısaltmakla kalmamış doğadaki diğer canlıların yaşamını da etkilemek başta olmak üzere pek çok çevre sorununa yol açmıştır.

Doğal kaynakların hızla tükenmeye başlaması, doğal unsurların kirletilmesi, kuraklık, ozon tabakasındaki incelme ve iklim değişiklikleri gibi çevresel sorunların yanında nüfus artışı gibi beşerî faktörlerin yarattığı sorunlarda meydana gelmeye başlamıştır. Yoksulluk, istihdam yetersizliği, toplumsal eşitsizlikler, kentleşme sorunları, sağlık sorunları, gelişen teknoloji sonucu yaşanan ekonomik rekabet, sanayileşme gibi toplumları farklı açılardan olumsuz etkileyen gelişmeler kaynaklar ile ihtiyaçlar arasındaki dengeyi bozarak insanlığı kaygılandırmıştır (Baykal ve Baykal, 2008, s.10, Kaypak, 2011, s.30). Bu doğrultuda insan ihtiyaçları karşısında kalkınmanın devam etmesi ve gelecek nesillerin hakları olan doğal kaynakları korumanın getirdiği ahlaki sorumluluk arasında bir denge kurma gerekliliği sürdürülebilir kalkınma düşüncesini doğurmuştur (Kaysak, 2011, s.30). Kaynakların hızla tükenmesi ve doğal çevrede yaratılan sorunların canlıların yaşamını tehdit eder boyuta gelmesi karşısında devletlerin bağlayıcı nitelikte adımlar atması zorunluluk haline gelmiştir.

2.2.2.Sürdürülebilir kalkınmanın tarihsel gelişimi

Yaşamın tüm canlılar için sürdürülebilir şekilde devam etmesi açısından gerekli olan sürdürülebilir kalkınma kavramı dünyadaki doğal ve beşerî unsurların yaşadıkları olumsuzlukların fark edilebilir boyuta gelmesiyle birlikte önem kazanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde sürdürülebilir kalkınmanın kavram olarak ortaya çıkış süreci ve günümüze kadar gelişti çeşitli konferanslarda ele alınan biçimiyle kronolojik olarak sunulmuştur.

“Büyümenin Sınırları” raporu sürdürülebilir kalkınma sürecindeki ilk ve en ciddi adım sayılmaktadır. 1972 yılında yayınlanan rapor Massachusetts Institute of Technology akademisyenleri tarafından Roma Kulübünün isteğiyle hazırlanmıştır (Şen, kaya ve

Alparslan, 2018, s.13). Bu raporda artan nüfus, gıda, hammadde, sanayileşme ve çevre sorunları arasındaki dengenin üzerinde durularak dönemin kalkınma eğilimlerinin aynı şekilde devam etmesinin Dünya'nın sonunu getireceği belirtilmiştir (Kaplan, 1999, s.121).

Yazılan rapor kapsamındaki araştırmada çevre ve kalkınma arasındaki ilişkide ekonomik büyümenin bir neden olduğu çevre sorunlarının ise bir sonuç olduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda hammadde yetersizliği ve yaşanan çevre sorunları karşısında “sıfır büyüme” önerisi getirilmiştir (Lazol, Muğal ve Yücel, 2008, s.58).

1972 Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansı (Stockholm Konferansı) ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile çevre sorunları arasındaki bağlantıya dikkat çekilmiştir. Yaşanan çevre sorunlarının çoğu ülkelerin az gelişmişliğine atfedilirken gelişmiş ülkelerde de yaşanan sorunların daha çok endüstri ve teknoloji alanlarındaki ilerlemeden kaynaklandığı belirtilmiştir (Özmehmet,2008, s.6).

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) Stockholm konferansı sonrasında kurulmuştur. Bunun yanında “Dünya Çevre Günü” 5 Haziran olarak kabul edilmiş ve her yıl kutlanmaya başlamıştır (Lazol, Muğal ve Yücel, 2008, s.58)

Dünya Koruma Stratejisi (WCS) 1980 yılında Uluslararası Doğal Kaynakları ve Doğayı koruma Birliği, Dünya Yabani Hayat Fonu ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı tarafından yayınlanmıştır (Bozlağan, 2005).

Stratejide sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla canlı kaynakların korunması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bu doğrultuda stratejide yer verilen önerilerin gerçekleşmesini sağlamak üzere 3 grup muhatap gösterilmiştir. Politikaları uygulayan kişiler, canlı kaynakları koruyan ya da kaynaklarla doğrudan bağı olan kişiler ve çeşitli yardım kuruluşları ile kalkınma uygulayıcılarının sürdürülebilir kalkınma sürecinde önemli görevlere sahip oldukları belirtilmiştir (Yıldırım ve Nuri, 2018, s.8).

Bu raporda sürdürülebilirlik tanımı yapılmasının yanında çevre ekonomisi kapsamında oluşturulacak uluslararası ekonomik politikalara gelişmekte olan ülkelerin de dahil edileceği belirtilmiştir böylece az gelişmiş ülkelerde atılacak kalkınma adımlarının da sürdürülebilirlik çerçevesinde olması amaçlanmıştır (Ergün ve Çobanoğlu, 2012, s.99). Sürdürülebilir kalkınma sürecinde az gelişmişlik ya da yoksulluk gibi sorunların ekonomik büyümeyi engellememesi adına ülkelerin birbirinden soyutlanmadan finans ve yardım kararlarını değerlendirmeleri gerektiği ortaya konmuştur (Altunbaş, 2003-2004, s.105-107).

Ekosistemin bütünlüğünü ve devamlılığını sağlamak için doğal kaynaklara verilen zararın en aza indirilmesini temel alan sürdürülebilir kalkınma anlayışı Brundtlan Raporu kapsamında bazı temel hedefler belirlemiştir (Yıldırım ve Nuri, 2018, s.3). Bu hedefler şu şekilde sıralanmıştır:

- ✓ Büyümeyi canlandırma;
- ✓ Büyümenin kalitesinin değiştirilmesi;
- ✓ İş, gıda, enerji, su ve sanitasyon için temel ihtiyaçları karşılama;
- ✓ Sürdürülebilir bir nüfus seviyesinin sağlanması;
- ✓ Kaynak tabanını korumak ve güçlendirmek: teknolojiyi yeniden yönlendirme ve risk yönetimi;
- ✓ Karar vermede çevre ve ekonomiyi birleştirme (Yıldırım ve Nuri, 2018, s.3).

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde 178 devletin başkanlarının katılımıyla gerçekleşmiştir (Şen, Kaya ve Alparlan, 2018, s.17). Ekonomik büyüme gerçekleşirken çevrenin de göz önünde bulundurulduğu ilkelerin benimsendiği konferansta uluslararası niteliğe sahip beş temel belge oluşturulmuştur (Aksu, 2011, s. 14-15). Bunlar:

- Rio Bildirgesi
- Gündem 21
- İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
- Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesi
- Orman Varlığının Korunmasına Dair Bildiri

Rio Konferansında içeriği genişletilen sürdürülebilir kalkınmanın farklı disiplinler içinde ele alınmasının da önü açılmıştır (Tıraş, 2012, s.63). Bu durum sürdürülebilir kalkınmanın herkesi kapsamasını sağlayarak daha çok benimsenmesi açısından önem taşımaktadır.

Rio Bildirgesinde çevre ve kalkınma konuları hem ülkelerin birbirleriyle hem de dünya ile olan ilişkileri kapsamında ele alınarak 27 temel ilke düzenlenmiştir. Tüm ilkelere küresel çevre ve kalkınmaya ilişkin sorunların çözümünde ulusal düzeyde kalınmadan uluslararası bir iletişim ve iş birliği kapsamında ele alınarak ortaklık ruhu oluşturmak ana düşünceyi oluşturmuştur (Alada, Gürpınar ve Budak,1992, s.98). Rio Bildirgesine ait temel ilkeler şu şekilde özetlemiştir (BM, 1992, s.1-5, Alada, Gürpınar ve Budak,1992, s.105-108):

İlke 1: Sürekli ve dengeli bir kalkınmanın merkezinde olan insanın doğa ile uyumlu biçimde sürdürdüğü sağlıklı ve verimli bir hayat hakkıdır.

İlke 2: Devletler kendi sahip oldukları kaynakları kullanma hakları kapsamında kalkınma faaliyetlerini gerçekleştirirken diğer devletlere zarar vermeme sorumluluğunu da üstlenirler.

İlke 3: Gelecek kuşakların da bugünkü insanlar gibi ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için eşitlik hakkına uygun şekilde kalkınma sağlanmalıdır.

İlke 4: Kalkınmanın sürdürülebilir olması isteniyorsa çevrenin korunması kalkınma süreciyle birlikte ele alınmalıdır.

İlke 5: İnsan yaşamındaki eşitliğin sağlanması adına yoksulluğun giderilmesine yönelik çalışmaları devletler ve insanlar iş birliği içinde yürütmelidir.

İlke 6: Çevrede kalkınma konularında yapılması planlanan uygulamalar ülkelerin gelişmişlik düzeylerine ve ihtiyaçlarına göre şekillenecektir.

İlke 7: Devletlerin küresel iş birliği içinde ekosistemi koruma ve iyi hale getirme görevlerinde üstlendikleri sorumluluk çevreye verdikleri zarar ve gelişmişlik düzeylerine uygun bir paya sahiptir.

İlke 8: Kaliteli yaşamı sağlama ve kalkınmadaki dengeyi sağlama amacıyla devletlerin sürdürülebilir olmayan üretim ve tüketim süreçlerini en aza indirmeli bunun yanında nüfus politikalarını da iyileştirmelidir.

İlke 9: Devletlerin bilgi ve teknolojinin aktarılması konusunda iş birliği içinde olması kalkınmanın sürekliliği ve dengesi açısından gereklidir.

İlke 10: İnsanların çevre konularına ilişkin bilgilendirilmesi ve bu doğrultuda karar verme süreçlerinde katılım fırsatına sahip olmaları sağlanarak kamu duyarlılığı geliştirilmelidir.

İlke 11: Devletlerin çevre standartlarını kapsayan etkili mevzuatlar oluşturmaları gerekmektedir. Oluşturulan standartların çevresel ve kalkınmaya ait durumu ortaya koymaları beklenmektedir. Ayrıca bu standartlar gelişmekte olan ülkeleri diğer ülkelere göre ekonomik ve sosyal maliyet açısından zora sokabilir.

İlke 12: Devletler iş birliği içinde destekleyici ve açık olacak uluslararası bir ekonomi sistemi geliştirecektir. Alınan kararlar çevreyi koruyacak önlemler doğrultusunda olacaktır. Ülkeler küresel sorunların çözümü konusunda ortak kararlar alacaktır.

İlke 13: Devletler çevreye verilen zararlar ve zarar görenler hakkında sorumlulukları ve tazminatları ortaya koyan uluslararası nitelikte kanunlar hazırlamalıdır.

İlke 14: İnsan sağığına ve çevreye zararlı maddelerin ve uygulamaların diğerk ülkelere ulaşmaması için devletler arasında iş birliğı olmalıdır.

İlke 15: Devletler çevrenin korunması konusunda tedbirli davranacaktır. Büyük ve geri dönüşü olmayan zararların yaşanması durumunda bilimsel bilginin eksik kalarak önlem alınmasını geciktirmesi söz konusu olmamalıdır.

İlke 16: Çevreye zarar veren bedelini öder düşüncesinden hareketle yetkililer tarafından uluslararası düzeyde çevre maaliyetlerinin düzenlemesi ve ekonomik araçların geliştirilmesine yönelik çaba gösterilmelidir.

İlke 17: Çevreye zarar veren uygulamalar karşısında çevresel etki değerkendirmesi önemli bir araç olarak kullanılmalıdır.

İlke 18: Ulusal ölçekte yaşanan çevre felaketlerinin yaşanması durumunda bundan zarar görme ihtimali olan devletler uyarılmalıdır. Bunun yanında büyük bir felaket yaşayan ülke için uluslararası boyutta destek ulaşmalıdır.

İlke 19: Uygulamaların etkisi olumsuz boyuta ulaşp sınırları aşması durumunda komşu devletlere haber verilerek karşılıklı bilgi alışverişı yapılacaktır.

İlke 20: Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesinde ve gelişmesinde kadınları rolü büyüktür. Bu doğrultuda kadınların katılımının desteklenmesi oldukça önemlidir.

İlke 21: Geleceğın herkes için daha iyi hale getirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi adına gençliğın yaratıcılığı, hayalleri ve cesareti işe koşularak küresel bir sorumluluğı paylaşmaları sağlanmalıdır.

İlke 22: Yerli hakların sahip oldukları geleneksel uygulamalar sürdürülebilir kalkınma için önemlidir. Bu doğrultuda yerli halkların kimlik ve kültürlerinin desteklenmesi ve diğerk toplumlarla etkileşimi ile katılımları sağlanmalıdır.

İlke 23: İşgal ve baskı altında kalan toplumları sahip oldukları doğal kaynakları ve çevresi korumaya alınmalıdır.

İlke 24: Devletler silahlı çatışmalar karşısında çevrenin çıkarlarını korumalı bu doğrultuda uluslararası hukuk kurallarına bağılı kalmalıdır.

İlke 25: Çevrenin korunması, kalkınma uygulamaları ve barış birbirine bağılıdır ve bölünmeleri mümkün değildir.

İlke 26: Devletler yaşadıkları anlaşmazlıklar ve çevre sorunlarının çözümünde Birleşmiş Milletler Antlaşmasına bağılı kalarak barışçıl yollar bulmalıdır.

İlke 27: Bildirgede yer alan ilkelerin uygulanması sürecinde devletler ve insanlar iş birliği içinde sürdürülebilir kalkınmayı ve uluslararası hukuku geliştirecek adımlar atmalıdır.

Bildirgede yer alan maddelere kısaca bakıldığında insan ve doğa ilişkisinin dengede olması, devletlerin doğal kaynaklar konusunda dikkatli davranması, eşitlik ilkesine dönemin koşulları içinde ve gelecek nesiller bağlamında önem verilmesi, kalkınma adımları atılırken çevrenin göz ardı edilmemesi, devletlerin ulusal ve uluslararası alanlarda iş birliği içinde çalışmalar yürütmesi, kadınların ve gençlerin sürdürülebilir kalkınma konusunda desteklenerek etkin rol almalarının sağlanması, hukuk kurallarının işlenmesi, barış ve refah ortamlarını bozacak durumlardan kaçınılması konularına dikkat çekildiği görülmektedir.

Gündem 21: Sürdürülebilir kalkınma Rio Konferansında 21.yüzyıl için insanlığın ortak hedefi olarak görülmüştür (Aksu, 2011, s.15). Bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınmanın uluslararası boyuta sahip ilkelere dönüşmesinde önemi olan Gündem 21 kabul edilmesi kararlaştırılmıştır (Şen, Kaya ve Alparslan, 2018, s.16-17). Gündem 21 kapsamında belirlenen hedeflere uyum sağlanması açısından ulusal çerçeve programı geliştirilmesi katılımcı devletler tarafından kabul edilmiştir (Altunbaş, 2003-2004, s.115).

Gündem 21 sürdürülebilir kalkınmanın uluslararası ilkelere dönüşmesi açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda dikkat çekilen bazı noktalar olmuştur (Şen, Kaya ve Alparslan, 2018, s. 17). Bunlar:

- i. Kalkınmanın sosyal ve ekonomik boyutları,
- ii. Kalkınma için kaynakların korunması ve iyi yönetilmesi
- iii. Konu ile ilgili başlıca grupların rollerinin güçlendirilmesi,
- iv. Uygulamaların nasıl yapılacağı ve kaynakların nasıl mobilize edileceği. (Şen, Kaya ve Alparslan, 2018 s.17).

İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi: İklim sisteminde yaşanan insan kaynaklı olumsuz etkinin önlenmesi adına karbondioksit ve diğer sera gazı emisyonlarının azaltılması amaçlanmıştır. Az gelişmiş ülkelere kaynak teknolojik imkanların sağlanması kararlaştırılmıştır. Sözleşme kapsamında sera gazı salınımının ilgili ülkelerde 1990 yılı düzeyine inmesi hedeflenmiştir. En üst karar organı olarak belirlenen “Taraflar Konferansı” her yıl toplanarak değerlendirme yapmaktadır (Aksu, 2011, s.15-16).

Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesi: Rio Konferansında imzalanan ancak 1993 yılında yürürlüğe giren sözleşmenin amaçları şunlardır:

Biyolojik çeşitliliğin korunması,
Biyolojik çeşitlilik bileşenlerinin sürdürülebilir kullanımı,
Genetik kaynakların kullanımında doğan faydanın adil ve eşit paylaşımı (Aksu, 2011, s.16).

Avrupa Birliği tarafından kabul edilen Beşinci Eylem Programı (1992) “Sürdürülebilirliğe Doğru” şeklinde başlıklandırılmıştır. Gelecekte alınacak kararlar ve oluşturulacak politikaların çevrenin korunmasını kapsayacak şekilde olması gerektirdiği üzerinde durulmuştur (Şen, Kaya ve Alparslan, 2018, s.17).

Önceki programlara oranla daha kapsamlı ve çevresel sorunları daha geniş bir şekilde ele alan bu program, iklim değişikliği, doğal kaynakların yok olması ve biyolojik çeşitlilikteki kayıp, hava kirliliği, kıyı alanlarındaki kirlilik ve atıklar ile kentsel çevrenin bozulması üzerinde durmaktadır. Yine bu programda Orta ve Doğu Avrupa’nın sahip olduğu çevre sorunlarına da değinilmiştir (Duru, 2007, s.8’den aktaran Aydın ve Çamur, 2017, s. 37).

BM, Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Dünya Bankası (WB) ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası kuruluşlar sürdürülebilir kalkınma konusunda belirlenen hedefleri takip etmek üzere bazı göstergeler geliştirmişlerdir. Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı yapıldıktan bir yıl sonra Gündem 21 kapsamındaki göstergelerin takibi amacıyla 1993 yılında “BM Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu (UNCSD)” oluşturulmuştur (Çemrek ve Bayraç, 2013, s.136).

Gündem 21’de ele alınan maddelerin bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeydeki hayata geçirilme durumunu takip etmenin yanında uluslararası iş birliğini güçlendirerek çevre ve gelişmeye ilişkin konular arasında bağlantılar kurulmasını sağlamak da amaçlanmıştır (Bozlağan, 2005, s.1021).

Habitat II konferansı 1996 yılında İstanbul’da gerçekleştirilmiştir. Konferans sivil toplum örgütlerinin katılımına açık şekilde düzenlenmesi bakımından diğer konferanslardan ayrılmaktadır. Bu durum sürdürülebilir kalkınmaya katılımcı boyut kazandırılmasını sağlamıştır (Ergün ve Çobanoğlu, 2012, s.105).

Konferansta İstanbul Bildirgesi ve Habitat Gündemi kabul edilmiştir. Bu belgeler insan yerleşmelerinin kentsel ve kırsal alanlarda sürdürülebilirliğe uygun biçimde olması gerektiğinin çerçevesini çizmiştir (Mengi ve Algan, 2003, s.36).

1997 Rio +5 konferansında önceki konferanslarda alınan kararın uygulanma süreci değerlendirilmiş ancak yeterli bulunmamıştır. Zirve kapsamında hazırlanan

deklarasyonda çevrede yaşanan tahribatın artmaya devam ettiği belirtilerek çölleşme ve biyoçeşitliliğin korunması gibi önemli konularda hızla tedbirler alınması gerektiği vurgulanmıştır (Kaya, Çobanoğlu ve Artvinli, 2010, s.409).

Ülkelerin tümü sürdürülebilir kalkınma kapsamında kendi eylem planlarının olması gerektiğini kabul ederek Ulusal Gündem 21'lerini hazırlayacak olmaları toplantının önemli bir sonucu olmuştur (Özmehmet, 2008, s.10).

Birleşmiş Milletler Zirvesi dünya liderlerinin katılımıyla BM New York ofisinde gerçekleşmiştir. Zirvede açlık, yoksulluk, hastalık ve ayrımcılık gibi durumların azaltılması ve barış, huzur, adalet ve refahın sağlandığı bir düzenin oluşmasına yönelik amaçlar belirlenmiştir (Aksu, 2011, s.18). Bildirgede yer alan 8 hedef şunlardır (Akyıldız, 2011, s. 50-51):

1. Mutlak yoksulluk ve açlığı ortadan kaldırmak
2. Herkesin temel eğitim almasını sağlamak
3. Kadınların konumunu güçlendirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmek
4. Çocuk ölümlerini azaltmak
5. Anne sağlığını iyileştirmek
6. HIV/AIDS, sıtma ve diğer salgın hastalıklarla mücadele etmek
7. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması
8. Kalkınma için küresel ortaklıklar geliştirmek.

Zirvede belirlenen “Binyıl Kalkınma Hedefleri”nin 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi gerektiği kararlaştırılmış bu doğrultuda ölçüm ve değerlendirme çalışmaları da gündeme gelmiştir (Aksu, 2011, s.18).

Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (RİO+10) 2002 yılında Johannesburg’da gerçekleşmiştir. Bu zirvede “uygulama planı” ve “siyasi bildiri” hazırlanarak ilgili ülkelerce imzalanmıştır (Ağca, erişim 2023). Sürdürülebilir kalkınmanın bir parçası olan toplumun stratejileri belirleme ve karar verme gibi süreçlere katılımını sağlamak amacıyla yerel yönetimler, iş dünyası temsilcileri ve sivil toplum örgütleri gibi toplumsal oluşumlar da devlet yetkililerinin yanında zirvede yer almıştır (Özmehmet, 2008, s10-11).

Zirvede alınan kararların 2005 yılına kadar uygulanmaya başlanması gerektiği belirtilmiştir (Özmehmet, 2008, s.11). Alınan kararlar kısaca şu şekildedir (Özmehmet, 2008, s.11):

- ✓ Fakirliğin yok edilmesi,

- ✓ Enerji arzının çeşitlenmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artması,
- ✓ Biyolojik çeşitlilik kaybının azalması,
- ✓ Kurumsal sosyal sorumluluğun ve hesap verilebilirliğin artırılması,
- ✓ Devletler arası anlaşmalar ve ortak ölçütlerin etkin biçimde uygulanması

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için ülkelerin sorumluluklarının ortak olduğu ve çevrenin korunmasında nelerin yapılması gerektiği Siyasi Bildiride belirtilmiştir. Bunun yanında Uygulama Planının gerçekleşmesi konusunda kararlılığın teyidi alınmıştır (Ağca, erişim 2023)

2012 yılında gerçekleşen BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansında (RİO+20) Binyıl Kalkınma Hedeflerinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Zirveye katılan ülkeler dünyanın daha yaşanılabilir hale gelmesi yönündeki isteklerini ve kararlarını “İstedğimiz Gelecek” adındaki konferans bildirgesinde düzenlemişlerdir. Hazırlanan bildirge 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin oluşturulmasına ışık tutar niteliktedir (Akbulut ve Çölgeçen, 2023, s.206). Akbulut ve Çölgeçen (2023) Rio+20 İstedğimiz Gelecek raporu kapsamında belirlenen hedefleri şu şekilde tablolastırmışlardır:

Tablo 2.3. İstedğimiz gelecek raporu (Akbulut ve Çölgeçen, 2023; UNCSD, 2012, s.32-71).

Rio+20 İstedğimiz Gelecek Raporu	
1.Yoksulluğun ortadan kaldırılması	14.Afrika
2.Gıda güvenliği, beslenme ve sürdürülebilir tarım	15.Bölgesel çabalar
3.Su ve sanitasyon	16.Afet riskini azaltma
4.Enerji	17.İklim değişikliği
5.Sürdürülebilir turizm	18.Ormanlar
6.Sürdürülebilir ulaşım	19.Biyolojik çeşitlilik
7.Sürdürülebilir kentler ve İnsan yerleşimleri	20.Çölleşme, arazi bozulması ve kuraklık
8.Sağlık ve nüfus	21.Dağlar
9.Herkes için tam ve verimli istihdam, insana yaraşır işler ve sosyal korunmanın geliştirilmesi	22.Kimyasallar ve atıklar
10.Okyanuslar ve denizler	23. Sürdürülebilir üretim ve tüketim
11.Gelişmekte olan küçük ada devletleri	24.Madencilik
12. En az gelişmiş ülkeler	25. Eğitim
13. Karalarla çevrili gelişmekte olan ülkeler	26.Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının güçlendirilmesi

Raporda ekosistemde var olan canlıların yaşam kalitesinin bozulmadan varlığının devam etmesine yönelik başlıklar yer almaktadır. Ekosistemin hava, kara ve su olmak

üzere bütününe dikkat çekilmiştir. Bunun yanında toplumsal eşitliğin sağlanması, eğitim ve iş koşullarında iyileşmeler de yer almaktadır.

2015 yılında 193 ülkenin katılımıyla Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi gerçekleşmiştir (Ar ve Çelik Uğuz, 2017). “Dünyamızı Dönüştürmek: 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi” kapsamında 17 evrensel hedef ve 169 amaç belirlenmiştir. Bu amaçlar sürdürülebilir kalkınma konusunda çerçeve niteliğindedir (Gedik, 2020, s.202). Zirvede kararlaştırılan 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri şu şekilde sıralanmıştır (BM, 2015):

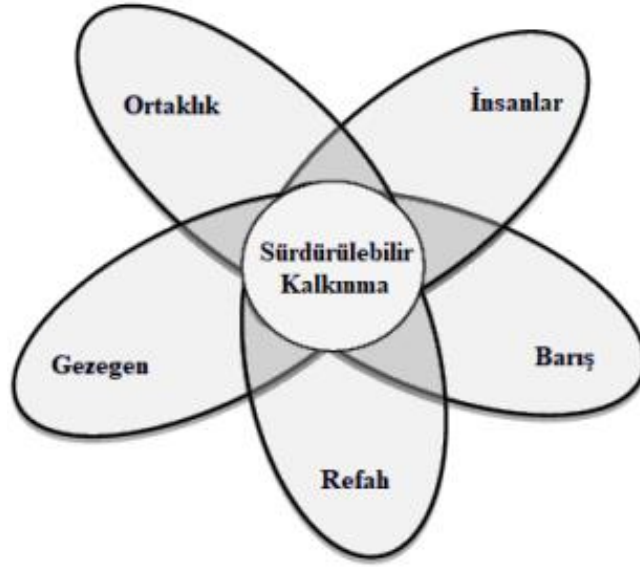
- 1- Yoksulluğun tüm biçimlerinin her yerde ortadan kaldırılması
- 2- Açlığın sona erdirilmesi, gıda ve daha iyi beslenme güvencesinin sağlanması; sürdürülebilir tarımın desteklenmesi
- 3- Sağlıklı yaşamların güvence altına alınması ve her yaşta esenliğin desteklenmesi
- 4- Kapsayıcı ve eşitlikçi, nitelikli eğitimin güvence altına alınması ve herkes için yaşam boyu öğrenimin desteklenmesi
- 5- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesi
- 6- Herkes için suyun ve hijyenin erişilebilirliği ve sürdürülebilir yönetiminin güvence altına alınması
- 7- Herkes için uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjinin güvence altına alınması
- 8- Kesintisiz, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin, tam ve üretken istihdamın ve herkes için insana yakışır işlerin desteklenmesi
- 9- Dayanıklı altyapıların inşası, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmenin desteklenmesi ve inovasyonun güçlendirilmesi
- 10- Ülkeler içinde ve arasında eşitsizliklerin azaltılması
- 11- Şehirlerin ve insan yerleşimlerinin kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılınması
- 12- Sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarının güvence altına alınması
- 13- İklim değişikliği ve etkileri ile mücadele konusunda acilen eyleme geçilmesi
- 14- Sürdürülebilir kalkınma için okyanuslar, denizler ve deniz kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı
- 15- Karasal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımının korunması, geliştirilmesi ve desteklenmesi, ormanların sürdürülebilir yönetimi, çölleşme ile mücadele, karasal bozulmanın durdurulması ve iyileştirilmesi ve biyo-çeşitlilik kaybının engellenmesi
- 16- Sürdürülebilir kalkınma için barışçı ve kapsayıcı toplumların desteklenmesi, herkes için adalet erişiminin sağlanması ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumların inşası
- 17- Uygulama araçlarının güçlendirilmesi ve kalkınma için küresel ortaklığın canlandırılması

Sürdürülebilir Kalkınma hedefleri çevresel, sosyal ve ekonomik boyutların alt hedefleri de kapsayacak biçimde hazırlanmıştır. Yaşanan sorunların çözümü olacak ve yeni sorunların oluşmasını engelleyecek nitelikte maddeler vardır. Temelinde her canlının eşitliğine dayanan kapsayıcılık ilkesi yatmaktadır. Bunun yanında günümüz koşullarına uygun biçimde gelişmenin devam etmesi ve desteklenmesine de önem verilmiştir.

Belirlenen hedeflerin erişilmesi konusunda ölçümler yapmak üzere Birleşmiş Milletler İstatistik Komisyonu bir gösterge çerçevesi hazırlamış bunun yanında bir uzman grubu oluşturmuştur. Oluşturulan Kurumlararası ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedef Göstergeleri Uzman Grubu tarafından hazırlanan 230 gösterge bulunmaktadır (Gedik, 2020, s.202). 2030 Hedefleri herkes için eşitliği temeline alıp tüm canlıların ve ekosistemin varlığını korurken ekonomik ve toplumsal gelişmeyi de sağlayacak biçimde düzenlenmiştir. Maddelerdeki kapsayıcılık ve eşitlik vurguları dikkat çekmektedir.

Küresel düzeyde sürdürülebilir kalkınmanın 15 yıllık rotasını belirleyen 2030 hedeflerinin temel çerçevesini 5P olarak adlandırılan (Bokhari, 2017, s.12'den aktaran Akpulat, 2019, s. 15-16) şu prensipler oluşturmaktadır (UN, 2015, s.2):

- People – İnsanlar: Yaşanan yoksulluk ve açlık karşıda insanların tümü için birlikte mücadele edilmesi
- Planet – Gezegen: Doğal kaynakların kullanımının sürdürülebilirliğe uygun hale gelmesi ve iklim değişikliğine çözüm üretme konusunda hızlı adımlar atılarak gezegenin tahribatına son verilmesi
- Prosperity – Refah: İnsanlığın tümü refah yaşam standartlarına sahip hale gelmesi aynı zamanda doğanın dengesini bozmayacak biçimde ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmelerin sağlanması
- Peace – Barış: Barış ve sürdürülebilir kalkınmanın varlığının birbirine bağlı olduğu düşüncesinde hareketle; toplumların korku ve şiddetten uzak barışçıl ve kapsayıcı nitelikte olması konusunda yol gösterilmesi
- Partnership – Ortaklık: Ülkeleri tümünde paydaşların ve insanların dahil olduğu, küresel bir dayanışma bilinciyle sürdürülebilir kalkınma için “küresel ortaklığın” oluşturulmasına çaba gösterilmesi

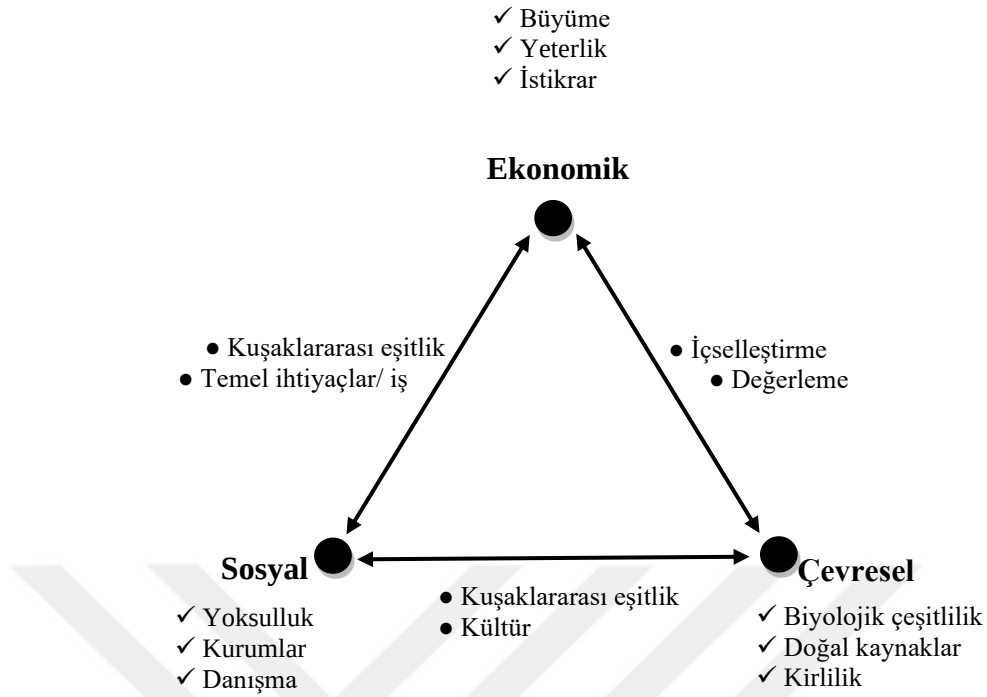
Şekil 1.2: *Sürdürülebilir kalkınmanın beş unsuru modellemesi* (Bokhari, 2017, s.13'ten aktaran Akpulat, 2019, s. 16).

2.2.3.Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları

Sürdürülebilirliğin çıkış noktası itibariyle daha çok çevre konularıyla ilişkilendirildiği görülmektedir ancak amacına ulaşan bir sürdürülebilirlik için üç boyutun da birlikte ele alınması önemlidir (Ergün ve Çobanoğlu, 2012; Özgen, 2019, s.2).

Sürdürülebilir kalkınma doğal kaynakların doğru kullanılmasıyla hem gelecek nesillere aktarılmasını hem de çevreye önem verilmesini hedefleyerek ekolojik denge ile ekonomik büyümeyi birlikte ele almaktadır (Alagöz, 2004, s.7). Yaşanan çevre sorunları karşısında sürdürülebilir kalkınmanın amacına ulaşabilmesi için eşitlik, adalet, demokrasi, insani ihtiyaçlar ve çevresel değerler gibi önemli kavramların her birini içinde barındırması ve birlikte işe koşması gerekmektedir (Kaypak, 2011, s. 26). Bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınma için atılacak adımlarda ekonomik kararlar alırken çevrenin göz ardı edilmemesi çevrenin korunurken de ekonomik çıkarların korunması önemlidir. Bunun yanında toplumsal sorunlara çözümler üreterek refah ortamı oluşturulması gerekir.

Munasinghe (2001) sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi için farklı alanların birbiriyle denge içinde olduğunu belirterek sürdürülebilirliğin boyutlar arasındaki ilişkiyi şekildeki gibi ifade etmiştir (Munasinghe, 2001, s.136):

Şekil 2.3. Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları (Munasinghe, 2001, s.136).

2.2.3.1. Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu

Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu genel olarak atmosferdeki doğal unsurların dengesini ve biyoçeşitliliğin korunmasını kapsamaktadır. Ekosistemin doğal dengesine en fazla zarar veren etkenin insan davranışları olduğu düşünüldüğünde ortaya çıkan sorunların çözülmesi için çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması önemlidir (Köybaşı Şemin, 2022, s.6).

Doğal kaynakların ihtiyaç dışı kullanımından uzaklaşıp varlığını devam ettirecek şekilde bir üretim-tüketim devamlılığı sağlamak gerekir. Ekonomik açıdan kullanılmayan ancak ekosistemin parçası olan tüm unsurların işlevini devam ettirmesini sağlamak çevresel sürdürülebilirlik kapsamındadır (Harris, 2000, s. 6).

Üretim süreçlerinde çevreye karışan zararlı atıkların kontrol altına alınması için denetlemelerin yapılması oldukça önemlidir. Çevrenin korunması ve ekosistemin zarar görmemesi için doğanın kendiliğinden yok edemeyeceği unsurların imha edilmesi gerekir (Mengi ve Algan, 2003, s.10).

Sürdürülebilir kalkınma komisyonu tarafından hedeflere ulaşılma durumu tespit etmek üzere oluşturulan çevresel göstergeler şu şekildedir (Özmehmet, 2008, s.14):

Tablo 2.4. *UNCSD tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik için çevresel göstergeler* (UN, 1996'dan aktaran Özmehtmet, 2008, s.14)

Tema	Alt Tema ve Çevresel Göstergeler
Atmosfer	İklim Değişikliği → Sera gazı emisyonu Ozon tabakasının bozulması → Ozona zarar veren maddelerin tüketimi Hava Kirliliği → Şehirlerde hava kirliliğinin yoğunlaşması
Toprak	Tarım → Ekilebilir alanlar → Gübre kullanımı → Tarım kimyasallarının kullanımı Ormanlar → Ormanlık arazi yüzdesi → Ağaç kesme yoğunluğu Çölleşme → Çölleşmeden etkilenen alanlar Şehirleşme → Şehir yerleşim alanlarını genişliği
Okyanus, Denizler ve Kıyılar	Kıyı bölgeleri → Kıyılarda alglerin yoğunlaşma oranı → Kıyı bölgelerinde yaşayan nüfusun oranı
Su	Balıkçılık → Önemli türlerin yıllık avlanma oranı Su miktarı → Yeraltı sularını yıllık kullanım oranı Su kalitesi → Sudaki organik materyal düzeyi
Biyolojik Çeşitlilik	Ekosistem → Önemli ekosistemlerin alanı → Koruma altına alınan alanların oranı Türler → Önemli türlerin varlığı

2.2.3.2. Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu

Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunun merkezinde insan vardır (Tıraş, 2012, s.61). Eğitim hizmetleri, barınma, sağlık adalet, güvenlik, nüfus, siyasal katılım gibi toplumdaki bireylerin çeşitli açılardan ihtiyaç duyduğu konuları kapsar. Yoksulluğun ortadan kaldırılması, yaşamak için temel gereksinim olan beslenme, hijyen ve barınma gibi sorunların çözülmesi bunun yanında adalet kurumlarının da amacına uygun hareket etmesinin sağlanması gereklidir (Özgen, 2019, s.4). Ayrıca kültürlerin çeşitliliği, çoğulculuğun gerçekleşmesi, katılımcı olma gibi özellikleri de kapsamaktadır (Çırmın, 2014, s.180).

İnsanların bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılanmasının yanında sosyal adaletin sağlandığı bir toplum düzeni oluşturmak da sürdürülebilirliğin sosyal boyutunda hedeflenmektedir. Her vatandaşın kaynaklardan ve kamu hizmetlerinden eşit ölçüde yararlanmasını sağlamak sosyal adaletin oluşması açısından önem taşır bu doğrultuda toplumdaki dezavantajlı kesimlere dikkat çekilmektedir (Şen, Kaya ve Alpaslan, 2018, s.37-38).

Sürdürülebilir kalkınma komisyonu tarafından hedeflere ulaşılma durumu tespit etmek üzere oluşturulan sosyal göstergeler şu şekildedir (Özmehmet, 2008, s.13):

Tablo 2.5. *UNCSD tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik için sosyal göstergeler* UN, 1996'dan aktaran Özmehmet, 2008, s.13)

Tema	Alt Tema ve Sosyal Göstergeler
Eşitlik	Fakirlik → Fakirlik sınırının altında yaşayan nüfus oranı → Gini gelir eşitsizliği endeksi → İşsizlik oranı Cinsiyet eşitliği → Ortalama kadın işçi ücretinin erkek işçi ücretine oranı
Sağlık	Beslenme durumu → Çocukların besleme durumu Ölüm oranı → 5 yaş altı çocuk ölüm oranı → Doğumda yaşam belirtisi Hijyen Koşulları → Yeterli kirli su atık hizmeti alan nüfusun oranı İçme suyu → Temiz içme suyu bulabilen nüfusun oranı Sağlık hizmetleri → Temel sağlık hizmeti alabilen nüfusun oranı → Bulaşıcı çocuk hastalıklarına karşı aşılama → Doğum kontrol yöntemlerinin kullanılma oranı
Eğitim	Eğitim düzeyi → İlkokul mezunu çocuk sayısı → Lise mezunu yetişkin sayısı Okuryazarlık → Yetişkin okuryazar oranı
Barınma	Yaşama koşulları → Kişi başına yaşam alanı
Güvenlik	Suç → 100.000 kişi başına kayıtlı suç oranı
Nüfus	Nüfusun değişimi → Nüfus artış oranı

2.2.3.3.Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu

Tüketim kalkınmanın sürdürülebilir olması için oldukça önemlidir. Bu doğrultuda ekonomik açıdan sürdürülebilirliğin sağlanması için çok yönlü politikalar ortaya konmalıdır. Bu politikaların kaynakların geri dönüşümüne imkân verecek şekilde üretime dahil edildiği ve sosyal sorumluluğun göz ardı edilmediği biçimde olması önemlidir (Çımrın, 2014, s. 179-180).

Ekonomi alanında belirlenen politikaların sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda olması ve üretim koşullarının doğanın dengesine uygun hale getirilmesinin yanında eşitsizlik, yoksulluk ve açlığın ortadan kalkmasını sağlayacak bir sistem ortaya koyulması da gereklidir (Erden Özsoy ve Dinç, 2016, s.37).

Sürdürülebilir kalkınma komisyonu tarafından hedeflere ulaşılma durumu tespit etmek üzere oluşturulan ekonomik göstergeler şu şekildedir (Özmehmet, 2008, s.14):

Tablo 2.6. *UNCSD tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik için ekonomik göstergeler* (UN, 1996'dan aktaran Özmehmet, 2008, s.15)

Tema	Alt Tema ve Ekonomik Göstergeler
Ekonomik Yapı	Ekonomik performans →Kişi başına GSMH →GSMH'da yatırımların oranı Ticaret →Mal ve hizmetlerde ödemeler dengesi Mali durum →Borçların GSMH'ya oranı →GSMH'nın yüzdesi olarak alınan dış yardımlar
Tüketim ve Üretim Kalıpları	Malzeme tüketimi →Malzeme kullanım yoğunluğu Enerji Kullanımı →Kişi başına yıllık enerji tüketimi →Yenilenebilir yıllık enerji kaynaklarının kullanım oranı →Enerji kullanımı yoğunluğu Atık üretimi ve yönetimi →Sanayi ve belediyelerin katı atık üretimi →Tehlikeli atık üretimi →Radyoaktif atıkların yönetimi →Atıkların geri dönüşümü ve yeniden kullanımı

2.2.4.Sürdürülebilir yaşam için yapılması gerekenler

Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi ve sürdürülebilir yaşamın oluşması için karar verici organların belirledikleri politikaların yanında doğanın bir parçası olan insanın da bireysel olarak yapması gerekenler vardır.

Aksoydan'ın (2020) Sürdürülebilir Yaşam Rehberi adlı kitabında sürdürülebilir yaşam için yapılması gerekenler şeklinde listelediği öneriler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 2.7. Sürdürülebilir yaşam için yapılması gerekenler (Aksoydan, 2020, s. 20-29).

Sürdürülebilir Yaşam İçin Yapılması Gerekenler	
✓ Sürdürülebilir enerji tüketimi	✓ Plastik kullanımının azaltılması
✓ Çevre dostu ulaşım	✓ Yeşil alanları korumak ve çoğaltmak
✓ Su kaynaklarının özenli kullanımı	✓ Dezavantajlı gruplara destek olmak
✓ Beslenme alışkanlıklarını değiştirmek	✓ Aile planlamasına destek olmak
✓ Satın alma alışkanlıkları	✓ Bilgilenme ve bilgilendirme
✓ Geri dönüşüm	✓ Davranışlarla örnek olma

Hayatın akışı içinde yaptığımız kişisel tercihler doğal kaynakların ömrünü ve sosyal çevremizde yaşayan insanların içinde bulundukları durumları yakından etkilemektedir. Tüketim alışkanlıklarımız, doğaya olan bakış açımız, bizden farklı olan kişilere karşı tutumumuz gibi pek çok şey sürdürülebilir bir yaşamın devamında belirleyicidir. Bireysel olarak alınan önlemler ve canlı yaşamına değer veren davranışlara sahip olmak yakın çevreden başlayarak toplumsal dönüşümlerin önünü açar.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesi, bireysel ve toplumsal gelişmenin sağlanması, yetkililerce alınan kararların hayata geçmesi için bireylerin farkındalık ve duyarlılık düzeyinin artırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda sürdürülebilir yaşamın oluşması için ihtiyaç olan temel bilgi, beceri ve değerlerin eğitim aracılığıyla bireylere kazandırılması etkili yollardan biridir.

2.2.5. Sürdürülebilirlik ve eğitim

Toplumsal dönüşümler ve ilerlemeler için hiç şüphesiz eğitim temel taşları oluşturmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınmanın ne olduğunun anlaşılması ve etkili biçimde uygulanabilmesi için eğitimin rolü büyüktür. 20. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle Birleşmiş Milletler öncülüğünde oluşan çeşitli belgelerde sürdürülebilir kalkınma için eğitim başlığının yer aldığı görülmektedir (Bulut ve Çakmak, 2018, s.2683).

Sürdürülebilir kalkınma eğitimi hayat boyu eğitim kapsamında nitelikli eğitim ile bir bütündür. Adil bir toplumun oluşması, ekonomik gelişme ve çevrenin bütünlüğünün

günümüzde sağlanarak gelecek nesillere aktarılması için farklılıklara saygılı, sorumlu ve etkili karar verme becerilerine sahip öğrenciler yetiştirilmesini hedefler (UNESCO, 2014, s.11). Öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmanın içerdiği sosyal, çevresel ve ekonomik boyutların birbiriyle olan ilişkisini disiplinler arası biçimde algılamaları önemlidir. Bu doğrultuda öğrencilere farklı ve çeşitli kavramlardan oluşan materyaller sunmak, kavramların birbiriyle olan ilişkilerinin anlaşılmasını sağlamak, eleştirel düşünme becerisi kazandırmaya çalışmak ve süreci dinamik biçimde yürütmek yapılması gerekenler arasında yer almaktadır (Warburton, 2003, s.45).

Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi için yapılacak eğitime yönelik düzenlemelerin sosyal, çevresel ve ekonomik boyutları kapsayacak biçimde olması önemlidir. Öğrencilerin sürdürülebilirliğe dair kavramsal bilgileri edinmeleri ve boyutlar arasındaki bağlantıları anlamlandırmaları sürdürülebilir kalkınma hakkındaki tutumlarını olumlu yönde etkileyecektir. Verilen eğitimin kalıcı olması ve hayatın içinde uygulanabilmesi adına kavramsal bilgiyle yetinmeyip sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin değerlerin ve ilgili becerilerin öğrencilere kazandırılması gerekir.

1977 Tiflis Hükümetler Arası Çevre Eğitimi konferansı sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik eğitim ile ilgili amaçların belirlenmesi konusunda önemli bir yere sahiptir. Uluslararası bir oluşum ile çevre eğitimi için politika belirlenmesi ve program hazırlanması gerektiği kararlaştırılmıştır. (Kaya, Çobanoğlu ve Artvinli, 2010, s.412-413). Tiflis Konferansından sonra belirlenen eğitim hedefleri şunlardır:

- ✓ Bilinçlendirme → Çevre ve çevrede yaşanan sorunlara yönelik farkındalık ve duyarlılık kazandırılması
- ✓ Bilgi → İnsanların yarattığı çevre sorunlarına yönelik bilgi sahibi olunmasının sağlanması ve deneyim kazandırılması
- ✓ Davranış → Bireylerin çevreye yönelik sorumluluk almasını ve çevrenin korunması için adımlar atmasını sağlama
- ✓ Yetenek → Bireylerin çevre sorunlarını araştırması ve anlamlandırması için desteklenmesi
- ✓ Katılım → Bireylerin çevre sorunlarını çözmeye yönelik yetkin ve istekli olmasının sağlanması

Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi için devletler tarafından alınan kararların yanında vatandaşların bu kararlar hakkındaki bilinç düzeyi ve hayatlarında uygulama durumunun önemi 2006 yılında Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan raporda

vurgulanmıştır. Bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınmayı amacına uygun biçimde uygulanabilir kılmak için eğitim alanında düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmiştir (Tanrıverdi, 2009, s.91). Sürdürülebilir yaşamın oluşmasında karar organlarının belirlediği ilkelerin toplumda yaşayan insanlar tarafından benimsenmesi oldukça önemlidir. Sürdürülebilir yaşam hakkında kavram bilgisi, ilgili değer ve beceriler ile davranış kalıplarının bireylere kazandırılmasının yolu eğitimden geçmektedir. Bu doğrultuda eğitim öğretim amaçları, öğretim programları ve ders materyalleri gibi eğitim unsurlarının sürdürülebilir yaşam ilkelerini yansıtacak hale getirilmesi gereklidir.

2005-2014 yılları arası Birleşmiş Milletlerce “Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitimin On Yılı” şeklinde planlanmıştır bu doğrultuda sürdürülebilirlik düşüncesinin hâkim olduğu toplumsal düzeyde tutum ve değerlerin benimsenerek davranışa dönüşmesi amaçlanmıştır (UNESO, 2007, Öztürk Demirbaş, 2015, s.302-303).

Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma eğitimini her ülkenin kendi kültürel, sosyal, ekonomik ve çevresel bağlamında ele alarak düzenlemesi gerektiğini belirtmiştir. Gelişmişlik düzeyi fark etmeksizin ülkelerin sürdürülebilir kalkınma eğitimi eşit derece önemlidir. Bu doğrultuda farklı kültürlerde düzenlenerek uygulanabilecek eğitimin temel ilkeleri şunlardır (UNESCO, 2005, s.30-31):

- ✓ Düzenlenecek eğitim sürdürülebilir kalkınmanın temel ilke ve değerlerini yansıtmalıdır.
- ✓ Çevresel, toplumsal ve ekonomik olmak üzere sürdürülebilirliğin üç boyutunu ele alır.
- ✓ Yaşam boyu eğitimin uygulanmasına imkân sağlanır.
- ✓ Yerel kapsamdaki ihtiyaçlar ve algıları merkezine alarak ilgili koşullara dayanır ancak ihtiyaçlar karşılanırken oluşacak sonuçların uluslararası etkilerinin sorumluluğunu yükler.
- ✓ Formal eğitim alanlarının tümünü kapsayabilir.
- ✓ Sürdürebilirliğin gelişmesine ve değişmesine uyum sağlar.
- ✓ İçeriğini oluştururken bağlamı, küresel durumları ve küresel sorunları ele alır.
- ✓ Toplumsal düzeyde karar verebilme, sosyal hoşgörü, çevreye duyarlı davranma, iş gücü ve yaşam standartları bakımından iyi bir kapasiteye sahip bireyler yetiştirir.
- ✓ Disiplinler tek başına değil ortak bir şekilde hareket ederek sürdürülebilir kalkınma eğitimine faydalı olabilir.

✓ Öğrenme sürecinin katılımcı yürütülmesi ve çeşitli üst düzey düşünme becerilerinin kazandırılması bakımından pedagojik tekniklere yer verilir (UNESCO, 2005, s.30-31).

Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik eğitim düzenlenirken geçmişten alınan dersler dikkate alınmalıdır. Teksöz (2014) bu konuda kişisel sorumluluklar kazandırmanın sürdürülebilir kalkınma eğitiminin merkezinde olması gerektiğini belirtmiştir (Teksöz, 2014, s.90). Ulusal ve uluslararası düzeyde belirlenen politikalar ve yapılan uygulamalar sürdürülebilirliğin sağlanmasında oldukça önemlidir bunun yanında bireylerin bilinçli şekilde kişisel sorumluluklarını yerine getirmeleri büyük değişimleri de beraberinde getirecektir. Alanyazındaki araştırmalarda öğrencilerin genel olarak çevre ve doğal kaynaklar konusunda bilgi sahibi oldukları sonucu ortaya çıkmaktadır. Sönmez ve Yerlikaya (2017) tarafından ortaokul öğrencilerinin çevresel bilgi düzeyleri ve çevreye yönelik tutumlarını belirlemeyi amaçlayan araştırmanın sonuçları, çevresel bilgi ile çevreye yönelik tutum arasında bir ilişki olduğu, kız öğrencilerin hem bilgilerinin daha yüksek olduğu hem de erkeklere göre çevre konusunda daha duyarlı olduklarını göstermektedir. Sosyoekonomik düzeyin çevresel bilgi üzerine etkisinin olduğu ancak tutum üzerine önemli bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Hager, Straka ve Irwin (2007) tarafından lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları da öğrencilerin doğal kaynaklar ve çevrenin korunması konusunda çok ilgili olduklarını ve çevrenin korunmasına yönelik meslekler konusunda bilgi sahibi olduklarını ortaya koymuştur.

Alanyazındaki araştırmalar öğrencilerin çevre sorunlarını kirlilik boyutunda algıladıklarını ve belirli düzeyde çevre koruma çalışmalarını bildiklerini göstermektedir. Çimen ve Yılmaz (2012) ilköğretim öğrencilerinin geri dönüşümle ilgili bilgilerini ve geri dönüşüm davranışlarını belirlemeyi amaçladıkları araştırmalarında öğrencilerin geri dönüşümle ilgili bilgi sahibi oldukları, sosyal içerikli etkinliklerin öğrencilerin geri dönüşüm davranışlarını arttırdığı ve öğrencileri geri dönüşümlü ürünleri kullanmaya teşvik ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ertürk'ün (2017) çevre sorunları ve çevre eğitime yönelik olarak ilkokul öğrencilerinin algılarını belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarında öğrenciler çevre sorunları olarak çöp atıklarını, ağaçların kesilmesini, toprak, su, hava ve gürültü kirliliğini, atık pillerin çevreye atılmasını, orman yangınlarını dile getirmişlerdir. Öğrencilerin çevreye ve çevre sorunlarına duyarlı oldukları belirlenmiştir. Koch ve diğerlerinin (2013) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada ise öğrencilerin doğal kaynak yönetimi sorunlarının çözümü konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları

görülmüştür. Bu bağlamda araştırmada eğitim politikalarının planlanmasında sosyo-ekonomik bilgi alanlarıyla ekolojik bilginin bütünleştirilmesine yönelik öneriler getirilmiştir.

Sürdürülebilir yaşama yönelik eğitim sürecinde dikkate alınabilecek ilkeler Özdemir (2007, s.30-33) tarafından şu şekilde sıralanmıştır: Disiplinlerarasılık; bütünsellik; süreklilik; yaşıntısallık; sorgulayıcılık; esneklik; kapsayıcılık; küresellik-yerellik; katılımcılık; yapılandırmacı öğrenme; yenilikçi öğrenme; öngörüselle öğrenme; yaparak yaşayarak öğrenme; tutumluluk; verimlilik ve etkinlik; devamlılık ve doğaya uygunluk. Sayılan bu ilkelerin disiplinler arası bir yaklaşımla tasarlanan ve bireylere doğrudan yaşamın içinden deneyimler sunarak etkin ve üretken vatandaşlar olmalarını hedefleyen Sosyal Bilgiler dersiyle doğrudan bağlantı içinde olduğunu söylemek mümkündür. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan kazanım, değer ve beceriler bakımından sürdürülebilir yaşama yönelik eğitimin düzenlenmesine en uygun derslerden biridir.

2.3.Sosyal Bilgiler Dersi ve Sürdürülebilirlik İlişkisi

Sürdürülebilir kalkınma kavramının üç temel sac ayağının tanımlanmasında; iktisatçılar, çoğu zaman standartların belli bir düzeyde korunması gerektiğini vurgulamaya eğilimliken, çevre bilimciler biyoçeşitlilik ve çevre bilimsel esnekliğe, sosyologlar ise topluluklar içindeki sosyolojik bağların ve karşılıklı ilişkilerin korunması gereksinimine öncelik vermişlerdir (Cole, 2006, s.242'den aktaran Özgen, 2019, s.6). Sürdürülebilir kalkınma Özgen (2019) tarafından disiplinler arası bir kavram olarak nitelendirilmektedir. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler dersinin disiplinler arası bir yapıya sahip olarak pek çok sosyal bilim disiplinini bünyesinde barındırması sürdürülebilirliği tüm boyutlarıyla birlikte ele almasına imkân vermektedir. Bunun yanında öğretim programında ilgili kazanımlarla birlikte işe koşulan değer ve becerilerin olması sürdürülebilir yaşama yönelik bir ders tasarlanması konusunda oldukça önemli bir özelliktir.

2017 yılında öğretim programlarında yapılan değişikliklerle birlikte sürdürülebilirlik doğrultusunda düzenlenen kazanım, değer ve kavramların Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Fen Bilimler ve Coğrafya derslerinde yer almaya başladığı görülmektedir (Demir ve Atasoy, 2021, s. 1691). Karl Ritter'in "Tarih coğrafyasız, coğrafya tarihsiz olmaz" düşüncesi doğa-insan etkileşiminde insanın önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda

bireyin kimlik geliştirme sürecinde sosyalleşmeyi, yaşadığı mekânı ve bulunduğu zamanı öğrenmesini hedefleyen Sosyal Bilgiler dersi oldukça önemlidir (Kaya, 2020, s.130-131).

Sosyal Bilgiler dersi içeriğinde sürdürülebilir kalkınmayla bağlantılı konular bir bütünlük içinde yer almaktadır. Öğrenme alanlarının disiplinler arası bir yapıyla oluşması sürdürülebilir kalkınmanın boyutları kapsamına giren bilgilerden oluşmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin doğal kaynaklar, çevre sorunları, ekonomi bilgisi, adalet, haklar ve sorumluluklar gibi önemli bir konu içeriği vardır. Kavramsal bilgiler yanında değer ve becerilerin de öğrencilere kazandırılmasının hedeflendiği Sosyal Bilgiler dersi aynı zamanda bireyin parçası olduğu çevre-toplum ilişkisini de merkeze almaktadır. Bu doğrultuda bireylerden çevresine duyarlı vatandaşlar olmakla beraber toplumsal etkileşim içinde kimliklerini oluşturmaları da beklenmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma eğitimi değerlerin önemini de ortaya koymaktadır. UNESCO bu değerleri şu şekilde listelemektedir (Linder, 2007; aktaran: Kaya ve Tomal, 2011, s.51):

- Diğer toplumlar, kültürler ve gelecek nesiller için saygı.
- Dünya'nın doğal kaynaklarının farklılık ve çeşitliliğine saygı.
- Anlayış, adalet duygusu, sorumluluk, diyalog, sorgulayıcılık ve sorumluluk bilinciyle davranışlar ilkeleri oluşturmaktadır.

Ayrıca Kaya ve Tomal (2011) Sosyal Bilgiler dersinin doğal kaynakların korunması ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamanın yanında dünya barışının sağlanması konusunda davranış değişikliklerine katkı sağlayacağını belirtmiştir.

UNESCO tarafından sürdürülebilir kalkınma eğitimi kapsamında ele alınan değerler doğrudan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer almaktadır. Sosyal Bilgiler dersi sürdürülebilir yaşamın gerekliliklerinin erken yaşlarda öğrencilere kazandırılması konusunda en elverişli dersler arasındadır. Öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma hakkında bilgi sahibi olmasının yanında Sosyal Bilgiler dersi, ilgili değer ve becerilerin de geliştirilmesi ve davranışa dönüşmesine imkân tanıyan bir yapıya sahiptir.

2.3.1.Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında sürdürülebilirlik

2018 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı incelendiğinde doğrudan sürdürülebilir kalkınma eğitiminde karşılığı olan amaç, kazanım, değer ve beceriler olduğu görülmektedir. Programda yer alan unsurların anlamlı ve etkili olması için her birinin analiz edilmesi ve bir bütün halinde öğrencilere çeşitli deneyimler yaşatacak biçimde

uygulanması gerekmektedir. Öğretim programının hayata geçmesinde büyük rolü ve sorumluluğu olan öğretmenlerin bu doğrultuda düzenlemeler yaparak derslerini işlemesi oldukça önemlidir.

İnsan ve çevre etkileşimi Sosyal Bilgiler dersinin odaklandığı temel boyutlardan biridir. Programın çevreye ilişkin özel amacı öğrencilerin “doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmalarını” (MEB, 2018, s.8) sağlamaktır. Bunun yanında “hukuk kurallarının önemini ve üstünlüğünü bilme, toplumsal ilişkilerde başarıyla iletişim kurabilme, katılımcı bilince sahip olma, ulusal ve uluslararası düzeydeki problemlere karşı duyarlı olma ve milli-manevi değerleri benimseme (MEB, 2018, s.8)” gibi sosyal hayat düzeni için ilgili yeterliklere sahip öğrenciler yetiştirmek amaçlanır. Ayrıca “temel düzeyde ekonomi bilgisi ve iş hayatının önemi (MEB, 2018, s.8)” gibi ekonomi alanına ait özel amaçları da kapsamaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı kendine has bazı değerleri ve becerileri de içermektedir. “Adalet, barış, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, eşitlik, saygı, sorumluluk, tasarruf” gibi değerler ve “çevre okuryazarlığı, eleştirel düşünme, empati, finansal okuryazarlık, hukuk okuryazarlığı, iletişim, karar verme, problem çözme, sosyal katılım ve yenilikçi düşünme” gibi beceriler sürdürülebilir kalkınma kapsamında öğrencilere kazandırılacak niteliğe sahiptir (MEB, 2018, s.9).

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında tüm sınıf düzeylerinde aynı öğrenme alanları yer almaktadır. Bu öğrenme alanları disiplinler arası bir yapıya sahip olması sebebiyle sürdürülebilir kalkınma kapsamında ele alınan konulara uygun bir içeriğe sahiptir. Birey ve toplum öğrenme alanında tarihi ve kültürel değerler bağlamında hem kişisel hem de toplumsal bir aidiyet duygusu oluşturmak amaçlanır. Kültür ve miras öğrenme alanı ulusal kültür bilincini oluşturmanın yanında dünya kültürel mirasına da dikkat çeker. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı insanın çevresiyle olan etkileşimi ve bunun yarattığı çeşitli gelişmeler, doğal kaynakların kullanımı, nüfus ve çevre sorunları gibi neden-sonuç ilişkilerini kapsar. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında teknolojik gelişmelerin doğaya olan etkisi sürdürülebilir kalkınma açısından ilgilidir. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı ekonomik bakış açısıyla istekler ve ihtiyaçlar bağlamında doğal kaynakların kapasitesini ele alır. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı daha çok haklar ve sorumluluklara dair bilgiler içerir ve etkin vatandaşlık konusunda katılımcılık vurgusu yapıldığı görülmektedir. Küresel bağlantılar öğrenme alanı ülkelerin

çeşitli konularda birbirleriyle olan ilişki durumlarını içerir. Ayrıca bu öğrenme alanında küresel sorunlara çözüm önerileri getirme becerisi üzerinde durulmaktadır (MEB, 2018, s.11-12).

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında sürdürülebilirlik bilinci kazandırma konusunda ele alınabilecek kazanımlar mevcuttur. İlgili olduğu düşünülen kazanımlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır (MEB, 2018, s. 14-25):

Tablo 2.8. SB dersi öğretim programında sürdürülebilir farkındalık geliştirmeye yönelik kazanımlar

Öğrenme Alanı	Sınıf Düzeyi	Kazanım	İlişkili Sürdürülebilirlik Boyutu
Birey ve Toplum	4 →	✓ Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygıyla karşılar.	→ Sosyal
	5 →	✓ Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir.	→ Sosyal
	6 →	✓ Toplumda uyum içinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular ✓ Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.	→ Sosyal → Sosyal
Kültür ve Miras	5 →	✓ Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.	→ Sosyal
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	4 →	✓ Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder	→ Çevresel
		✓ Doğal afetlere yönelik hazırlıklar yapar	→ Çevresel
	5 →	✓ Yaşadığı afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.	→ Çevresel
		✓ Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar	→ Çevresel
	6 →	✓ Türkiye'nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir	→ Çevresel
Bilim, Teknoloji ve Toplum	7 →	✓ Türkiye'de nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye'nin demografik özelliklerini yorumlar	→ Sosyal
	4 →	✓ Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.	→ Çevresel ve Sosyal
	6 →	✓ Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir.	→ Çevresel ve Sosyal
		✓ Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.	→ Ekonomik, Sosyal ve Çevresel
		✓ Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar	→ Ekonomik, Sosyal ve Çevresel
		✓ Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.	→ Sosyal ve Ekonomik

Tablo 2.8 (Devam). SB dersi öğretim programında sürdürülebilir farkındalık geliştirmeye yönelik kazanımlar

Üretim, Dağıtım ve Tüketim	4 →	✓ İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar. ✓ Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır. ✓ Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler. ✓ Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.	→Ekonomik ve Çevresel →Ekonomik →Ekonomik ve Sosyal →Ekonomik ve Çevresel
	5 →	✓ Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder. ✓ Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder. ✓ Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.	→Ekonomik →Ekonomik ve Sosyal →Ekonomik ve Sosyal
	6 →	✓ Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir. ✓ Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder. ✓ Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar. ✓ Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur. ✓ Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki yerini ve önemini analiz eder. ✓ İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır.	→Ekonomik ve Çevresel →Çevresel, Sosyal ve Ekonomik →Ekonomik ve Çevresel →Ekonomik ve Sosyal →Ekonomik ve Sosyal →Ekonomik ve Sosyal
	7 →	✓ Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar ✓ Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir.	→Ekonomik ve Çevresel →Sosyal
	4 →	✓ Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.	→Sosyal
	5 →	✓ Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir ✓ Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.	→Sosyal ve Çevresel →Sosyal
	6 →	✓ Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar.	→Sosyal
Etkin Vatandaşlık	7 →	✓ Demokrasinin uygulama süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder	→Sosyal
	4 →	✓ Farklı kültürlerle saygı gösterir.	→Sosyal
	6 →	✓ Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder.	→Ekonomik ve Çevresel
	7 →	✓ Çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıları sorgular ✓ Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.	→Sosyal →Ekonomik, Sosyal ve Çevresel

Sosyal Bilgiler 2018 öğretim programında sürdürülebilir kalkınma ile ilişkili bulunan kazanımlara bakıldığında en çok sayıda kazanımın “üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanında olduğu görülmektedir. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı daha çok sürdürülebilir kalkınmanın çevresel-ekonomik boyutuyla ilgilidir. “İnsanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanında da çok sayıda ilgili kazanım yer almaktadır. Bu öğrenme alanındaki kazanımlar sürdürülebilir kalkınmanın çevresel-sosyal boyutuyla ilgilidir. Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutuyla ilgili olan “etkin vatandaşlık” öğrenme alanında da her sınıf düzeyinde kazanım bulunmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi hayatın içinden bir derstir bu bağlamda tabloda yer alan kazanımlar ilgili boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma eğitimiyle ilişkilendirilerek işlenecek niteliğe sahiptir. Bu noktada önemli olan gündemi takip etmek ve kazanımlar ile bağlantısını kurarak öğrencilerin gelişim düzeyine uygun biçimde ele alabilmektir. Ayrıca kazanımların ilgili değer ve becerilerle birlikte işe koşulması gerekmektedir.

2.3.2. Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinlik örnekleri

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan kazanımlar sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalığı artırmak amacıyla çeşitli etkinlikler düzenlemek için elverişlidir. Bu başlık altında Sosyal Bilgiler dersi öğretim programındaki öğrenme alanları ile sürdürülebilirlik ilişkisi kurularak etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Verilen etkinlik örnekleri Sosyal Bilgiler dersinin sarmal yapısı sayesinde farklı sınıf düzeylerinde öğrencilerin gelişim özelliklerine göre şekillendirilerek uyarlanabilir.

➤ Dergi Hazırlama Etkinliği

Dergi hazırlamaya uygun olarak farklı boyutlara sahip bir konu seçilir. Öğrencilerden sınıf mevcuduna ve seçilen konuya göre gruplar oluşturur. Gruptaki öğrenciler görev dağılımı yaparak kendi boyutları doğrultusunda yazılı ve görsel materyaller toplar. Toplanan materyaller uygun sırada dizilerek bir dergi oluşturulur. Derginin sonuna soru-cevap etkinlikleri hazırlanması istenir.

Örnek Uygulama:

Kültür ve Miras öğrenme alanı 5. sınıf düzeyindeki “Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.” kazanımı kapsamında dergi hazırlama etkinliği uygulanabilir. Öğrenciler 3’erli gruplar oluşturulur. Gruptaki her öğrenci

sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, ekonomik ve sosyal boyutundan birini temsil eder. Gruplar kültürel öğeler ile çevresel, sosyal ve ekonomik durumların bağlantısını kurdukları yazılı ve materyaller toplar kendileri çizimler ve sloganlar oluşturabilir. Topladıkları materyalleri birleştirerek dergi haline getirirler. Dergilerin sonunda hazırladıkları sorular ve bilmeceler sınıfta uygulanır. Bu uygulama sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, sosyal ve ekonomik boyutuyla ilişkilendirilir.

➤ İstasyon Tekniği

Sınıftaki öğrenciler 4 gruba ayrılarak 4 farklı istasyon oluşturulur. Bu istasyon alanları resim yapma, şiir yazma, şarkı yapma, hikâye oluşturma ve slogan hazırlama şeklinde olabilir. Her istasyona bir sözcü seçilir ve sözcü hariç diğer öğrenciler sırayla diğer istasyonlara giderek etkinliklere devam eder. Öğrenciler ilk başladıkları istasyona döndüklerinde son düzenlemeler yapılır. Böylece öğrencilerin ortak çalışmalar yapmasıyla bir ürün elde edilir. İstasyon sözcüleri tahtada yapılan çalışmaları sunarlar ve sınıfça değerlendirme yapılır.

Örnek Uygulama:

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı 5. sınıf düzeyi “Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.” kazanımı kapsamında istasyon etkinliği uygulanabilir. Öğrenciler sınıf mevcuduna göre 4 gruba ayrılır. Resim yapma, şiir yazma, hikâye oluşturma ve slogan hazırlama istasyonları belirlenir. Öğrencilere doğal afetlerin doğal çevreyi ve canlıların hayatını nasıl etkilediği sorularak bu doğrultuda çalışmalar yapmaları istenir. Tüm istasyonlarda verilen sürede etkinlikler tamamlanınca sınıfça değerlendirme yapılarak çözüm önerileri üzerinde konuşulur. Bu uygulama sürdürülebilir kalkınmanın çevresel ve sosyal boyutuyla ilişkilendirilebilir.

➤ Hikâye Oluşturma Etkinliği

Hikâye oluşturma etkinliğinde öğrencilerden verilen konular arasında birini seçerek zaman, mekân, olay örgüsü ve karakterlere sahip bir hikâye yazmaları istenir. Tercihe göre öğrencilere ilgili konuya ait kavram ve kelimeler dağıtılarak hikâyede kullanılması istenebilir. Oluşturulan hikâyeler sınıfta sunulur ve üzerinde konuşulur.

Örnek Uygulama:

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı 6. sınıf düzeyi “Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.” kazanımı

kapsamında hikâye oluşturma etkinliği uygulanabilir. Öğrencilerden bir zaman yolcusu oldukları düşünmeleri istenir. Zaman yolcusu olarak eski uygarlıklardan günümüze teknolojik araçların kullanımının nasıl olduğunu ve çevre sorunlarını nasıl etkilediklerini gelecekte de hangi araçların ne gibi sorunlara yol açabileceğine dair öngörülerini içeren bir hikâye yazacakları söylenir. Öğrenciler zaman yolcusu olarak çevre sorunları ve teknolojik gelişmeleri geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında ele alır. Oluşturulan hikayeler sınıfta paylaşılır.

➤ **Aile Bütçesi Oluşturma Etkinliği**

Aile bütçesi oluşturma etkinliği için öncelikle öğrencilerle istek ve ihtiyaçlar hakkında tartışma yapılarak farkındalık oluşturulur. Sonrasında ailelere uygulama hakkında bilgi içeren bir mektup gönderilerek öğrencilere destek olmaları istenir.

Uygulama Örneği:

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı 5. sınıf düzeyi “Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.” Kazanımı kapsamında aile bütçesi oluşturma etkinliği uygulanabilir. Öğrencilerle istek ve ihtiyaçlar hakkında konuşulduktan sonra bilinçli tüketici özellikleri tartışılır. Hukuki boyutun yanında tasarruflu olma, sürdürülebilir alışveriş yapma ve doğal kaynakların kullanımına dikkat çekilir. Bu konuda aileleri de bilgilendirmek için öğrencilerle broşür hazırlanır. Her aileden haftalık ihtiyaçlarının neler olduğu ihtiyaç dışı alınanların neler olduğu ve öğrencilerin kişisel ihtiyaçları için ayırmaları gereken bütçenin neler olduğu gibi başlıklar ele alınarak liste oluşturmaları istenir. Öğrenciler bu listeleri ve yapılan alışverişleri takip ederek bütçeye ne kadar uyulduğunu raporlar. Bu uygulama 3-4 hafta kadar sürer öğretmen süreçte öğrencilerin raporlarına dönütler verir. Düzenlenen bu etkinlik sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarıyla ilişkilendirilir.

➤ **Hayalindeki Ortam ve Gerçekteki Hali Etkinliği**

Öğrencilerden yaşamayı çevreyi hayal etmeleri istenir. Hayal edilen bu çevre detaylı biçimde betimlenerek birkaç paragraf şklide yazılır ya da resmi yapılır. Sonrasında öğrencilerden günlük hayatta yaşadıkları çevreye dair park alanlarını, sokakları, hayvan yuvalarını, ağaçları, çöp atılan alanları içeren fotoğraflar çekmeleri istenir. Çekilen bu fotoğraflar ile öğrencilerin yaşamak istedikleri çevre arasındaki benzerlikler ve farklılıkların belirlenerek sıralanması istenir. Öğrenciler bu konuda

aldıkları notları sınıfta arkadaşları ile paylaşırlar ve çevrenin hayallerindeki gibi olması için neler yapılacağına dair görüşler üretirler.

Örnek Uygulama:

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı 5. sınıf düzeyi “Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.” kazanımı kapsamında hayal edilen ortam ve gerçekteki hali etkinliği uygulanabilir. Öğrencilerden hayal ettikleri doğal ve sosyal çevreyi betimlemeleri sonrasında çektikleri fotoğraflarla karşılaştırma yapmaları istenir. Yapılan karşılaştırmalar sonucunda tespit edilen sorunların ya da aksaklıkların çözümünde toplumsal kurumların nasıl bir rolü olduğu üzerine tartışılır. Bu uygulama sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla ilişkilendirilebilir.

➤ **Farklı Kültürleri Sergileyelim Etkinliği**

Farklı kültürleri sergileyelim etkinliğinde öğrencilerin farklı kültürlere ait kendilerine dikkat çekici gelen gelenekleri, yemekleri, oyunları, kıyafetleri gibi çeşitli özellikleri araştırmaları bu araştırmaları sonucunda elde ettikleri materyalleri afiş haline getirmeleri istenir. Oluşturulan afişler okul koridorlarında izin alınarak sergilenir.

Uygulama Örneği:

Küresel Bağlantılar öğrenme alanı 7. Sınıf düzeyi “Çeşitli kültürlere yönelik kalıp yargıları sorgular.” Kazanımı kapsamında farklı kültürleri sergileyelim etkinliği uygulanabilir. Etkinlik için bireysel ya da grup çalışması yapılabilir. Öğrenciler seçtikleri farklı ülkelere ait çeşitli kültürel özellikleri araştırarak materyallere ulaşırlar. Bu materyaller derlenerek afiş çalışmasında kullanılır. Hazırlanan afişler önce sınıfta sunulur ve kültür özellikleri hakkında bilgiler verilir. Sunumları dinleyen öğrencilere şaşırdıkları özellikler sorularak farklı kültürlerin zenginlik oluşturduğuna dair tartışma ortamı oluşturulur. Etkinlik sınıfta tamamlandıktan sonra hazırlanan afişler okul koridorlarındaki panolarda sergilenir. Bu etkinlik sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu ile ilişkilendirilir.

➤ **Günlük Tutma**

Günlük tutma etkinliği tüm öğrenme alanları ve sınıf düzeylerinde dönem boyunca uygulanabilir. Bu konuda Türkçe öğretmeni ile iş birliği yapılabilir. Öğrencilerden günlük tutarken özellikle sürdürülebilir yaşama yönelik dikkat ettikleri davranışları, çevrelerinde

bulunan insanların davranışlarında sürdürülebilir olan ya da olmayan özellikleri ve doğal çevrede gözlemledikleri durumları yansıtmaları istenir. Süreç boyunca ve dönem sonunda kendi davranışlarındaki değişimi ve sürdürülebilir yaşam konusunda farkındalık kazanma durumlarını değerlendirmeleri sağlanır.

➤ İleri Dönüşüm Kıyafetlerle Defile Hazırlama

Bu etkinlik sınıflar arası bir niteliktedir ve öğrenci velilerini de kapsamaktadır. Etkinliğe dahil olan öğrencilerden uzun zamandır giymedikleri ancak temiz ve kullanılabilir durumda olanları getirmeleri istenir. Getirilen kıyafetler okulun spor salonunda ya da uygun bir alanda toplanarak kategorilere ayrılır. Velilerin yardımı ile öğrenciler kıyafetleri basit düzeyde kesip dikerek kıyafetlerden farklı parçalar oluşturmaya çalışırlar. Oluşturulan yeni kıyafetler öğrenciler tarafından giyilerek bir defile düzenlenir. Defileyi izlemeye öğretmenler, öğrenciler ve veliler davet edilir. Bu etkinlik ile ileri dönüşüm konusunda farkındalık sağlamak amaçlanır.

➤ Okulumuzdan Ormana Yolculuk

Okul yönetimi tarafından bir ağaç dikme etkinliği planlanarak bu etkinliğe öğrenciler ve veliler dahil edilebilir. Uygun olan bir ormanlık alan belirlenir ve gerekli izinler alındıktan sonra gezi planlaması yapılır. Öğrencilerin doğal çevreyle vakit geçirmeleri ve fidan dikmeleri onların çevresel duyarlılığı geliştirme açısından oldukça önemlidir. Bu doğrultuda hem öğrenciler için unutulmaz bir deneyim yaşanır hem de okul için bir hatıra ormanı oluşur. Eğer fiziksel olarak ağaç dikme etkinliği koşullara uymuyorsa güvenilir sivil toplum kuruluşları aracılığıyla fidan bağıışı yapılması da sağlanabilir. Etkinlik sonrasında öğrencilerden hissettikleri duygulardan oluşan bir mektup yazmaları istenebilir.

2.4.İlgili Araştırmalar

Bu bölümde sürdürülebilirlik eğitime yönelik Türkiye’de ve yurtdışındaki öğretmenler, öğretmen adayları, ortaokul öğrencileri ve öğretim programları kapsamında yapılan çalışmalar sunulmuştur

2.4.1.Eğitimde sürdürülebilirlik ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalar

Tanrıverdi (2009) ilköğretim programlarını çevre eğitimi açısından değerlendirdiği bir çalışma yapmıştır. Bu doğrultuda ilköğretim programları 2006 yılında Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan Sürdürülebilirlik İçin Kalkınma Stratejisine uyumunu çevre eğitimi bağlamında incelemiştir. Araştırma kapsamında önce Türk eğitim sisteminde genel amaçlarda ve doğrudan ders olarak çevre eğitiminin varlığı incelenmiştir. Sonrasında çevre eğitimiyle ilgili konuları içeren seçmeli ve zorunlu dersler araştırılmıştır. Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji derslerinin öğretim programları belirlenerek çalışmanın veri grubunu oluşturmuştur. Araştırma bulgularına bakıldığında İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde çevre ile ilgili 1 amaç yer aldığı görülmektedir. Türk eğitim sisteminde doğrudan çevre eğitime ilişkin bir ilköğretim dersi bulunmamaktadır. Çevre eğitimi ile ilgili kazanımları içeren Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji derslerinde çevre eğitimi ya da sürdürülebilirlik adı altında ünite ya da öğrenme alanları bulunmamaktadır. Çevre eğitime yönelik kazanımlara en fazla yer veren öğretim programı Fen ve Teknolojidir. Üç öğretim programında da ele alınan çevre konuları bireyin yakın çevresiyle olan ilişkisiyle sınırlı kalmış daha çok çevreyi koruma ve temiz tutma etrafında şekillenmiştir. Araştırma sonucunda öğretim programlarının sürdürülebilirlik eğitimi için yeterli düzeyde olmadığı belirtilmiştir. Bunun yanında çevre eğitimiyle ilgili verilen kazanımlara ayrılan sürenin de kısa olduğuna değinilmiştir.

Türer (2010) Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık düzeylerini ortaya koyan bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın katılımcı grubunu Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenliği lisans programı 4. sınıfta öğrenim gören 183 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmada tarama yöntemi ve betimsel araştırma yöntemi kullanılarak sürdürülebilir kalkınma farkındalığı ölçme aracı ile veriler toplanmıştır. Bulgular incelendiğinde öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalıklarının ortalamanın üzerinde olduğu belirtilmiştir. Fen bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmanın sosyal, çevresel ve ekonomik boyutlarına yönelik toplam farkındalık düzeyi Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına göre daha yüksek çıkmıştır. Sosyal boyutta ise Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının farkındalık düzeyi Fen Bilgisi öğretmen adaylarına göre daha yüksektir. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmanın boyutları özelindeki

farkındalık düzeylerinin büyük ölçüde lisans öğrenimi sürecinde aldıkları dersler doğrultusunda şekillendiğini söylemek mümkündür.

Kaya ve Tomal (2011) yaptıkları çalışmada 2005 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını sürdürülebilir kalkınma eğitimi doğrultusunda incelemiştir. Öğretim programında yer alan 6. ve 7. sınıf düzeyindeki kazanımlar, kavramlar, değerler, beceriler ve amaçlar araştırmanın verilerini oluşturmuştur. Nitel araştırma yöntemi ile desenlenen araştırmada doküman analizi kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde programda yer alan becerilerin tümünün sürdürülebilir kalkınma eğitimiyle doğrudan ve dolaylı şekilde bağlantılı olduğu görülmektedir. Özellikle “Değişim ve sürekliliği algılama becerisi” belirtilmiştir. Bireylerin sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi konusunda duyarlı olmaları için değer ve becerilere sahip olmaları oldukça önemlidir. Kavramların sürdürülebilirliğin öğretilmesi ve öneminin anlaşılması açısından etkili olduğu ifade edilmiştir. Programda yer alan değerlerin tümü sürdürülebilir kalkınma eğitiminin temelini oluşturur niteliktedir. Bireylerin neden-sonuç ilişkisi kurmaları, problem çözmede katılımcı olmaları ve sorumluluk sahibi olmaları amaçlar arasında yer almakta ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından önem taşımaktadır. Kazanımlar ve yer aldıkları öğrenme alanına bakıldığında 6.sınıf düzeyinde toplam 10 kazanım 7.sınıf düzeyinde ise toplam 8 kazanım sürdürülebilir kalkınma eğitimi kapsamındadır. Her iki sınıf düzeyinde de en çok ilişkili kazanımın yer aldığı öğrenme alanı üretim, dağıtım ve tüketim ile küresel bağlantılardır. Araştırma Sosyal Bilgiler dersi ile sürdürülebilir kalkınma eğitimi arasındaki ilişki durumunu ortaya koymuştur.

Öztürk Demirbaş (2015) öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık düzeylerini incelediği bir araştırma yapmıştır. Bu doğrultuda farklı öğretmenlik bölümlerinde okuyan toplam 504 öğretmen adayı ile çalışma yürütülmüştür. Nicel araştırma yönteminin tarama modeli ile desenlenen çalışmada veriler Sürdürülebilir Kalkınma Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırmada bulgular çevresel etik, toplumsal-sosyal ve çevresel-ekonomik olmak üzere üç faktörde incelenmiştir. Öğretmen adaylarının farkındalık düzeyleri çevresel-ekonomik faktörde orta düzeyde iken çevresel etik ve toplumsal-sosyal faktöründe yüksek düzede bir puana sahiptir. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık düzeyleri arasında okudukları bölümler ile anlamlı bir farklılık saptanırken cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çetin, Güven Yıldırım ve Aydoğdu (2016) Fen ve Teknoloji dersi kapsamında uyguladıkları sürdürülebilir yaşama yönelik ekolojik ayak izi eğitiminin öğrencilerin

evre sorunları kapsamında sahip oldukları tutum ve davranış düzeylerine olan etkisini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma nicel yöntemler arasında yer alan ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen ile modellenmiştir. Bu doğrultuda daha önce çalışmaya ait kavramları içeren bir eğitim almamış olan 8.sınıf düzeyinde 77 öğrenci çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışma sürecinde deney grubuna ekolojik ayak izi eğitimine yönelik etkinliklerle ders tasarlanırken kontrol grubunda öğretim programında yer alan eğitim etkinlikleri yer almıştır. Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Ölçeği ile Çevre Sorunlarına Yönelik Davranış Ölçeği Kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmanın sonunda deney ve kontrol grubuna uygulanan tutum ölçeğinin ön test puanları arasında anlamlı farklılık görülmezken son test puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Deney grubu tutum ölçeği puan ortalamaları daha yüksektir. Davranış ölçeği sonuçlarına bakıldığında ön test puanlarında deney ve kontrol grubu arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken son test puanlarında deney grubu davranış ölçeği puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bulgulardan hareketle yapılan eğitimin öğrencilerin tutum ve davranış düzeyini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Karademir, Uludağ ve Cingi (2017) yaptıkları araştırmada okul öncesi anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik davranış düzeylerini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma nicel yöntem arasında bulunan kesitsel tarama modeli ile desenlenmiştir. Farklı üniversitelerde öğrenim gören farklı sınıf düzeyindeki toplam 1049 öğretmen adayı örneklemini oluşturmuştur. Veriler Sürdürülebilir Çevre Eğitime Yönelik Davranış Ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma bulgularına sürdürülebilir çevreye yönelik davranış puana cinsiyet değişkeninin etki düzeyi az olmakla birlikte kadın öğretmen adaylarının puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Öğrenim görülen üniversiteler sürdürülebilir çevreye yönelik davranış puanlarında farklılığa sebep olmaktadır öğretmen adaylarının devam ettikleri sınıf düzeyi ise davranış puanlarıyla anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır. Çevreyle ilgili bir sivil toplum örgütüne üyelik öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik davranış puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır.

Ateş (2018) Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilirlik hakkında bilgi düzeyleri ile sürdürülebilir tüketim davranışlarını incelediği bir araştırma yapmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemi kullanılan araştırmanı katılımcı grubunu farklı sınıf düzeylerinde öğrenim gören 236 Fen Bilgisi ve 271 Sosyal

Bilgiler olmak üzere toplamda 507 öğretmen adayı oluşturmıştır. Veriler kişisel bilgi formu, sürdürülebilir tüketim davranış ölçeği ve sürdürülebilirlik bilgi testi ile toplanmıştır. Araştırma sonuçlarında öğretmen adaylarının bilgi ve sürdürülebilir tüketim davranışları yeterli düzeyde bulunmuştur. Bölümler arasında arasındaki farklılık incelendiğinde fen bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim ve bilgi düzeyinin Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarından fazla olduğu görülmüştür.

Bulut ve Çakmak (2018) yaptığı araştırmada öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma eğitime yönelik görüşlerini değerlendirerek öğretmen yeterlikleri ve öğretim programları kapsamında sürdürülebilir bir çerçeve çizmeyi amaçlamışlardır. Araştırmada karma yöntem kullanılmıştır. Nicel veriler tarama modeli nitel veriler ise yarı yapılandırılmış görüşmeler ile toplanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Türkçe, Sosyal Bilgiler, okul öncesi ve fen bilgisi olmak üzere toplam 178 öğretmen ile 10 eğitim fakültesinde görev yapan 10 öğretim üyesi oluşturmıştır. Nicel veriler öğretmenlerden nitel veriler ise öğretim üyelerinden toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak sürdürülebilir kalkınma eğitime yönelik inançlar ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına bakıldığında öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma eğitime olan inançlarının ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Öğretim üyeleri sürdürülebilir kalkınmayı daha çok bilinçli doğal kaynak ve çevre kullanımı ile sonraki nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak şeklinde tanımlamışlardır. Öğretim programlarının sürdürülebilir kalkınma eğitimi konusunda yetersiz kaldığı ve geliştirilmesi gerektiği öğretim üyeleri tarafından ifade edilmiştir. Araştırmacılar da öğretim programları hakkında doküman incelemesi yaparak sürdürülebilir kalkınma eğitimi doğrultusunda geliştirilmesi gerektiği görüşünü bildirmişlerdir.

Ateş (2019) Fen Bilimleri dersi 2018 yılı öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitime dair konulara yer verme düzeyini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılarak öğretim programının amaçları ve kazanımları sürdürülebilir kalkınma eğitimi içermesi açısından incelenmiştir. Verilerin analizine bakıldığında programda yer alan 4 amaç sürdürülebilir kalkınma kapsamına uygun bulunmuştur. Kazanımlar incelendiğinde sürdürülebilir kalkınmanın daha çok çevresel boyutuyla yer aldığı görülmekle beraber toplumsal boyutuna da yer verilmiştir. Fen Bilimleri Dersi Öğretim programında tüm sınıf düzeyleri toplamında 33 kazanımı sürdürülebilir kalkınma konularına uygun olarak hazırlandığı görülmektedir.

Faiz, Bozdemir ve Yüzbaşıoğlu (2019) tarafından yapılan araştırmanın amacı öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalıklarını belirlemektir. Bu doğrultuda sınıf öğretmenliği, Sosyal Bilgiler öğretmenliği ve Fen Bilgisi öğretmenliği bölümlerinin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf düzeylerinde öğrenim gören toplam 790 öğretmen adayı ile çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Veriler çevresel-etik, çevresel-ekonomik ve toplumsal-sosyal olmak üzere üç boyuttaki farkındalığı ölçen sürdürülebilir kalkınma farkındalık ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının tüm farkındalık alanlarında da puanları orta düzeyin üzerinde bulunmuştur. Çevresel-ekonomik farkındalık puanlarına bakıldığında kız öğrencilerin erkek öğrencilerden fazla puan aldığı diğer alanlarda anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Öğretmen adaylarının okuduğu bölümün farkındalık düzeylerini etkileme durumuna bakıldığında çevresel-ekonomik boyut puanlarının sınıf öğretmeni adaylarında daha yüksek olduğu diğer farkındalık adaylarında anlamlı bir fark olmadığı belirtilmiştir.

Aydın ve Çirmen (2021) aktif öğrenme destekli proje tabanlı öğrenme yöntemine göre düzenlenen derslerin öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlarına etki düzeyini araştırmışlardır. Meslek lisesinde okuyan toplam 156 tane dokuzunu sınıf öğrencisi çalışmanın katılımcı grubunu iki şube deney iki şube kontrol grubu olacak şekilde çalışmaya dahil edilmiştir. Veriler araştırmacılar tarafından başka bir çalışmada geliştirilen Sürdürülebilir Kalkınma tutum ölçeği, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve günlükler ile toplanmıştır. Sürecin başında hem deney hem de kontrol grubuna ön test uygulanmıştır. Biyoloji dersi kapsamında deney grubu öğrencileri etkinlikleri gerçekleştirmek üzere gruplara ayrılmış ve sürdürülebilir kalkınma kapsamında ele alınan çeşitli çevre sorunlarına ilişkin proje konularını çalışmışlardır. Aynı zamanda dersler çeşitli aktif öğrenme teknikleri ile desteklenen sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin çalışmalarla düzenlenmiştir. Öğrenciler hazırladıkları projelerle ilgili sunumlar yapmıştır. Kontrol grubunda yapılan dersler öğretim programına uygun şekilde ilerlemiştir. Çalışma on hafta devam etmiştir sonrasında deney ve kontrol grubundaki öğrencilere son test uygulanmıştır. Aradan 4 ay geçince kalıcılık testi olması amacıyla Sürdürülebilir Kalkınma Tutum Ölçeği öğrencilere tekrar uygulanmıştır. Araştırma sonucunda deney grubu öğrencilerine uygulanan ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı bir farklılık saptanırken kontrol grubu öğrencilerinde anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Buradan hareketle uygulanan yöntemin öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olumlu tutum geliştirmelerini sağlamıştır. Ayrıca öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucu elde

edilen bulgular da çevre sorunlarına yönelik olumlu tutum geliştirdikleri görülmekle beraber sürecin zevkli ve eğlenceli geçtiğine dair ifadeler yer almaktadır.

Şeker ve Aydın (2021) Fen Bilgisi öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik düşüncelerini ortaya koyan bir çalışma yapmıştır. Çalışma kapsamında öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma için eğitim, sürdürülebilir kalkınma için eğitim yeterlikleri ve sürdürülebilir kalkınma eğitiminde öğretmen yeterliklerine ilişkin görüşleri incelenmiştir bu doğrultuda 12 Fen Bilgisi öğretmeni katılımcı grubunu oluşturmuştur. Nitel araştırma yöntemi ile desenlenen çalışmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme ile toplanmış içerik ve betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Bulgulara bakıldığında öğretmenler sürdürülebilir kalkınmayı en çok çevre boyutuyla ilişkilendirildiği görülmektedir bunu sırasıyla ekonomi ve toplum boyutu takip etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma çoğunlukla doğanın ve çevrenin korunması şeklinde betimlemiştir. Araştırmaya katılan fen bilgisi öğretmenleri sürdürülebilir kalkınma için eğitimin erken yaştan itibaren herkese verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Öğretmenler bireylerin sürdürülebilir kalkınma konusunda bilinçsiz olduğunu düşünürken bu konuların fen bilgisi öğretimi programında ve eğitim ortamlarında sınırlı kaldığını ifade etmişlerdir. Sürdürülebilir kalkınma eğitimi kapsamında öğrencilere kazandırılması düşünülen hedefler hakkında daha çok tutum ve bilgi boyutuna dikkat çekmişlerdir. Bu sırayı beceriler ve değerler takip etmiştir. Öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda sahip olmaları gereken yetkinlikler arasında en fazla değerleri açıklamak, karar verme, katılma ve değişim için hareket etme görüşleri yer almaktadır. Son olarak fen bilgisi öğretmenlerinin sahip olması gerektiği düşünülen yeterlikler ise sürdürülebilir kalkınma konusunda donanımlı olması, çevre bilincine sahip olması, proje üretebilmesi, tasarruflu olması, araştırmacı olması şeklinde sıralanmıştır.

Yalçın (2022) 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programını sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda incelemiştir. Verilerin toplanmasında doküman analizi çözümlenmesinde ise betimsel analiz kullanılmıştır. Çalışmada Birleşmiş milletler tarafından belirlenen 17 sürdürülebilir kalkınma hedefi ile Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan ilgili özel amaçlar ve kazanımlar karşılaştırılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan özel amaçlar sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle yapısal anlamda uygun olduğu görülmektedir. Öğrenme alanlarının sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uygunluk durumu en fazladan en aza doğru şu şekilde sıralanmıştır: 1. Üretim, dağıtım ve tüketim, 2. insanlar, yerler ve çevreler, 3. Etkin vatandaşlık, 4. bilim, teknoloji

ve toplum, 5.birey ve toplum, 6.küresel bağlantılar, 7.kültür ve miras. 4. Sınıftan 7.sınıf düzeyine kadar sürdürülebilir kalkınma hedefine uygun kazanım, değer ve becerilerin programa dahil edilmesi önerilmiştir.

Azrak (2022) yaptığı araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile ortaokul düzeyi 8.sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin görüşlerini incelemeyi amaçlamıştır. Karma yönteme ait keşfedici sıralı desen araştırmanın yöntemi olarak kullanılmıştır. Nitel veriler öğretmenler ve öğrenciler için ayrı hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formları ile toplanmış tümevarımsal analiz ile çözümlenmiştir. Nicel verileri toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilen Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğretmen Görüşleri Anketi ile Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenci Görüşleri Anketi kullanılmış SPSS 22 Paket programı ile analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nitel boyutundaki katılımcı grubunu 12 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile 8.sınıfta öğrenim gören 12 ortaokul öğrencisi oluşturmuştur. Nicel boyutunda ise 146 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile 8.sınıfta öğrenim gören 556 ortaokul öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmanın bulgularına bakıldığında öğretmen sürdürülebilir kalkınmayı çoğunlukla kalkınmanın sürekli olması şeklinde tanımlarken doğal kaynakları kullanırken bilinçli olma, refah seviyesinin artırılması ve geleceğe dair çalışmalar gibi görüşler de bildirilmiştir. Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik bilinçlendirme sürecinde işlevsel bir role sahip olduğunu belirtmişlerdir. Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik konular işlenirken kullanılan materyallerin basılı, görsel, görsel-işitsel olduğu ve bunlar yanında interaktif kaynaklara başvurulduğu öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Uygulanan anket sonuçlarına göre öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma kavramını doğru biçimde algıladıkları görülmektedir. Öğrencilerle yapılan görüşmeye ilişkin bulgulara bakıldığında çoğunluğu kaynakların bilinçsiz kullanımı sonucunda insan yaşamını büyük ölçüde etkileyecek sonuçların meydana geleceği düşüncesine sahiptir. İhtiyaçların karşılanması konusunda gelecek nesillerin de ihtiyaçlarının dikkate alınması ve buna yönelik çalışmalar yapılması gerektiğiyle ilgili görüş bildiren öğrenciler olmuştur.

Türkiye’de eğitim alanında yapılan sürdürülebilir kalkınma araştırmaları incelediğinde daha çok öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin konu hakkındaki farkındalık düzeylerini ve tutumlarını ortaya çıkarmaya yönelik olduğu görülmektedir. Bu kapsamda seçilen öğretmen ve öğretmen adaylarının geneli Fen Bilgisi, Okul Öncesi, Sosyal Bilgiler ve Coğrafya öğretmenleridir. Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüş

almak üzere ortaokul öğrencilerinin de dahil edildiği çalışmalar mevcuttur. İlköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki öğretim programlarının çevre eğitimi, sürdürülebilir yaşam ve sürdürülebilir kalkınma konuları kapsamında incelenen çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yapılan alanyazın taraması sonucunda Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmayı amaçlayan uygulamalı bir çalışmanın yapılmadığı görülmektedir.

2.4.2. Eğitimde sürdürülebilirlik ile ilgili yurtdışında yapılan çalışmalar

Jaspar (2008) tarafından gerçekleştirilen araştırma öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma eğitimi hakkındaki algılarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda araştırma nitel yöntemle desenlenmiştir. Çalışma grubunda Kanada’nın Saskatchewan bölgesinde ortaokul ve lise kademelerinde öğretmenlik yapan 4 kişiden oluşmaktadır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler ve araştırmacı günlüğüyle aracılığıyla toplanmıştır. Sonuçlara bakıldığında öğretmenlerin ailelerinin çevreye yönelik tutumları ve deneyimleri onları sürdürülebilir kalkınma eğitimi verme konusunda yönlendirmiştir. Dersler sırasında öğrencilerin dikkatleri çekilerek aktif olmalarını sağlamaktadırlar. Bunun yanında bir öğretmen alan gezileri düzenlemektedir. Öğretmenler sürdürülebilir kalkınmayı hem ulusal hem de uluslararası boyutlarıyla ele almaktadır.

Esa (2010) yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve çevre eğitimi konularında bilgi, tutum ve davranış düzeylerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın katılımcı grubunu Fen eğitimi derece programında öğrenim gören toplam 115 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Öğretmen adaylarının çoğunluğu Biyoloji bölümündendir fizik, kimya ve matematik bölümlerinden de bazı öğretmen adayları çalışmaya katılmıştır. Veriler anket yoluyla toplanmıştır. Araştırma sonuçlarında öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilgi düzeyleri ve çevreye yönelik olumlu tutumları oldukça yüksektir. Davranışlara bakıldığında ise puanlarının ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının davranışlarında en fazla dikkat ettikleri enerji kaynaklarının tasarrufudur. Sürdürülebilir beslenme ve alışveriş alışkanlıklarının fazla olmadığı görülmektedir.

Birdsall (2014) yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının sürdürülebilir yaşamı algılama ve öz farkındalık düzeylerini ölçmeyi amaçlamıştır. Çalışma grubunu Yeni Zelanda’da lisans eğitimi almakta olan 77 öğretmen adayı oluşturmuştur. Veriler bir anket ile toplanmıştır. Araştırma sonuçlarında öğretmen adaylarını sürdürülebilir yaşamı temel

düzeyde algıladıkları bunun yanında anlam karmaşaları yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda öğretmen adaylarının sürdürülebilir yaşamı algılama ve öz farkındalık düzeylerinin yeterli olmadığı düşünülmüştür.

Olsson, Gericke ve Chang Rundgren (2016) İsviçre’de sürdürülebilir kalkınma eğitimi yaklaşımıyla düzenlenmiş okullarda eğitim alan öğrenciler ile normal eğitim veren okullardaki öğrenciler arasında sürdürülebilir kalkınmaya yönelik bilgi, tutum ve davranış farklılıklarını ortaya koymayı amaçladıkları bir çalışma yapmıştır. 6. ve 9. sınıf düzeylerinde 912’si sürdürülebilir kalkınma eğitimi alan 863’ü bu konuda eğitim almayan toplam 1775 öğrenciye 50 maddelik bir test uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarında sürdürülebilir kalkınma eğitimi verilen okullardaki öğrencilerin bilgi, tutum ve davranış düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Bu durumda sürdürülebilir kalkınma eğitiminin etkili olduğu ortaya konmuştur. Araştırmaya katılan 9.sınıf öğrencileri için sürdürülebilir kalkınma eğitiminin etkisi düşük bulunmuştur.

Sund (2016) öğretmenlerin küresel sürdürülebilirlik hakkındaki konuları eğitim süreçlerine nasıl dahil ettiklerini ortaya koymayı amaçladığı bir araştırma yapmıştır. İsviçre’nin farklı şehirlerinde yer alan 3 okul belirlenerek fen bilimleri ve sosyal bilimler alanından olmak üzere toplam 6 öğretmen çalışma grubuna dahil edilmiştir. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında öğretmenlerin eşitlik, adalet ve sorumluluk gibi kavramlara önem verdikleri görülmektedir. Politik açıdan öğrencileri bilgilili ve katılımcı şekilde yetiştirmenin önemini vurgulaya öğretmenler olmuştur. Araştırma kapsamında sürdürülebilirliğin daha çok sosyal-siyasal yönünün ele alındığı görülmektedir.

Perez ve Bua (2019) Filipinler’de bir okulda Fen bilimleri dersi öğreti programında sürdürülebilir kalkınmaya yönelik konuların yer alma düzeyini incelemeyi amaçlamışlardır. Ortaokul düzeyinde çevre konularının yer alma durumu analiz edilmek üzere 3 çok sayıda öğrencisi olan, 2 orta düzeyde ve 2 az sayıda öğrencisi olan toplam 7 okulun müfredatı çalışmanın veri grubunu oluşturmuştur. İncelemeler sonucunda çevre eğitiminin öğretim programında yeri olduğu görülmüştür ancak sürdürülebilir kalkınmanın tüm boyutlarını kapsayan bir içerik hiçbir kademedede yer almamaktadır.

Bahtić ve Jevtić (2020) yaptıkları çalışmada çocukların sürdürülebilir kalkınmanın boyutlarına yönelik düşüncelerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışma grubunda 3-7 yaş arası toplam 43 çocuk yer almaktadır. Nitel yöntemle desenlenen çalışmada yarı yapılandırılmış görüşmeler ile veriler toplanmıştır.

Görüşmeler sırasında sorularla ilgili fotoğraflar da yer almıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında yaşça büyük olan çocukların sürdürülebilirlikle ilgili daha farklı ve çok boyutlu bir bakışa sahip oldukları görülmüştür. Yaşça küçük çocuklar ise sürdürülebilir kalkınma hakkında daha az bilgiye sahiptir. Araştırma bulgularından hareketle çocukların sürdürülebilir kalkınmayı içeren eğitim deneyimleri yaşamasıyla bu anlayışın geliştirilebileceği belirtilmiştir.

Ullah ve Ali (2021) tarafından yapılan araştırmada Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınma konularını incelemek amaçlanmıştır. Araştırmada fenomenolojik yaklaşım benimsenmiştir. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Çalışma grubunu 5 Sosyal Bilgiler müfredat uzmanı oluşturmaktadır. Analiz sonucunda insanlar, gezegen, refah, barış ve ortaklık temalarına ulaşılmıştır. Müfredatta daha kapsayıcı biçimde sürdürülebilir kalkınma içeriğine yer verilebileceği önerilmiştir.

Yurtdışında sürdürülebilir kalkınma ve eğitim araştırmaları incelediğinde öğretmenlerin konuya ilişkin düşünceleri ve öğretim süreçlerinin incelendiği görülmektedir. Öğretmen adaylarının ve ortaokul öğrencilerinin bilinç düzeylerinin ortaya konduğu ve öğretim programlarının incelendiği çalışmalar da mevcuttur.

3.YÖNTEM

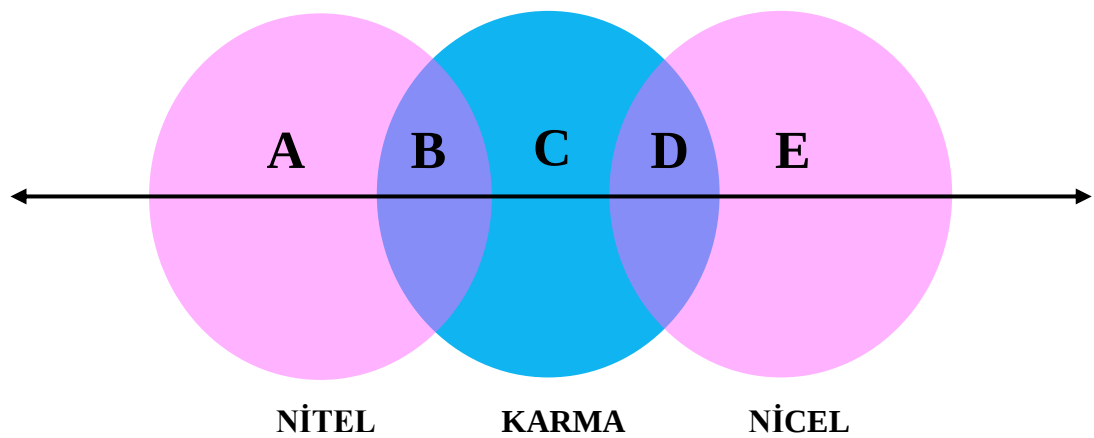
Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, uygulama süreci, veri analizi ve son olarak araştırmada inandırıcılık ve etik başlıkları sunulmuştur.

3.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarına etkisini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, karma yöntem desenlerinden gömülü deneysel desen kullanılmıştır (Creswell ve Plano-Clark, 2007).

Karma yöntemler genellikle kapalı uçlu cevapların yer aldığı nicel veriler ile açık uçlu cevaplara imkân veren nitel verilerin farklı biçimlerde birlikte kullanılmasına olanak vermektedir (Creswell, 2014, s.14). Önemli olan nicel ve nitel verileri hangi amaç için birleştirilmesinin belirlenmesidir. Araştırma yaparken nitel ve nicel amaçları birlikte kullanmaya dair bazı amaçlar çeşitleme, bütünlüçlülük, geliştirme, öncülük, genişleme, güvenilirlik, örneklendirme ve doğrulama ve keşfetme olmak üzere Greene (2007) ve Bryman (2006) tarafından yapılan çalışmalar doğrultusunda sıralanmıştır (Erkan, Şimşek ve Armağan Erbil, 2019, s.564). Amaç belirlemenin yanında nitel ve nicel yönteme ait güçlü yönlerin çalışmaya yansıtılması önemli bir özelliğidir (Creswell, 2021, s. 3).

Teddlie ve Tashakkori (2015) nitel, nicel ve karma araştırma yöntemlerini birleri ile olan ilişkilerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir (Teddlie ve Thakkori, 2015, s.35)

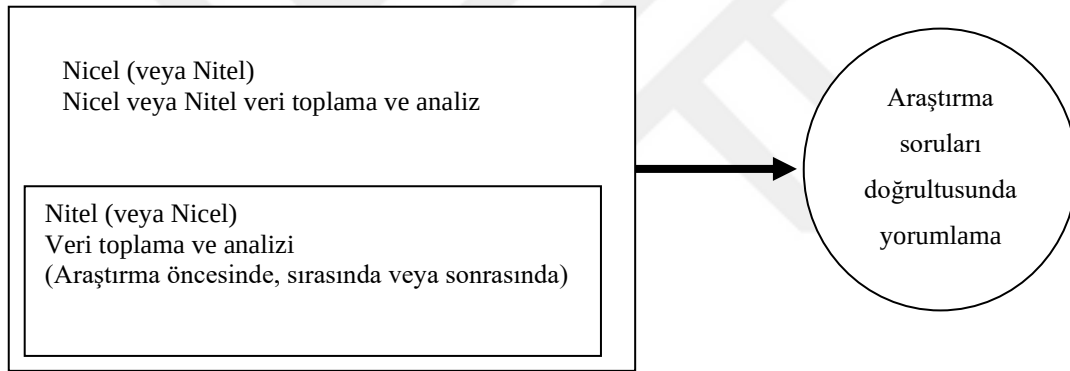

Şekil 3.1. Nitel Yöntem – Karma Yöntem – Nicel Yöntem Sürekliliği (Teddlie ve Thakkori, 2015, s.35)

Şekilde görüldüğü gibi A harfinin olduğu bölge nitel yaklaşımı temsil etmekteyken B bölgesinde nicel yöntem izleri olmasına karşın yine nitel ağırlıklı bir yönelim

bulunmaktadır. E bölgesi tamamen nicel yöntemi kapsarken D bölgesinde de yönteme dair veriler olsa da nicel yöntem baskındır. C bölgesinde bütünleşmiş bir biçimde oluşan karma yöntem araştırmalarını temsil etmektedir. Yöntemlerin sürekliliğini temsil eden ok uçlara doğru gittikçe yöntemlerin farklılaşarak ayrıldığını, merkeze doğru geldikçe bütünleşmenin fazlaştığını temsil etmektedir (Teddle ve Thakkori, 2015, s.35). Araştırmanın amacına ve belirlenen sorulara göre seçilen desenlerin birbiriyle olan ilişkisi ve çalışmada verilerin baskınlık durumu şekillenmektedir.

Yerleşik/gömülü desenler nitel ya da nicel verilerin birbiri içine gömüldüğü ve verilerin analizinde diğer veri grubu hakkında açıklama yapmak veya sonuçları genellenmiş veri oluşturmak için kullanılabildiği desenlerdir (Cohen, Manion ve Morrison, 2021, s. 39). Araştırmada kullanılan nicel ya da nitel desenden biri diğerini destekler niteliktedir (Gültekin, Gürdoğan Bayır ve Yaşar, 2020, s.332). Gömülü karma desen Creswell (2014) tarafından şu şekilde açıklanmıştır:

Şekil 3.2. Gömülü karma desen (Creswell, 2014, s.221).

Şekil incelendiğinde öncelikle ilk belirlenen desen doğrultusunda verilerin topladığı sonrasında o desene gömülü olarak diğer desene ait verilerin toplandığı görülmektedir. Araştırmacı gömülü desene ait verileri araştırmanın devam ettiği esnada, öncesinde ya da sonrasında toplayabilmektedir.

Gömülü deneysel desen araştırmalarında nicel yaklaşımın baskın olduğu görülmektedir. Çalışma nicel araştırma ile başlayarak sonrasında nitel veriler dahil edilmektedir (Creswell, 2014, s.228). Araştırma sürecinde toplanan nicel desene ait sayısal verileri nitel verilere ait gözlem ya da görüşmelerden elde edilen bilgiler zenginleştirir.

Bu araştırmada Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik uygulanan etkinliklerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeyine

etkisini deneysel bulgularla ortaya koyarken aynı zamanda katılımcıların bakış açıları ile desteklenmesi amaçlandığından gömülü deneysel desen seçilmiştir (Creswell, 2014, s.231). Araştırmanın nicel boyutunda tek grup öntest-sontest desen kullanılmıştır. Bu desende, deneysel işlemin etkisi tek bir grup üzerinde gerçekleştirilen çalışma ile incelenir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2020, s.208).

Araştırmada öncelikle nicel ön-test verileri toplanmıştır. Ardından 3 hafta süren pilot uygulama ve 5 hafta süren denel uygulama süreci gerçekleştirilmiştir. Uygulama sürecinin tamamlanması ile beraber nicel son-test verileri toplanmıştır. Nicel ön-test ve son-test verilerin elde edilmesinde sonra deney grubunda yer alan öğrenciler ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak çalışmanın nitel verileri elde edilerek gömülü deneysel desen süreci tamamlanmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma gurubunun belirlenmesi için öncelikle Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu (EK-1) ve Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden (EK-2) ilgili izin belgeleri alınmıştır. Araştırmanın yapılacağı okulun belirlenme sürecinde Eskişehir il merkezinde yer alan okullar sıralanmış öğrenci yoğunluğu hakkında bilgi edinilmiştir. Uygulamanın yürütülmesi açısından uygun olduğu düşünülen, okul öğrenci sayısının yeterliliği durumuna göre seçilmiştir. Okul belirlendikten sonra yönetici ve Sosyal Bilgiler öğretmeni ile görüşmeler yapılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmeni ile araştırma kapsamında işlenecek olan ders kazanımları görüşülmüş öğrencilerin henüz ilgili kazanımların yer aldığı öğrenme alanına geçmedikleri teyit edilmiştir. Araştırmaya konu olan 6. sınıf düzeyindeki öğrencilere aynı zamanda veri toplama aracı olarak da kullanılan sürdürülebilir farkındalık ölçeği uygulanmış ve sonuçlar doğrultusunda araştırmanın deney grubu belirlenmiştir. İlgili sınıfın öğretmeni, deney grubundaki öğrenciler ve öğrencilerin ailelerinde araştırmaya katılım konusunda ayrı ayrı izin belgeleri alınmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın çalışma grubunu Eskişehir il merkezinde bir devlet okulunda öğrenim gören 28 tane 6.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın nicel boyutunda deney grubundaki 28 öğrenci yer alırken nitel boyutunda gönüllülük esasına bağlı olarak 14 öğrenci yer almıştır.

Araştırmanın deney grubunda yer alan öğrencilere ait kişisel bilgiler şu şekilde tablolaştırılmıştır:

Tablo 3.1. Öğrencilerin kişisel bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Annenin Eğitim Durumu	Babanın Eğitim Durumu	Annenin Mesleği	Babanın Mesleği	Kardeş Sayısı
Öğrenci 1	K	İlköğretim	Ortaöğretim	Ev hanımı	Özel güvenlik	2
Öğrenci 2	E	İlköğretim	Ortaöğretim	Ev hanımı	Hayvancılık	2
Öğrenci 3	K	Ortaöğretim	İlköğretim	Sekreter	İşçi	3
Öğrenci 4	E	Lisans	Lisans	Öğretmen	Öğretmen	2
Öğrenci 5	K	Yüksekokul	Ortaöğretim	Muhasebeci	Ticaret	1
Öğrenci 6	E	Ortaöğretim	Yükseköğretim	Ev hanımı	Emekli	2
Öğrenci 7	K	İlköğretim	Ortaöğretim	Ev hanımı	İşçi	2
Öğrenci 8	E	Yüksekokul	Yüksekokul	Ev hanımı	Elektrikçi	2
Öğrenci 9	K	Ortaöğretim	Yüksek lisans	Ev hanımı	Öğretmen	2
Öğrenci 10	E	Ortaöğretim	Ortaöğretim	Ev hanımı	İşçi	2
Öğrenci 11	E	Yüksek lisans	Yüksek lisans	Öğretmen	Sağlıkçı	2
Öğrenci 12	E	Ortaöğretim	Ortaöğretim	Sağlık kurum Danışmanı	İşçi	1
Öğrenci 13	K	Ortaöğretim	İlköğretim	Ev hanımı	Dönerci	3
Öğrenci 14	K	Ortaöğretim	Yüksek lisans	Ev hanımı	Öğretmen	2
Öğrenci 15	E	Ortaöğretim	Ortaöğretim	Ev hanımı	İşçi	1
Öğrenci 16	E	Ortaöğretim	Ortaöğretim	Terzi	Terzi	2
Öğrenci 17	E	Ortaöğretim	İlköğretim	Ev hanımı	Esnaf	2
Öğrenci 18	K	Yüksek lisans	Yüksek lisans	Öğretmen	Öğretmen	3
Öğrenci 19	E	Ortaöğretim	Lisans	Ev hanımı	Polis	2
Öğrenci 20	E	Ortaöğretim	İlköğretim	Temizlik Personeli	Çiftçi	2
Öğrenci 21	K	Yüksekokul	Ortaöğretim	Muhasebeci	Ticaret	2
Öğrenci 22	E	Yüksekokul	Yüksek lisans	Ev hanımı	Muhasebeci	2
Öğrenci 23	K	Yüksekokul	Yüksekokul	Muhasebeci	Kuru temizlemeci	2
Öğrenci 24	E	İlköğretim	Ortaöğretim	Ev hanımı	İşçi	3
Öğrenci 25	K	İlköğretim	Yüksekokul	Ev hanımı	Esnaf	5+
Öğrenci 26	E	Yüksekokul	İlköğretim	Öğretmen	Esnaf	1
Öğrenci 27	K	Ortaöğretim	-	İşçi	-	2
Öğrenci 28	K	Ortaöğretim	Ortaöğretim	Ev hanımı	Esnaf	3

3.3. Veri Toplama Araçları ve Veri Toplama Süreci

Bu başlık altında sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeği ve yarı yapılandırılmış görüşme yer verilmiştir.

3.3.1. Sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeği

Araştırmanın nicel verileri Akgül ve Aydoğdu (2020) tarafından geliştirilen “Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalık Ölçeği” (SYFÖ) ile toplanmıştır. 20 maddeden oluşan ölçeğin maddelerine EK-3’te yer verilmiştir. Bu ölçeğin araştırma kapsamında kullanım izni 7 Kasım 2021 tarihinde Sayın Fahriye Ayça Akgül Çetin Akgül’den elektronik posta yoluyla alınmıştır. Sözü edilen yazışma EK-4’te sunulmuştur. Ölçek, “katılıyorum”, “kararsızım” ve “katılmıyorum” biçiminde 3’lü likert tipindedir. Ölçek puanlanırken “katılıyorum” için 3, “kararsızım” için 2, “katılmıyorum” için ise 1 puan verilmektedir. Ölçek puanlanırken ters maddelerin dönüşümünün yapılması gerekmektedir. Ölçek toplum, çevre ve ekonomi olmak üzere üç faktörden oluşmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılığı olarak Cronbach Alpha katsayısı SYFÖ’nin toplum, çevre ve ekonomi boyutları için sırasıyla .76, .73 ve .69 olarak hesaplanmıştır. 20 maddelik SYFÖ için ise .77 olarak hesaplanmıştır.

Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarına etkisinin incelendiği bu araştırma kapsamında SYFÖ için pilot uygulama yapılmıştır. Bu kapsamda 20 maddelik SYFÖ, uygulama okulunun dışındaki diğer okullarda yer alan 294 tane 6. sınıf öğrencisine uygulanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda ölçeğe Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmış ve ölçeğin iç tutarlılığına bakılmıştır. Bu işlemin yapılmasında AMOS programı kullanılmıştır. AMOS programı grafik menüsü ile yol diyagramı çizilmiş daha sonra uyum istatistiklerine bakılmıştır. Alanyazında sıklıkla başvuru alan uyum istatistikleri χ^2/s , RMSEA, SRMR, CFI, TLI, AGFI biçimindedir (Aybek, 2022, s.348). Bu çalışmada dikkate alınan uyum istatistikleri şunlardır: Ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranı (CMIN/DF), uyum iyiliği indeksi (GFI), kök artık kareler ortalaması (RMR), karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) ve yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA). DFA sonucunda elde edilen değerler Tablo 3.2.’de yer almaktadır.

Tablo 3.2. SYFÖ dfa uyum istatistikleri

CMIN	DF	P	RMR	CMIN/DF	GFI	CFI	RMSEA
201,972	160	0,014	0,024	1,262	0,938	0,894	0,030

SYÖF için elde edilen uyum istatistiklerinin ilki, Ki-kare değerinin serbestlik derecesine bölünmesi ile elde edilen değerdir (CMIN/DF). Bu değerin iki veya daha altında olması uyum açısından iyi kabul edilmektedir (Şimşek, 2007). Bu araştırmada CMIN/DF değeri 1,262 olarak hesaplanmıştır. Uygunluğun örneklem genişliğinden bağımsız biçimde değerlendirilebilmesi amacıyla geliştirilen GFI modelin örneklemdeki varyans-kovaryans matrisini ne oranda ölçtüğünü gösterir. GFI değerleri 0 ve 1 arasında değişir ve .90 üzeri iyi uyum olarak kabul edilir (Sümer, 2000, s.60). Bu alışmanın GFI değeri, 0,938'dir. Artık ortalamaların karekökü biçiminde ifade edilebilecek RMR değeri 0 ile 1 arasında değişmekte ve değerin 0'a eşit olması mükemmel uyumu göstermektedir (Kline 2005 ve Tabachnick ve Fidell, 2001'den aktaran Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2021, s.269). Bu alışmanın RMR değeri ise 0,024'tür. Karşılaştırılmal uyum indeksi anlamına gelen CFI değeri 0 ve 1 arasında bir değer vermekte; değerler 1'e yaklaştıkça modelin daha iyi bir uyum verdiği kabul edilmektedir (Sümer, 2000, s.61). Bu alışmanın CFI değeri 0,894'tür. Yaklaşık hataların ortalama karekökü anlamına gelen RMSEA indeksi 0 ile 1 arasında değer almaktadır, RMSEA'nın 0 olması mükemmel uyuma işaret etmektedir (Brown 2006'dan aktaran Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2021, s.269). Bu alışmanın RMSEA değeri, 0,030'dur. Yapılan analizler neticesinde ölçeğe dair ulaşılan uyum istatistiklerinin iyi ve kabul edilebilir düzeyde olduğu, bu doğrultuda önceden ortaya konmuş olan model ile veri uyumunun da iyi ve kabul edilebilir düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinin ardından ölçeğin iç geçerliliğine bakılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alfa) 0,73 olarak bulmuştur. Bu da alanyazında kabul edilen bir değerdir (Tavakol ve Dennick, 2011). Bu çalışmaların ardından ölçek son biçimini almış ve üzerinde değişiklik yapılmamıştır. Böylelikle çalışmadaki ölme araçlarından biri olan Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalık Ölçeği, uygulama süreci için hazır hale gelmiştir.

Çalışmanın ön-test ve son-test verileri SYÖF ile toplanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle Eskişehir il merkezindeki bir ortaokulda yer alan toplam 188 tane 6. sınıf öğrencisinden SYÖF kullanılarak ön-test verileri elde edilmiştir. Toplanan ön-test verileri de göz önünde bulundurularak çalışmanın deney grubu 28 öğrencinin yer aldığı 6/J sınıfı olarak seçilmiştir. Deney grubunun belirlenmesinin ardından uygulamaya geçilmiştir. Denel işlemini gerçekleştiren araştırmacı, Sosyal Bilgiler dersinde sınıf içinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik yapılan etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerini nasıl etkilediğini belirleyebilmek

için ölçeği son-test olarak deney grubuna yeniden uygulamıştır. SYYÖF ile araştırmanın nicel verileri toplanmıştır. Daha sonra nicel verilerin desteklenmesi, derinlemesine irdelenmesi amacıyla deney grubunda yer alan öğrenciler ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilerek araştırmanın nitel verileri toplanmıştır.

3.3.2.Yarı yapılandırılmış görüşme

Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik hazırlanan dersler tamamlandıktan sonra 7 erkek 7 kız olmak üzere toplam 14 öğrenci ile yüz yüze yarı yapılandırılmış görüşmeler (EK-5) yapılarak nitel veri toplanmıştır. Bu görüşmeler ile öğrencilerin sürdürülebilir yaşama ve uygulanan etkinliklere ilişkin düşüncelerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Görüşmeler her öğrenci ile bire bir okul ortamında gerçekleştirilmiş ve izin alınarak kaydedilmiştir. Kaydedilen görüşmeler araştırmacı tarafından Word belgesine yazılı metin olarak aktarılmıştır. Görüşme dökümleri tümevarımsal analiz ile analiz edilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen nitel bulgular nicel verileri destekleyecek biçimde raporlaştırılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme yapılan öğrenciler ve görüşme süreleri hakkındaki bilgi aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 3.3. Yarı yapılandırılmış görüşme yapılan öğrenci ve süre bilgisine ilişkin tablo

Görüşme Yapılan Kişi	Görüşme Süresi
Öğrenci 1	08.51
Öğrenci 2	04.51
Öğrenci 3	05.57
Öğrenci 4	08.28
Öğrenci 5	06.13
Öğrenci 6	07.37
Öğrenci 7	09.19
Öğrenci 8	05.39
Öğrenci 9	06.15
Öğrenci 10	04.35
Öğrenci 11	06.44
Öğrenci 12	07.02
Öğrenci 13	08.26
Öğrenci 14	08.32

Öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler okulun öğretmenler odasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yapılırken ortamın kalabalık olmamasına dikkat

edilmiştir. Görüşme sırasında araştırmacı öğrencileri yönlendirmekten kaçınmıştır. Öğrencilere istedikleri zaman görüşmeyi sonlandırabilecekleri bilgisi verilmiş ve cevap verirlerken ihtiyaçları olan zaman tanınmıştır.

3.4. Uygulama Süreci

Bu bölümde araştırmada deney grubunda yürütülen pilot uygulama ve denel işlem süreçleri ile araştırma ortamı başlıkları açıklanacaktır.

3.4.1. Pilot uygulama

Araştırmanın denel işlem sürecine başlamadan önce pilot uygulama aşaması gerçekleştirilmiştir. Araştırma için gerekli izinler alındığından pilot uygulama araştırmanın gerçekleştirileceği ortaokulda deney grubundan farklı bir altıncı sınıfta yapılmıştır. Seçilen sınıfın Sosyal Bilgiler öğretmeni ile 14 Şubat 2022 tarihinde görüşülerek uygulamanın gerçekleşeceği öğrenme alanı ve kazanımlar belirlenmiştir. Bu doğrultuda pilot uygulama için “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında hazırlanan ders planları ve etkinlik örnekleri Sosyal Bilgiler öğretmeni ile paylaşılmıştır. Öğretmenlerden uygulama süresince derslerin araştırmacı tarafından işleneceğine dair izin alınmış ve gönüllü katılım formu imzalanmıştır. Öğretmen aracılığıyla velilere gönüllü katılım belgeleri ulaştırılarak onayları alınmıştır. Öğrencilere sürecin işleyişiyle ilgili bilgilendirmeler yapılmış ve merak edilen sorular cevaplanmıştır. Öğrencilerin de gönüllü katılım formlarını imzalamasının ardından pilot uygulama dersleri başlamıştır. 16 Şubat – 4 Mart 2022 tarihleri arasında 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik hazırlanan etkinlikler 3 hafta boyunca pilot uygulama kapsamında uygulanmıştır.

Pilot uygulama aşamasında Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanına ait kazanımlar ve uygulanma tarihleri şu şekildedir:

- ✓Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir. → 16 Şubat (40 + 40 dakika) + 18 Şubat (40 dakika)} 1.Hafta
- ✓Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer. → 23 Şubat (40 + 40 dakika)} 2.Hafta
- ✓Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar. → 25 Şubat (40 dakika) } 2.Hafta

✓Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur. → 2 Mart (40 + 40 dakika) + 4 Mart (40 dakika) } 3.Hafta

Dersler işlenirken araştırmacı tarafından hazırlanan slayt sunuları ile önce konu anlatılmış sonrasında etkinlikler uygulanmıştır. Hazırlanan sunu ve etkinliklerin Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitabına uygun olmasına dikkat edilmiştir. Dersler öğrencilerin rahatça soru sorabilecekleri ve etkinliklere katılacakları şekilde ilerlemiştir. Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı kazanımları ile sürdürülebilirlik arasında bağlantılar kurulmuş gerektiğinde ilgili kavramlar öğrencilere açıklanmıştır.

Pilot uygulama kapsamında sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik gazete temelli örnek olay, zihin haritası oluşturma, görüş geliştirme, siz olsaydınız ne yapardınız oyunu, altı şapkalı düşünme tekniği, problem çözme yöntemi, vızıltı grupları ve rol oynama etkinlikleri düzenlenmiştir. Problem çözme yöntemi için belirlenen sorunlar ilgili kazanımdan önceki derste öğrencilere dağıtılmış ve araştırma yapıp çözüm önerileri geliştirdikleri raporlarla derse hazırlıklı gelmeleri istenmiştir. Diğer etkinlikler sınıfta uygulanmıştır. Uygulama sırasında öğrencilerin katılım durumları ve dikkatlerini çeken etkinliklerin neler olduğu araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Öğrencilerin etkinliklere ilgiyle katıldıkları ve daha çok grupta yapılan etkinliklerden hoşlandıkları görülmüştür. 3 hafta süren pilot uygulama sonrasında etkinlikler hakkında öğrencilerden ve uygulama sırasında derslerde bulunan Sosyal Bilgiler öğretmeninden görüşleri alınmıştır. Pilot uygulama sırasında alınan notlar ve sonrasındaki görüşler doğrultusunda denel işlemde uygulanacak ders planları ve etkinlikler düzenlenmiştir.

3.4.2. Denel işlem

6.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerine etkisinin araştırıldığı bu araştırmada amaç ve araştırma soruları belirlendikten sonra ders kapsamında ele alınabilecek kazanımların yer aldığı 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelenmiştir. Pilot uygulama sonrasında “Üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanında yer alan 6 kazanım belirlenmiştir. Belirlenen kazanımların ünitelendirilmiş yıllık planda yer alma durumuna göre uygulama süreci tasarlanmıştır. Her kazanım için farklı aktif öğrenme teknikleri ve çeşitli etkinliklerin yer aldığı ders planları MEB tarafından hazırlanan öğretim programı ve ders kitaplarına paralel olacak şekilde hazırlanmıştır. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitabında doğrudan

sürdürülebilir kalkınma konuları yer almadığında ders süreçlerinde öğrencilerin düzeylerine uygun olacak biçimde ilgili konulara değinmeye dikkat edilmiştir. Deney grubu ile yapılan pilot uygulama sonrasında hazırlanan ders planları her hafta derslerin işlenişi ve öğrencilerin süreçteki durumuna göre yeniden düzenlemeler yapılarak uygulanmıştır. Denel işlem sürecinde dersler araştırmacı tarafından işlenmiştir. İlgili ders planı (EK-6) ve etkinlik örneklerine (EK-7) çalışmanın sonunda yer verilecektir.

Denel uygulama süreci 7 Mart 2022 tarihinde başlamış 6 Nisan 2022 tarihinde bitmiştir. 4-8 Nisan tarihlerinde yazılı sınav haftası başlamıştır ancak okul yönetiminin ve Sosyal Bilgiler öğretmenin izni ile esneklik sağlanmış uygulamanın son ders saati işlenmiştir. Pilot uygulama süresinde Çarşamba ve Cuma günleri gerçekleştirilen dersler sınıf ders programlarının değişmesiyle Pazartesi ve Çarşamba günlerinde işlenmeye devam etmiştir. Denel uygulama süreci haftada 3 ders saati olmak üzere toplamda 5 hafta sürmüştür.

Denel uygulama süreci için belirlenen kazanımlar ve uygulanan etkinlikler tarihleri ile birlikte şu şekilde tablolaştırılmıştır:

Tablo 3.4. 6.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik kazanımlar ve uygulanan etkinlikler

Uygulama Tarihi	Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Kazanımları	Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Uygulanan Etkinlikler
1.Hafta 7 Mart 2022 (40+40 dakika) 9 Mart 2022 (40 dakika)	1.Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.	✓ Ters beyin fırtınası tekniği ✓ Gazete temelli örnek olay etkinliği ✓ Geçmişe gönderilen ve gelecekte gelen mektup etkinliği
2.Hafta 14 Mart 2022 (40+40 dakika) 16 Mart 2022 (40 dakika)	2.Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.	✓ Balık kılçığı tekniği ✓ Kelimelerden hikâye oluşturma etkinliği ✓ Dünya ülkeleri temsilcileri rolüyle çevresel, sosyal ve ekonomik sorunlara yönelik ortak anlaşma maddeleri oluşturma etkinliği
3.Hafta 21 Mart 2022 (40+40 dakika) 23 Mart 2022 (40 dakika)	3.Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.	✓ Hangi yol sürdürülebilir? Etkinliği ✓ Gruplara verilen sürdürülebilir kalkınma kriterlerine uygun yatırım proje afişi tasarlama

Tablo 3.4. (Devam) 6.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik kazanımlar ve uygulanan etkinlikler

4.Hafta 28 Mart 2022 (40 dakika)	4.Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur	✓ Bulmaca etkinliği ✓ Karikatür yorumlama etkinliği
4.Hafta 28 Mart 2022 (40 dakika) 30 Mart 2022 (40 dakika)	5.Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki yerini ve önemini analiz eder.	✓ Hayallerdeki nitelikli insanı tasarlama ✓ Gazete temelli örnek olay
5.Hafta 4 Nisan 2022 (40+40 dakika) 6 Nisan 2022 (40 dakika)	6.İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır.	✓ Ben olsam ne yapardım? Etkinliği ✓ Drama-Donuk imge

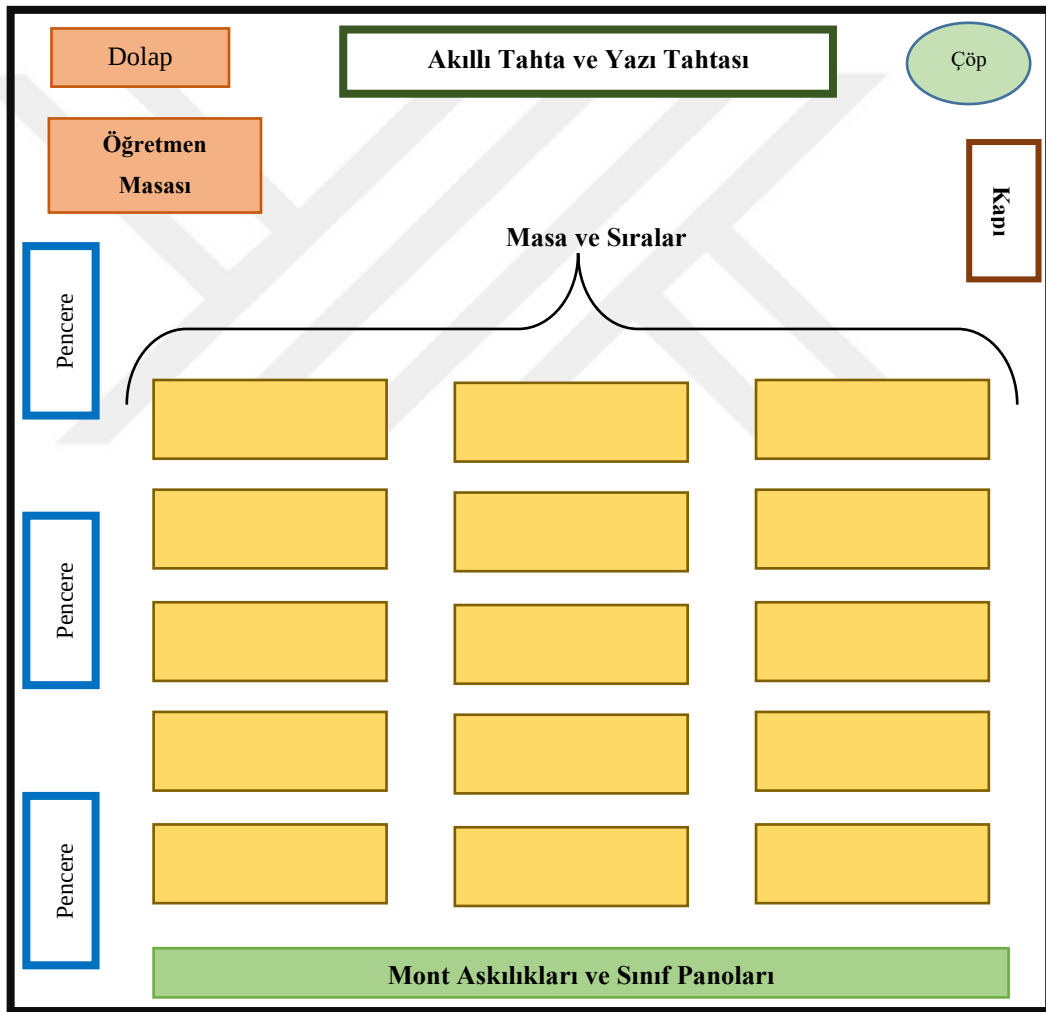
Yukarıda tabloda yer alan kazanımların konu anlatımı araştırmacı tarafından hazırlanan slayt sunuları ile işlenmiştir. Konu anlatımları sırasında öğrencilerin dikkatlerini çekecek video, görsel ve karikatürlerden yararlanılmıştır. Denel uygulama esnasında sürdürülebilir yaşam ve sürdürülebilir kalkınma konularına ait kavramlara daha fazla yer verilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerden konularla bağlantılı olacak şekilde günlük hayatlarından örnekler vermeleri istenmiştir. Verilen örnekler sürdürülebilirlik konusunda günlük hayatlarındaki durumları bağdaştırmayı kolaylaştırmıştır.

Sürdürülebilir yaşama yönelik hazırlanan etkinliklerin uygulama aşamasında öğrencilerin sürece aktif şekilde katılmaları için çaba gösterilmiştir. Derslerde öğrencilerin katılım sağlamaları adına zaman zaman okuma yapmaları istenmiş, sorular sormalarına fırsat verilmiştir. Öğrenciler kendi istekleriyle dikkatlerini çeken bilgileri notlamaya çalışmıştır. Öğrencilerin derslerde uyguladıkları etkinlik materyalleri ders sonunda toplanmış ilgili günün tarihi ile dosyalanmıştır.

Belirlenen kazanımların hepsi işlendikten sonra ders süreci sona ermiştir. Derslerin bitiminden sonra deney grubu öğrencilerine son-test olarak sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeği uygulanmıştır. Derslerin uygulaması ve son-test süreci bittikten sonra 7 kız 7 erkek olmak üzere 14 öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ile öğrencilerin sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik hazırlanan etkinlikler ve sürdürülebilirliğin sosyal bilgiler dersi ile bağlantısı hakkındaki görüşlerine ulaşmak amaçlanmıştır.

3.4.3.Araştırma ortamı

Araştırmanın çalışma ortamı Eskişehir il merkezinde yer alan bir ortaokuldur. Denel uygulama 6/J şubesinin öğrenim gördüğü sınıfta yapılmıştır. Sınıfın büyüklüğü ve düzeni uygulama için elverişlidir. Sınıf 2. katta yer almakta pencereleri sokak arasına bakmaktadır. Dersler süresince sınıfta ışıklandırma ve gürültü sorunları olmamıştır. Öğrencilerin oturma düzeni iki kişiliktir. Sınıf mevcudu 28 ikili sıra sayısı 15 olduğundan uygulama sırasında yer sorunu yaşanmamıştır. Sınıfta akıllı tahta ve beyaz tahta bulunmaktadır dersler sırasında her ikisinden de yararlanılmıştır. Aşağıdaki şekilde sınıf ortamının krokisi yer almaktadır.

Denel uygulama sonrasında yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler okul yönetiminden izin alınarak öğretmenler odasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler

araştırmacının kendisi tarafından yapılmıştır. Görüşme yapılan ortamın sessiz olması sağlanmıştır.

3.5. Veri Analizi

6.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen araştırmada veriler nicel ve nitel yöntemler kullanılarak çözümlenmiştir.

Araştırmada nicel boyut kapsamında uygulanan SYFÖ ile verilerin toplanması için öncelikle Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmış iç geçerlik katsayısı uygun bulunarak ölçeğin kullanılması kararlaştırılmıştır. Öğrencilere ön-test ve son-test olarak uygulanan ölçeğe ait nicel veriler bilgisayara aktarılmış ve SPSS 24 Paket programı ile analiz edilmiştir. Uygulanan ölçeğin ön test ve son test sonuçlarına göre normallik dağılımını belirlemek için ortalama, standart sapma, çarpıklık, basıklık değerleri ile histogram ve kutu grafikleri incelenmiştir. Bunun yanında Shapiro-Wilk testi sonucundan yararlanarak normallik dağılımı incelenmiştir. Ön-test sonuçlarında normallik şartlarının sağlandığı ancak son-test değerlerinde normallik şartının sağlanmadığı görülmüştür. Bu doğrultuda Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi uygulanmış ve ölçeğin ön-test/son-test karşılaştırması yapılmıştır. Yapılan testler sonucunda deneysel işlemin deney grubunda uygulanan etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık geliştirme düzeylerini olumlu yönde etkilediğini ortaya koyacak düzeyde anlamlı farklılık bulunmuştur. Bunun yanında Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi için etki büyüklüğü de hesaplanarak orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Nicel verilerin analiz sürecinde elde edilen sayısal değerler bulgulara tablo ve grafiklerle açıklanmıştır.

Araştırmanın nitel verileri tümevarımsal analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Tümevarımsal analizde veriler incelenerek kodlamalar yoluyla anlamlı bütünler elde ederek kavramlar ve temalar oluşturulur böylece olguların daha anlamlı hale gelmesi sağlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2021 s.249-250). Bu doğrultuda araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına yazılı olarak aktarılan yarı yapılandırılmış görüşmeler tek tek kodlanarak temalara ayrılmış ve görüşmelerde yer alan öğrenci ifadeleriyle desteklenmiştir.

3.6. Araştırmada İnandırıcılık ve Etik

Araştırmanın nitel verilerinin tarafsız biçimde yorumlanması inandırıcılık konusunda önem taşımaktadır. Araştırmacı tarafından yürütülen çalışma sürecinin ve toplanan verilerin başka bir uzmana aktarılarak teyidinin alınması inandırıcılığı artıran bir aşamadır. Bu aşama verilerin yorumlanması ve sonuca ulaşılmasındaki geçerlik ve tutarlılığa katkı sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s.291-292). Bu doğrultuda araştırmacı tarafından analiz edilerek temalar haline getirilen verilerin %20'si uzman görüşüne sunulmuştur. Veriler uzman tarafından araştırmacıdan bağımsız biçimde kodlanmış ve temalaştırılmıştır. Araştırmacı ve uzman tarafından ayrı ayrı oluşturulan temalar karşılaştırılarak uzlaşmaya varılmıştır. Yapılan kontrol sonrasında nitel bulguların objektif biçimde yansıtılması sağlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizi sonucunda elde edilen temalar öğrencilerin kendi ifadelerinden örnekler verilerek sunulmuştur.

Araştırma sürecinin her aşamasında etik değer ve ilkelere özen gösterilmiştir. Araştırma sürecini başında ilgili kurumlardan izin belgeleri alınmıştır (EK-1 ve EK-2). Araştırmada deney grubunda yer alan öğrencilerin çalışmaya katılım durumları gönüllülük ilkesine bağlı tutulmuştur bu doğrultuda Sosyal Bilgiler öğretmenleri (EK-8), 6.sınıf öğrencileri (EK-9) ve öğrencilerin ebeveynlerinden (EK-10) izin belgelerini imzalamaları istenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeye katılan öğrenciler yine gönüllü olarak katıldıklarını sözlü olarak beyan etmiş ses kaydı alınmasına izin vermişlerdir. Katılımcılar ile yapılan görüşme kayıtlarının herhangi bir ortamda paylaşılmayacağı ve ilgili araştırma hariç bir yerde kullanılmayacağına dair garanti verilmiştir. Verilerin bulgulara dönüştürülmesi sırasında katılımcıların kimliğinin açığa çıkmamasına dikkat edilmiştir.

3.7. Araştırmacının Rolü

6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarına etkisini ortaya koymayı amaçlayan araştırmacı lisans eğitimini Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programında almıştır.

Araştırmacı lisans eğitimi sürecinde “Eğitimde Araştırma Yöntemleri” dersini almıştır. Yüksek lisans eğitimi sürecinde ise “Eğitim Bilimlerinde Araştırma

Yöntemleri”, “Nitel Araştırma Yöntemleri” ve “Bilim Etiği ve Araştırma Teknikleri” derslerini almıştır.

Araştırma sürecinde yüksek lisans tezinin konusunun şekillenmesi için araştırmacı tarafından sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma hakkında yapılan çalışmalar doğrultusunda alanyazın taranmıştır. İlgili görülen çalışmalardan yararlanılmıştır. Deney sürecinde uygulanan etkinliklerin belirlenmesi için öncelikle Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı sürdürülebilirlik açısından incelenerek kazanımlar seçilmiştir. Seçilen kazanımlardan sonra öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olacak biçimde haftalık olarak ders planları ve etkinlikler hazırlanmıştır. Hazırlanan ders planları ve etkinlikler doğrultusunda araştırmacı tarafından deney grubunda pilot uygulama ve denel uygulama kapsamında dersler işlenmiştir. Süreç boyunca araştırmacı deney grubunda yer alan öğrencilere etkinlikler hakkında açıklamalarda bulunmuş belirsizlik yaşanmaması konusunda titiz davranmıştır. Araştırma sürecinde verilerin tümü araştırmacı tarafından toplanmıştır. Nicel ve nitel veriler bilgisayar ortamına aktarılarak analize hazır hale getirilmiş daha sonra tek grup öntest-sontest deneysel gömülü desen modeline uygun olacak şekilde analiz edilmiştir. Verilerin analizinden sonra bulgular düzenlenmiş yorumlanarak raporlaştırılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma kapsamında toplanan verilerin analiz edilmesi ile elde edilen bulgular ve bu bulgular doğrultusunda yapılan yorumlara yer verilmiştir. Sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalığa ilişkin toplanan verilerin analizi ile elde edilen istatistiksel test sonuçları ve yarı yapılandırılmış görüşmeler iki başlık altında sunulmuştur.

4.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Etkinliklerin Öğrencilerin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalıklarına Etkisine İlişkin Nicel Bulgular

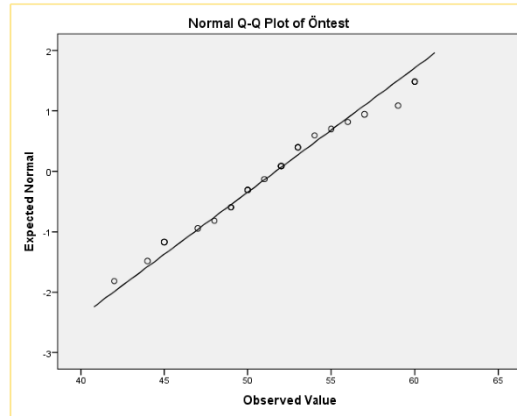
Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarına etkisine ilişkin bulgular başlığı altında ilk olarak sorumluluk ölçeği ile elde edilen ön-test ve son-test verilerinin betimsel istatistikleri ile normallik dağılımlarına yer verilmiştir. Araştırma kapsamında sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeği kullanılarak ön-test verileri elde edilmiştir. Gerçekleştirilen deneysel işlemin ardından aynı ölçme aracı kullanılarak son-test verileri toplanmıştır. Bu yolla araştırmanın sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalığa etkisine ilişkin nicel verileri toplanmıştır. Nicel verilerin analizinde hangi testlerin yapılacağını belirlemek için ilk olarak verilerin normallik dağılımları incelenmiştir. Sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeğinin ön ve son-testlerinin gruplara göre normal dağılıp dağılmadığına karar verebilmek için Tablo 4.1.'de yer alan değerlerin yanı sıra histogram ve kutu grafiklerine bakılmıştır. Öncelikle çarpıklık ve basıklık değerlerinin deney grubunun son-test ölçümü dışında diğer ölçümlerinde de -1 ve +1 değerleri arasında yer aldığı görülmektedir. Buna ek olarak normallik dağılımı için Shapiro-Wilk değerleri incelenmiştir. Verilerin normal dağılımının incelenmesinde dikkat edilmesi gereken bir diğer test ise Shapiro-Wilk ya da Kolmogorov-Smirnov'dur. Grup büyüklüğünün 50'den küçük olması durumunda Shapiro Wilk testi tercih edilmektedir. Hesaplanan p değerinin $\alpha=.05$ 'ten büyük çıkması bu anlamlılık düzeyinde puanların normal dağılımdan aşırı sapma göstermediği biçiminde yorumlanır (Büyüköztürk, 2020, s.42) Shapiro-Wilk değerlerinin deney grubunun öntest ölçümünde 0.05 anlamlılık düzeyinden yüksek olduğu görülmüştür. Histogram ve kutu grafiklerinin de incelenmesinin ardından Sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeğinden elde edilen ön-test verilerinin normallik şartlarını sağladığı; ancak deney grubunun son-test

ölçümlerinde normallik şartını sağlamadığı görülmektedir. Sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeğinin normallik dağılımına ilişkin veriler Tablo 4.1.'de yer almaktadır.

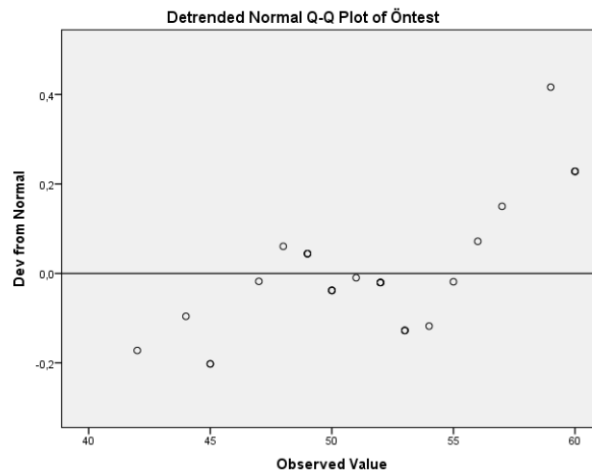
Tablo 4.1. *Sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeğinin normallik dağılımı*

		Kişi Sayısı	Ortalama	SS	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
Öntest	Deney	28	51.6786	4.86	-.080	-.412	.499
Sontest	Deney	28	53.1429	5.42	-1.350	1.300	.001

Tablo 4.1.'de görüldüğü gibi deney grubu öntest ölçümü normallik şartını sağlarken, sontest ölçümü normallik şartını sağlamamaktadır. Şekil 4.1 ve Şekil 4.2'de deney grubunun sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeği ön-test ölçümü için çizilen Q-Q grafiği ve Detrended Q-Q grafiği verilmiştir.

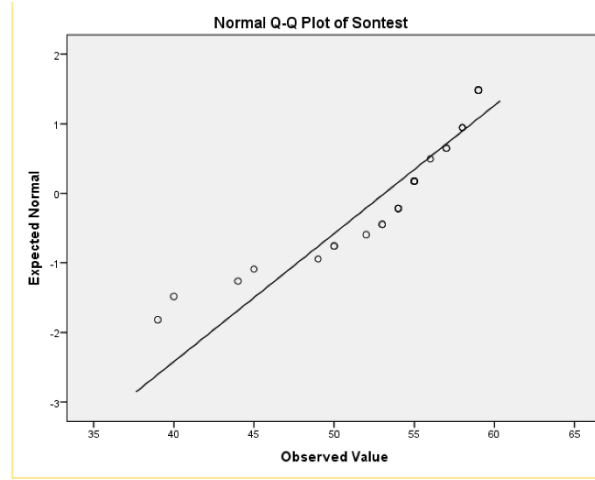

Şekil 4.1. *SYF ölçeği ön-test için çizilen normal Q-Q grafiği*

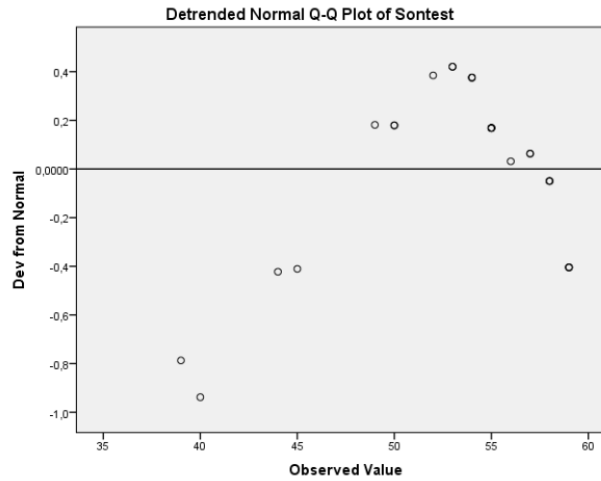

Şekil 4.2. *SYF ölçeği ön-test için çizilen Detrended Normal Q-Q grafiği*

Şekil 4.3 ve Şekil 4.4'te deney grubunun sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeği son-test ölçümü için çizilen Q-Q grafiği ve Detrended Q-Q grafiği verilmiştir.

Şekil 4.3. SYF ölçeği son-test için çizilen normal Q-Q grafiği

Şekil 4.4. SYF ölçeği son-test için çizilen normal Q-Q grafiği

Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarına etkisini incelemek için toplanan ön-test verilerinin normal dağılım sergilediği ancak sontest verilerinin normal dağılım sergilemediği belirlenmiştir. Bu nedenle deney grubunun sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeği ön-test/son-test karşılaştırması için parametrik olmayan testlerden yararlanılmıştır. Bu kapsamda Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır. Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi, bağımlı gruplar t-testi için normal dağılımın sağlanamadığı durumlardan kullanılan parametrik olmayan testlerden biridir (Özdoğan,

2022, s.251). Deney grubu sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeği ön-test/son-test karşılaştırılması Tablo 4.2.'de yer almaktadır.

Tablo 4.2. Deney grubu sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeği ön-test/son-test karşılaştırması için Wilcoxon İşaretli Sıralar testi sonuçları

Son-test/Ön-test	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	P	Etki Büyüklüğü
Negatif Sıra	8	10.75	86.00	-2.281*	.023	0.30
Pozitif Sıra	18	14.72	265.00			
Eşit	2	-	-			

*Negatif sıralar temeline dayalı

Deney grubunun sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeği ön-test ve son-test puanlarının göstermiş olduğu farklılık Tablo 4.2.'de yer almaktadır. Tablo incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin akademik başarı testinden almış oldukları son-test puanları ile ön-test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($p=.023<.05$). Sıra ortalamaları ve sıra toplamaları incelendiğinde bu farkın son-test ölçümlerini temsil eden pozitif sıra yönünde olduğu dikkat çekmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen 5 haftalık deneysel işlem sürecinin, deney grubundaki öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeyini istatistiksel olarak anlamlı derecede artırdığı söylenebilir. Ayrıca Wilcoxon İşaretli Sıralar testi için etki büyüklüğü de hesaplanmış ve etki büyüklüğü değeri .30 olarak bulunmuştur. Etki büyüklüğü değeri 0.10 küçük, 0.30 orta ve 0.50 büyük etki büyüklüğü olarak değerlendirilmektedir (Cohen, 1988'den aktaran Özdoğan, 2022, s.250). Bu doğrultuda bu araştırmada etki büyüklüğünün orta etki büyüklüğü değerinde olduğu görülmektedir.

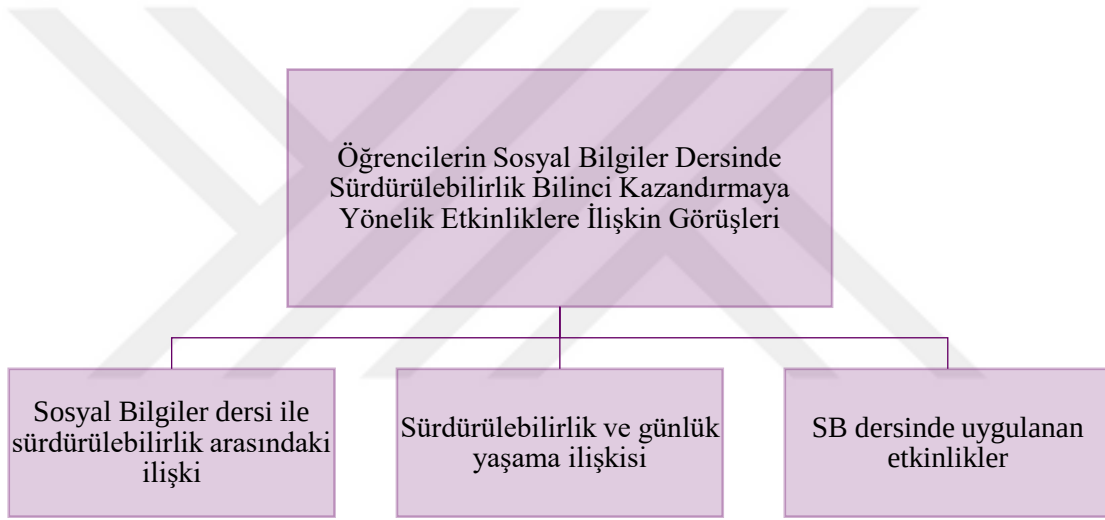
4.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Etkinliklerin Uygulama Sürecine İlişkin Nitel Bulgular

Bu bölümde araştırmanın ikinci alt amacı olan “Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin uygulama sürecine yönelik görüşleri nelerdir?” sorusuna yönelik olarak deneysel işlemin gerçekleştirildiği sınıftaki öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırmanın nitel bulguları öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklere ilişkin görüşleri başlığı altında sunulmuştur.

4.2.1. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklere ilişkin görüşleri

Öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin tümevarımsal analizi doğrultusunda öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklere ilişkin görüşleri konusunda Sosyal Bilgiler dersi ile sürdürülebilirlik arasındaki ilişki, sürdürülebilirlik ve günlük yaşam ilişkisi ve Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan etkinlikler olmak üzere üç temaya ulaşılmıştır.

Şekil 4.5’de öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklere ilişkin görüşlerine yönelik elde edilen temalar gösterilmiştir.

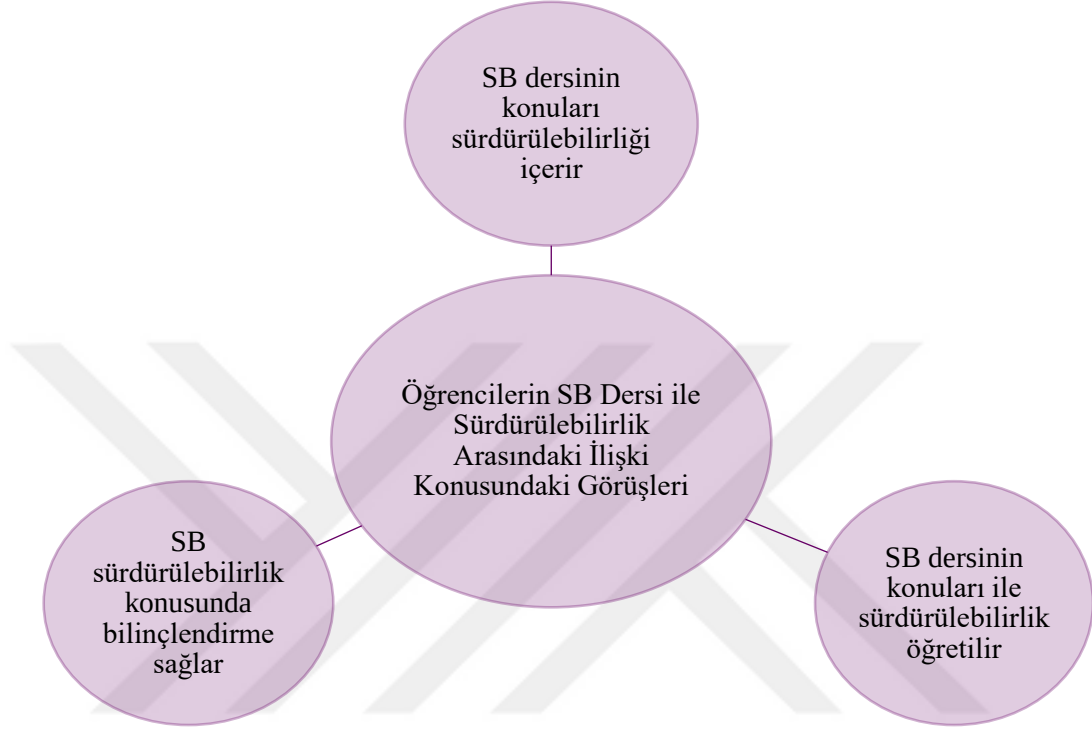

Şekil 4.5. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklere ilişkin görüşleri

Şekil 4.5’de verildiği gibi öğrencilerin yürütülen deneysel işlem bağlamında Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinlikler konusunda Sosyal Bilgiler dersi ile sürdürülebilirlik arasındaki ilişki, sürdürülebilirlik ve günlük yaşam ilişkisi ve Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan etkinlikler temalarında görüş belirttikleri görülmüştür.

4.2.1.1. Öğrencilerin Sosyal bilgiler dersi ile sürdürülebilirlik arasındaki ilişki konusundaki görüşleri

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi ile sürdürülebilirlik arasındaki ilişki konusundaki görüşlerine ilişkin bulgular Şekil 4.6’da sunulmuştur.

Şekil 4.6. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi ile sürdürülebilirlik arasındaki ilişki konusundaki görüşleri

Şekil 4.6’da görüldüğü gibi öğrenciler Sosyal Bilgiler dersi ile sürdürülebilirlik konusu arasında güçlü bir ilişki olduğunu düşünmektedir. Öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinin konularının sürdürülebilirliği içerdiğini, Sosyal Bilgiler dersinin konuları ile sürdürülebilirliğin öğretildiğini ve Sosyal Bilgiler dersinin sürdürülebilirlik konusunda bilinçlendirme sağladığını düşünmektedirler.

Sürdürülebilirlik konularının Sosyal Bilgiler dersinde öğretildiğini belirten Ö.5’te Sosyal Bilgiler dersinde öğrenilen konulardan bahsederek sürdürülebilirlik ile bir bağ kurduğunu şöyle açıklamıştır: “Şimdi israf dedik su dedik madenler dedik o madenlerden de sürdürülebilirlik madenlerimiz bitmesin sularımızı bitmesinden de aklımıza gelebilir.”. Sosyal Bilgiler dersinde doğal kaynakların anlatılması ve bu kaynakların gelecek nesillere de aktarılacak şekilde kullanılmasının önemi vurgulanmasıyla sürdürülebilirlik ile bağlantılı olduğunu düşünen Ö.7

“ Sosyal Bilgiler dersinde sizin anlattığınızda hani misal çoğunluk olarak sürdürülebilir kaynaklardan bahsettik gelecek nesillere aktarılması gerektiğinden bahsettik dolayısıyla misal olarak derslerde de hani öğrencilere bunu aşıyorsunuz birbiriyle uyumlu kavramlar.” şeklinde görüşünü dilde getirmiştir.

Sosyal Bilgiler dersinin insan hayatıyla ilgili olması nedeniyle sürdürülebilirlikle ilgili konuların bu derste öğrenilmesi gerektiğini düşünen Ö.14 “Sosyal Bilgiler zaten hayatımızla alakalı coğrafyayla alakalı bir ders olduğu için bizim de sürdürülebilir kalkınmayı Sosyal Bilgiler dersinde öğrenmemiz gerekiyor.” diyerek düşüncesini belirtmiştir. Ö.2 “Sosyal Bilgiler dersinde o (sürdürülebilirlik) aktarılabilir öğrencilere” şeklinde görüş bildirirken Ö.8’de “Sosyal Bilgiler dersinde insanların hayatını anlattığımız için ya da doğal kaynakları oradan bir bağ olabilir.” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirliğin nasıl olduğunun öğretilmeye çalışıldığını düşünen Ö.12 insanların israf etmemeleri için öğretilmeye çalışıldığını belirterek şu açıklamayı yapmıştır: “... sürdürülebilirliği Sosyal Bilgiler dersinde nasıl olduğunu öğretiyorlar ilişkisi de şu insanlar sürdürülebilirlik üretsinler yani şey israf etmesinler diye sosyal hocaları da böyle öğretmeye çalışıyor...”

Sosyal Bilgiler dersinin kendilerini bilinçlendirdiğini düşünen öğrenciler de vardır. Örneğin Ö.1:

Sosyal Bilgiler dersinde biz bunları sürdürülebilirlik bakımından nasıl devam ettirebileceğini öğreniyoruz ve bunun hakkında daha çok bilinçlendirme çalışmaları yapılıyor bu yüzden ikisinin arasında hem bizi bilinçlendirme çabaları var hem de sonuç olarak Sosyal Bilgiler dersinde genellikle toplumla alakalı şeylere bakıyoruz çevreyle alakalı şeylere bakıyoruz.

Şeklinde bir açıklama yaparak Sosyal Bilgiler dersinde ele alınan toplum ve çevreyle ilgili konuların sürdürülebilirlikle ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Araştırmanın öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi ile sürdürülebilirlik arasında kurdukları ilişkiye dair bulgusu incelendiğinde daha çok dersin içerdiği konulardan ve hayatın içindeki gündemle bağlantısında kaynaklandığını söylemek mümkün olabilir. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde hem doğal kaynaklar, çevresel ve toplumsal sorunlar gibi bilgiler içermesi hem de çevre okuryazarlığı, eleştirel düşünme problem çözme gibi beceriler ve adalet, eşitlik tasarruf ve sorumluluk gibi değerlerin kazandırılmaya çalışılması yönüyle sürdürülebilirlikle ilişki kurmuş olabilecekleri düşünülmektedir.

4.2.1.2. Öğrencilerin sürdürülebilirlik ve günlük yaşam ilişkisi konusundaki görüşleri

Öğrencilerin sürdürülebilirlik günlük yaşam ilişkisi konusundaki görüşleri Şekil 4.7’de sunulmuştur.

Şekil 4.7. Öğrencilerin Sürdürülebilirlik ve Günlük Yaşam İlişkisi Konusundaki Görüşleri

Şekil 4.7’de görüldüğü gibi öğrencilerin sürdürülebilirlik günlük yaşam ilişkisi konusundaki görüşleri suyu boşa harcamama, bilinçli tüketim konusunda farkındalık, yakın çevreyle öğrendiklerini paylaşma, çevreye duyarlılık ve geri dönüşümü etkili kullanma temalarından oluşmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilir yaşama yönelik uygulanan etkinliklerin öğrencilerin günlük hayatlarında en fazla su tasarrufu konusunda yer aldığı görülmektedir. Bunun yanında öğrenciler genel olarak farkındalık düzeylerinin uygulanan etkinlikler sayesinde arttığını ifade etmişlerdir. Çevreye karşı daha fazla duyarlı hissetmeye başladığını söyleyen öğrenciler gibi yere çöp atmama konusunda hassas davrandıklarını belirten öğrenciler de vardır. Ayrıca öğrencilerden bazıları çevreye karşı duyarlı olmanın yanında ürünleri sürdürülebilir kullanma konusunda da adımlar atmaya başladıklarını açıklamışlardır.

Derste yapılan uygulamalardan sonra kaynakları bilinçli kullandığını ve özellikle suyu boşa harcamadığını belirten Ö.7 günlük hayatta dikkat ettiği noktaları şu şekilde açıklamıştır:

Ben bu etkinlikleri yapmadan önce kendim çok tasarruflu bir birey olduğumu düşünüyordum sonra bu etkinlikleri yaparken bir baktım kendim bambaşka dünyalarda gezinen başıboş bir şekilde kaynakları harcayan birisi olduğumu fark ettim sonrasında kendime dair önlemler almaya başladım. Genel olarak dişlerimi iki dakika fırçalarken sadece ağzımı temizlemek için açıyorum yani temizlemek için kullanıyorum suyu onun dışında kapatıyorum. Ellerimi yıkarken sürekli kapatıyorum suyu ve o şekilde yıkayıp sonra açıyorum suyu ihtiyacım kadar kullanıyorum.

Doğal kaynakların yanında enerji kaynaklarını da ihtiyaç kadar kullanmanın önemini fark ettiğini ve bunu çevresiyle paylaşarak onların da bilinçlenmesini sağladığını düşünen Ö.13 “Doğalgaz mesela onu bilinçsizce çok açıyorduk şimdi hem aileme hem arkadaş çevreme söylediği zaman şimdi onlar da böyle yetecek kadarıyla kullanıyorlar” şeklinde ifade etmiştir. Ö.1:

Mesela ben okul dönüşünde çikolata yemeyi çok severim bu yüzden çikolata paketini açtıktan sonra yere atmamaya daha çok dikkat ediyordum artık daha da atmıyorum hatta geri dönüşüm paketini gördüğüm zaman ona atmaya başlıyorum. Sonra plastik pet şişe kullanıyordum genelde ama artık babama söyleyip suluk aldırđm sizin örnek verdiğiniz gibi hocam. Kardeşime de bu konuda biraz daha katkı sağlamaya çalıştım çünkü ağaç yaşken eğilir diye boşa söylememişler.

Şeklinde düşüncelerini aktararak sürdürülebilir yaşama ilişkin uygulanan etkinliklerden sonra günlük hayatında geri dönüşüme, sürdürülebilir ürün kullanımına ve özellikle çevresiyle bu bilgileri paylaşmaya dikkat ettiğini açıklamıştır.

Geri dönüşüme dair kullandığı materyal üzerinden örnek veren Ö.5:

Ellerimi yıkarken hocam ben suyu açık bırakıyordum ama bundan sonra suyu açık bırakmıyorum gibi hatta hocam musluktan damlalar geliyordu onları da anneme falan söyleyerek yaptırdık tesisatçıya. Ağaçları da mesela doğaya artık daha da önem vermeye başladım. 11 bir dosyayı ben yıprandığı zaman atardım ama bundan sonra sizin taktığınızle dosyanın başını kesip daha da kullanabilirim hocam.

Şeklinde açıklama yapmıştır. Yıpranan dosya gibi materyallerin atılmadan dönüştürerek kullanılmaya devam edilebileceğini belirtmiştir. Bunun yanında damlayan musluğun tamir edilerek tasarruf edilebileceği önemli bir detaydır.

Doğal çevreye karşı duyarlılık geliştirdiğini düşünen Ö.3 “Hayvanlara su mama filan verdim” diyerek doğadaki diğer canlılara da dikkat çekmiştir.

Ö.9’da “Su israfından daha çok kaçındım, yerlere çöp atmamaya dikkat ettim yerde çöp gördüğüm zaman alıp attım...” şeklide dile getirdiği ifadeleriyle çevreye ve doğal kaynaklara karşı daha duyarlı hale geldiğini açıklamıştır.

Ö.4 sürdürülebilir yaşamı sağlama konusunda yetkili biri olmadan ya da kurumsal faaliyetlere bağlı olmadan bireysel olarak da insanların yapabileceklerinin önemli ve etkili olduğuna dair düşüncesini şu şekilde dile getirmiştir:

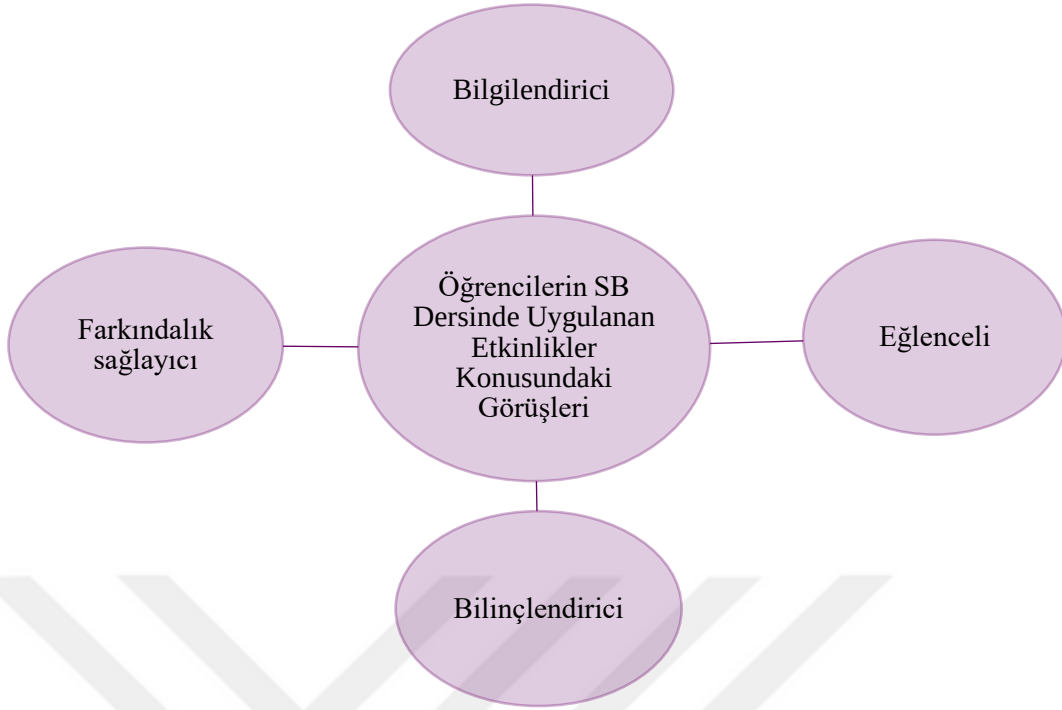
Mesela dişlerimizi fırçalarken o sırada suyumuzu açık unutmamak ve açık bırakmamak balarımız şey biz de büyüyünce mesela tıraş olurken de yapmamak çevreye bilinçsizce çöp atmamak gibi bizim kendimizin yapabileceği kolay basit şeyler oluyor. İlla büyük biri olmadan mesela bir başkan olmadan bir kurumun şey doğal dengeyi koruyan kurumun başkanı olmadan lideri olmadan da küçük bir şekilde kendimizin de bir şeyler yapabileceğini Öğrenci daha çok çevreyi koruma, israf yapmama gibi konulardan bireysel davranışları bile etkili olacağını belirtmiştir.

Derste uygulanan etkinliklerden sonra günlük hayatında su kullanımına dikkat etmeye başladığını söyleyen Ö.6 “Önceden suya hiç dikkat etmiyordum mesela işte ellerimi yıkarken çok fazla su kullanıyordum dişlerimi fırçalarken fazla su kullanıyordum sonra bunların çok değerli olduğunu öğrendikten sonra daha az kullanmaya çalıştım başardım da.” şeklinde dikkat ettiği alışkanlıklardan bahsetmiştir.

Öğrencilerin sürdürülebilir yaşama dair günlük davranışlarının yer aldığı bulgulara kaynakları bilinçli kullanarak tasarruf etme ve çevreye karşı duyarlılık gösterme gibi davranışların yer aldığı görülmektedir. Öğrenciler bireysel olarak attıkları adımların çevrelerini korumada etkili olacağını farkındadır. Hatta yakınlarını sürdürülebilir yaşama dair yapılabilecek davranışlar hakkında uyarmanın önemli olduğunu bilerek bu konuda hassasiyet gösteren öğrenciler vardır. Sosyal Bilgiler dersinin yapısı öğrencilere derste gördükleri bilgileri ve kazandırılmaya çalışılan değer ve becerileri benimseme konusunda avantaj sağlamaktadır. İçeriğini doğrudan hayattan alması oldukça etkilidir bu doğrultuda sürdürülebilir yaşam gibi soyut bir konunun öğrenciler tarafından benimsenmeye başlaması önemli ve beklenen bir durumdur.

4.2.1.3. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan etkinlikler konusundaki görüşleri

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan etkinlikler konusundaki görüşleri Şekil 4.8’de sunulmuştur.

Şekil 4.8. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanan Etkinlikler Konusundaki Görüşleri

Şekil 4.8.'de görüldüğü gibi öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan etkinlikler konusundaki görüşleri bilgilendirici, eğlenceli, bilinçlendirici ve farkındalık sağlayıcı temaları altında toplanmıştır. Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan sürdürülebilir yaşama yönelik etkinlikler öğrencilerin çoğu tarafından bilgilendirici ve eğlenceli bulunmuştur. Bunun yanında etkinliklerin farkındalık sağladığı ve katkıda bulunduğu düşünülmüştür. Ayrıca bazı öğrenciler etkinlikler sayesinde dersi sevdiklerini de ifade etmişlerdir.

Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan sürdürülebilir yaşama yönelik etkinliklerden sonra daha ayrıntılı bilgiler edinerek bilinçlendiğini düşünen ve yenilenebilir enerji kaynaklarına da dikkat çeken Ö.14 görüşünü şu şekilde açıklamıştır:

Önceden düşüneceğim şeyler belliydi doğal kaynaklarımızı verimli kullanmamız gerektiğini düşünüyordum yani şimdi daha çok bilinçlendim daha ayrıntılı şekilde öğrenmiş oldum mesela jeotermal enerjinin bu kadar bize faydalı olduğunu güneş enerjisinin rüzgâr enerjisinin bize bu kadar faydalı olduğu hakkında pek bilgim yoktu.

Öğrenci bu ifadesinde doğal kaynaklarla ilgili yeni bilgiler edindiğini ve bunun bilinçlenmesini sağladığını belirtmiştir.

Ö.8 “etkinliklerin bizim açımızdan çok yararlı olduğunu düşünüyorum ve bizi genelde iyi yönlerle doğru götüreceğini düşünüyorum yanlışlarımızı doğrularımızı

öğrendiğimizi.” şeklinde etkinliklerin kendilerini fayda sağladığını ve sürdürülebilir yaşam konusunda doğru bildikleri yanlışları fark ederek yeni bilgilere ulaştıklarını açıklamıştır.

Ö.1 Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan etkinliklerle ilgili düşüncelerini

Hepsi çok güzeldi beni biraz daha ileri sürükledi farklı düşüncelere ilerlememe sebep oldu ve biraz daha çevrem hakkında neler yapmam gerektiğini bunların nasıl da eğer ki çevremde biri hata yapıyorsa bunu nasıl önlemem gerektiğini, gerekli yerlere nasıl başvurmam gerektiğini bana bunları daha çok öğretti.

Şeklinde ifade ederek çevresindeki insanların sürdürülebilirlik konusundaki davranışlarına karşı sorumluluk alabileceğini onları uyarak farkındalık sağlayabileceğini belirtmiştir.

Ö.11 Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan etkinliklerin eğlenceli ve bilgilendirici olduğunu “bence gayet eğlenceliydi etkinliklerdi ayrıca bizi bilgilendirdi” şeklinde ifade etmiştir.

Ö.7’de “Bu etkinlikler hocam derste işlediğimi birçok şeyi bize bir oyun gibi daha kolay öğrenmemize yardımcı oldu bence hocam çok eğlenceliydi onlar.” şeklinde derste eğlendiğine ve öğrendiğine dair düşüncelerini ifade etmiştir.

Ö.6 Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan sürdürülebilir yaşama yönelik etkinlikler sayesinde dersi sevdiğini ve daha iyi anladığını “Ben önceden çok önemsemiyordum ama bu etkinlikleri yaptıktan sonra dersi daha çok sevmeye başladım derse daha iyi kaydım yani derste arkadaşarımla çok fazla sosyalleştim kendim daha iyi dersleri anlamaya başladım.” şeklinde ifade etmiştir. Öğrencinin ifadesinde arkadaşlarıyla sosyalleştiği ifadesi yer almaktadır. Sosyal Bilgiler dersi amaçlarında bireylerin yakın çevresi ile iletişimini destekleyerek toplumsal uyumunu sağlamak da vardır etkinlikler sırasında ortak çalışmalar yapılmasının bu durumu desteklediği düşünülmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan etkinlikleri yararlı bularak derse yönelik ilgisinin ve becerisinin arttığını düşünen Ö.10 düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: “Bence yararlı oldu ben mesela Sosyal Bilgiler dersinde o kadar çok beceremiyordum sizin verdiğiniz etkinlikler hem eğlenceli geldi hem derse beni iyice alıştırdı ve gayet iyi oldu.” derste eğlenerek öğrenen öğrenci aynı zamanda Sosyal Bilgiler dersine karşı olumlu tutum geliştirdiğini de belirtmiştir.

Ö.3 “Bence onlar bize çok yararlı oldu öğretmenim yani kendimizi bildik kendimin nasıl bir insan olabildiğini görebildik nasıl bilinçli bir insan olduğumuzu gördük çok

faydalı oldu ve de eğlendik” şeklindeki düşüncesiyle etkinliklerin faydalı olduğunu ve kendisini sürdürülebilir yaşam konusunda bilinçlendirdiğini belirtmiştir.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan etkinlikler hakkındaki düşüncelerine ilişkin bulguya bakıldığında derslerde yeni şeyler öğrendikleri ve bunun yanında eğlendikleri görülmektedir. Derslerde uygulanan etkinlikler her öğrencinin derse katılımına imkân verir nitelikte olmasının bunda etkisi olabileceği düşünülmektedir. Öğrencilerin edindikleri bilgileri sorgulayarak yakın çevrelerine ve sürdürülebilir yaşama dair farkındalık düzeyi geliştirmeye başladıklarına dair ifadeler yer almaktadır.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi ile sürdürülebilirlik arasındaki ilişki, günlük hayatlarında sürdürülebilir yaşama dair dikkat ettikleri davranışlarla ilgili verdikleri cevaplar ve örneklerden yola çıkarak uygulanan Sürdürülebilir Yaşama Dair Farkındalık Ölçeği ön-test ve son-test sonuçları arasındaki olumlu yöndeki anlamlı farklılığı desteklediği öne sürülebilir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlara, sonuçların ilgili alanyazınla ilişkilendirilmesiyle oluşturulan tartışma bölümüne ve son olarak önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Gömülü deneysel desen doğrultusunda gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı, 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerine etkisinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen deneysel işlemin öncesinde ve sonrasında uygulanan SYFYÖ ile araştırmanın nicel bulguları; deneysel işlem sonrasında öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerle de nitel araştırma bulguları elde edilmiş, bulgular dayalı olarak araştırma sonuçlarına ulaşılmıştır.

5.1.1. Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerine etkisine ilişkin sonuçlar

Gerçekleştirilen bu çalışma ile 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerine etkisi incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda doğrulayıcı faktör analizi yapılarak SYFYÖ uygulanmaya hazır hale getirilmiş ve yarı-yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmıştır. Ölçeğin ön-test olarak uygulanmasından sonra deneysel işlem gerçekleştirilmiştir. Sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin uygulamaları doğrultusunda gerçekleştirilen ve 5 hafta süren deneysel işlemin ardından son-test verileri toplanmıştır. Son olarak da deney grubu öğrencileri ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilerek sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerine etkisine ilişkin görüşleri konusunda veriler toplanmıştır. Bu işlemlerden sonra verilerin analizi ile birlikte araştırma bulguları elde edilmiştir. Araştırma bulguları 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerini artırmada etkili olduğunu göstermektedir.

Sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerine etkisini inceleyebilmek adına nitel verilerden de yararlanılmıştır. Bu bağlamda gömülü deneysel desene uygun olarak nicel verileri desteklemek üzere yarı yapılandırılmış görüşmeler ile nitel veriler elde edilmiştir. Nitel verilerin analizi ile elde edilen bulgular öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi ile sürdürülebilirlik konusu arasında güçlü bir ilişki olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Ayrıca öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan etkinlikleri bilgilendirici, eğlenceli, bilinçlendirici ve farkındalık sağlayıcı biçiminde betimlemiştir. Öğrencilerin sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerine olumlu yönde etki ettiği görüşüne sahip oldukları belirlenmiştir.

5.2. Tartışma

Bu araştırmada Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerine etkisi incelenmiştir. Gerçekleştirilen deneysel işlem sürecinin, deney grubundaki öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeyini istatistiksel olarak anlamlı derecede artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında yapılan araştırmalarda da sürdürülebilirlik bilinci kazandırma ve çevre eğitimi konusunda geliştirilen uygulamaların genellikle öğrenciler üzerinde olumlu sonuçlar verdiği görülmektedir. Salsabila ve diğerleri (2019) tarafından gerçekleştirilen ortaokul öğrencilerine sürdürülebilirlik bilinci kazandırmada kanıt temelli tartışma yönteminin etkisinin incelendiği araştırmanın sonuçları da kanıt temelli tartışma yönteminin öğrencilere sürdürülebilirlik bilinci kazandırmada olumlu bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Akanlar (2019) tarafından gerçekleştirilen “enerji kaynakları ve geri dönüşüm” konusunun drama yöntemiyle öğretiminin öğrencilerin akademik başarıları, tutumları ve kavramsal değişimleri üzerindeki etkisinin incelenmesini amaçlayan araştırmanın sonuçları drama yöntemi ile işlenen derslerin öğrencilerin enerji kaynakları ve geri dönüşüm konusundaki kavramsal gelişimleri üzerinde olumlu etkisi olduğunu göstermiştir. Çimen (2021) tarafından evsel atıklar ve geri dönüşüm konusunda uygulanan probleme dayalı STEM etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarı ve farkındalığı üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlayan araştırmada evsel atıklar ve geri dönüşüm konusuna ilişkin deney grubuna uygulanan probleme dayalı STEM etkinliklerinin öğrencilerde akademik başarı

düzeyi ve farkındalığı artırdığı belirlenmiştir. Deney grubuna uygulanmış olan etkinliklerin, öğrencilerin çöplerin hangilerinin geri dönüştürülebilir olup hangilerinin olmadığına ait daha doğru saptamalar yapmasına ve atıkları doğru şekilde tanıyarak sınıflandırmasına yardımcı olduğu görülmüştür. Hoque, Yasin ve Sopian (2022) tarafından yapılan çalışmada ortaokul düzeyinde yenilenebilir enerji konusunun öğretimi konusunda yapılan çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmalarda yenilenebilir enerji konusunu içeren sürdürülebilir kalkınma ders ve etkinliklerin öğrenciler üzerinde olumlu etki oluşturduğu vurgulanmıştır.

Araştırmada öğrencilerle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme verilerinin analizi ile ulaşılan nitel bulgular öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi ile sürdürülebilirlik konusu arasında güçlü bir ilişki olduğunu düşündükleri ortaya çıkarmıştır. Benzer olarak Azrak'ın (2022) Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan çalışmasında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada Sosyal Bilgiler dersinin önemli bir role sahip olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuları öğrendikleri görüşüne katılmaktadır. Buchanan ve Crawford (2015) sosyal bilgiler öğretmen adaylarına öğretim yöntemleri dersinde çevresel sürdürülebilirlik konusunda verilen eğitimin öğretmen adaylarının yerel ve küresel sürdürülebilirliğe ilişkin farkındalık düzeylerini artırdığı belirlenmiştir. Dinç ve Acun (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise sosyal bilgiler dersinde ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma kapsamına giren konuların öğretiminde güncel olayların kullanımına dair öğretmen görüşleri araştırılmıştır. Araştırmada öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuları öğretirken güncel olaylardan yararlandıkları belirlenmiştir. Bu araştırmanın bulguları sosyal bilgilerin sürdürülebilirlik eğitimi ile ilişkisini ortaya koyması bakımından alanyazınla örtüşmektedir.

Araştırma kapsamında öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan etkinlikler konusundaki görüşleri bilgilendirici, eğlenceli, bilinçlendirici ve farkındalık sağlayıcı biçiminde belirlenmiştir. Sürdürülebilirlik ve çevre bilinci konusunda yapılan araştırmalar uygulamaya dayalı etkinliklerin öğrenciler tarafından olumlu değerlendirildiğini göstermektedir. Yalçın (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilir eğitime ilişkin hazırlanan programın 9. sınıf

öğrencileri tarafından nasıl algılandığını belirlemek amaçlanmıştır. Program sonrasında çevre bilinci konusunda bilgi sahibi oldukları, adaletli ve eşit bir toplum düzeni istedikleri, eleştirel ve yaratıcı düşünme ile analiz yapma konusunda gelişme gösterdikleri belirlenmiştir. Uygulanan programın ilgili konularda öğrencilerde duyarlılık ve farkındalık oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Selanik Ay (2010)'ın Sosyal Bilgiler dersinde çevre bilinci kazandırmada medya ürünlerinden yararlanma konusunda öğrenci görüşlerini araştırdığı çalışmasında öğrencilerin çevre bilinci kazanmada medya ürünlerinden yararlanmanın; çevre ile ilgili konularda bilgi edinmelerine, çevre bilinci kazanmalarına, araştırma yapma yeteneklerinin gelişmesine, çevre sorunlarını fark etmelerine, güncel olayları takip etmelerine, öğretim sürecinin ilgi çekici olmasına, çevreye ilişkin duyarlılıklarının artmasına katkı sağladığını düşündükleri belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen ön-test ve son-test verileri arasındaki pozitif yönde oluşan anlamlı farklılık 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde uygulanan sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarını artırdığını ortaya koymuştur. Nicel verilerin sonucunda uygulanan etkinliklerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalığı olumlu biçimde etkilediği görülmektedir.

Araştırmanın nitel boyutunda yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilen öğrencileri görüşleri nicel verileri destekler niteliktedir. Öğrenciler sosyal bilgiler dersinin sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları kapsamında ele alınan konuları içerdiğini düşünmektedir. Sürdürülebilirliğe dair bilgi, beceri ve değerlerin Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla öğretilebileceğinin ifade edildiğini düşünürken öğrencilerin olduğu görülmektedir. Bunun yanında Sosyal Bilgiler dersinin sürdürülebilirlik hakkında farkındalık kazandırdığı belirtilmiştir.

Öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan etkinliklerden sonra günlük yaşamlarında doğal kaynakların kullanımına daha fazla dikkat etmeye başladıklarını ve doğal çevreye duyarlılıklarının arttığını ifade etmiştir. Bu doğrultuda ön-test ve son-test sonuçları arasındaki pozitif yöndeki anlamlı farklılığı destekleyen ve bu farklılığa dair örnekleri ortaya koyan bulgulara ulaşıldığı düşünülmektedir. Öğrencilerin ifadelerine bakıldığında tasarruf yapıldığına, geri dönüşüme dikkat edildiğine ve uygulama kapsamında öğrendikleri bilgileri yakın çevreleriyle paylaştıklarına dair örnekler verdikleri görülmektedir.

Araştırmada elde edilen sonuçların genel olarak alanyazınla örtüştüğü görülmektedir. Bunun yanında araştırma sonucunda analiz edilen nitel veriler nicel verilerin ortaya koyduğu sonucu desteklemektedir. Bu kapsamda Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin sürdürülebilirlik bilinci kazanmaları için uygulamaya dayalı, öğrencilerin birebir yaparak yaşayarak katılacakları eğitim etkinliklerinin düzenlenmesinin yararlı ve etkili olacağı söylenebilir. Sosyal Bilgiler dersinde ve ilgili diğer derslerde disiplinler arası biçimde sürdürülebilirlik bilincine yönelik kazanımların belirlenmesi önem taşımaktadır.

5.3. Öneriler

Bu bölümde, araştırmanın bulguları ve sonuçları ışığında geliştirilen öneriler, “Uygulama Yönelik Öneriler” ve “Araştırmaya Yönelik Öneriler” olmak üzere iki başlık altında sunulmuştur.

5.3.1. Uygulama yönelik öneriler

- Bu araştırmada 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci geliştirmeye yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerini artırdığı belirlenmiştir. Bu nedenle öğrencilerin 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerini artırmak amacıyla sürdürülebilirlik bilinci geliştirmeye yönelik etkinliklerden yararlanılabilir.
- Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci geliştirmeye yönelik etkinliklerden yararlanmak isteyen öğretmenler için sınıf içinde kullanılabilecek etkinlik örneklerinin yer aldığı bir rehber hazırlanabilir.
- Sosyal Bilgiler Öğretim Programında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma konusuna yer verilebilir.

5.3.2. Araştırmaya yönelik öneriler

- Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin çevresel, toplumsal ve ekonomik konulara duyarlılıklarına etkisini inceleyen araştırmalar yapılabilir.

- Sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarına ve öğrencilerin değer kazanımına olan etkisini inceleyen araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2021). *Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına yönelik sürdürülebilir kalkınma eğitimi önerisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Affeldt, F., Tolppanen, S., Aksela, M., & Eilks, I. (2017). The potential of the non-formal educational sector for supporting chemistry learning and sustainability education for all students—a joint perspective from two cases in Finland and Germany. *Chemistry Education Research and Practice*, 18(1), 13-25.
- Antalya.Ağca, B. (2002). Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi. URL: http://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa. (Erişim tarihi: 26.04.2023).
- Akgül, F. A. (2020). *8.Sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık düzeylerine sosyobilimsel konu destekli fen öğretiminin etkisi*. Yayınlanmamış Doktora tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Akgül, F. A. & Aydoğdu, M. (2020). Ortaokul Öğrencileri İçin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalık Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10 (2), 378-393 . DOI: 10.24315/tred.633081
- Akanlar, E. (2019). “Enerji kaynakları ve geri dönüşüm” konusunun drama yöntemiyle öğretiminin öğrencilerin akademik başarıları, tutumları ve kavramsal değişimleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Akbulut, F. & Çölgeçen, B. (2023). Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin ulusal kamu politikalarına dönüştürülmesi çerçevesinde bölgesel kalkınma planlarının rolü. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 200-220 . DOI: 10.14782/marmarasbd.1162481
- Akpulat, F. (2019). *Sürdürülebilirlik Kavramına Farklı Yaklaşımlar, Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksu, C., (2011), Sürdürülebilir kalkınma ve çevre, *Güney Ege Kalkınma Ajansı*, ss:33 Erişim adresi: http://geka.gov.tr/Dosyalar/o_19v5e00u1ru61bbncf2qmlcpv8.pdf (Erişim tarihi: 06.05.2023).

- Aksoydan, E. (2020). Neden sürdürülebilirlik? Sürdürülebilir yaşama dair. Ö. Yaman ve E. Aksyoydan (Ed.). *Sürdürülebilir Yaşam Rehberi* içinde (s.11-31). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi
- Aktan, S. Ve Saylan, N. (2013). Bir öğretim alanının doğuşu: ABD’de Sosyal Bilgilerin gelişimi (1893-1916). *Journal of Social Studies Education Research*. 4(2), 55-78
- Aktaş, F., Dinçol Özgür, S. Ve Yılmaz, A. (2020). İlköğretim programlarının BM 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından incelenmesi. *Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi*, 10(1), s.61-70. DOI: 10.7212/zkufbd. v10i1.1525
- Akyıldız, F. (2011). Binyıl kalkınma hedefleri, insan hakları ve demokrasi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 39-60.
- Alada, A., Gürpınar, E. & Budak, S. (2012). Rio konferansı üzerine düşünceler. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, sayı: 3-4-5, s.93-108. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusiyasal/issue/624/6250>
- Alagöz, M. (2004). Sürdürülebilir kalkınmanın paradigması. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4(8), s.1-23.
- Altunbaş, D. (2003-2004). Uluslararası sürdürülebilir kalkınma ekseninde Türkiye’deki kurumsal değişimlere bir bakış. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1 (1-2), 103-118.
- Ar, H. ve Çelik Uğuz, S. (2017). Küresel sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde turizmin rolü: Türkiye örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (49), 521-530.
- Aslan, E. (2016). Geçmişten günümüze Sosyal Bilgiler. D., Dilek(Ed.). *Sosyal Bilgiler Eğitimi içinde* (s. 3-52). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Ateş, H. (2018). Fen bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranışlarının ve bilgi düzeylerinin araştırılması. *Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 31 (2), s.507-531.
- Ateş, H. (2019). Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Açısından Analizi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 101-127.
- Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyuefd/issue/50700/660343>
- Aybek, E. C. (2022). Doğrulamalı faktör analizi. S. Göçer Şahin & M. Buluş (Ed.). *Adım Adım Uygulamalı İstatistik içinde* (s.343-373). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Aydın, A. H. ve Çamur, Ö. (2017). Avrupa Birliği çevre politikaları ve çevre eylem programları üzerine bir inceleme. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (13), 21-44 . DOI: 10.29029/busbed.310635
- Aydın, Ö., ve Çimer, A. (2021). Aktif öğrenme destekli ptö yönteminin öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma tutumlarına etkisi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 10(4), 1369-1391. <http://dx.doi.org/10.30703/cije.796850>
- Aydoğan, A. (2010). *Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusuyla ilgili kazanımların öğretimine ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Azrak, Y. (2022). Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınma: Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin görüşleri. *E-Kafkas Journal of Educational Research*, 9(3), 792-835.
- Bahtić, K., Višnjić Jevtić, A. Young Children's Conceptions of Sustainability in Croatia. *IJEC* 52, 195–211 (2020). <https://doi.org/10.1007/s13158-020-00266-4>
- Baykal, H. ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen dünya'da çevre sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(5). 1-17.
- Bilgili, A. S. (2019). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve Sosyal Bilgiler. A. S., Bilgili (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri içinde* (s.1-31). Ankara: Pegem Akademi
- Birdsall, S. (2014). Measuring student teachers' understandings and self-awareness of sustainability, *Environmental Education Research*, 20:6, 814-835, DOI: 10.1080/13504622.2013.833594
- Bokhari, A. (2017). Universities' social responsibility (usr) and sustainable development: a conceptual framework. *SSRG International Journal of Economics and Management Studies*, 4 (12), 8-16.
- Bozlağan, R. (2004). Sürdürülebilir gelişme kavramı üzerine yapılan tartışmalara bir bakış. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18 (3-4), 1-19.
- Buchanan, L. B., & Crawford, E. O. (2015). Teaching for sustainability in a social studies methods course: Opportunities and challenges. *Social Studies Research and Practice*, 10(2), 135-158.
- Bulut, B. ve Çakmak, Z. (2018). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi ve öğretim programlarına yansımaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2680-2697.

- Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. 28. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. 29. baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Creswell, J. W. and Plano Clark, V. L. (2007). *Designing and conducting mixed methods research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W. (2014). *Research desing*. (Çev. S. S. Demir). Ankara: Eğiten Kitap
- Güven Yıldırım, E., Köklükaya, A. & Aydoğdu, M. (2016). Fen Bilgisi öğretmen adaylarının öğretim yöntem- teknik tercihleri ve bu tercihlerinin nedenleri. *e-Kafkas Journal of Educational Research* , 3 (1) , 15-25.
- Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kafkasegt/issue/19198/204113>
- Çimen, B. (2021). *Evsel atıklar ve geri dönüşüm konusunda uygulanan probleme dayalı STEM etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarı ve farkındalığı üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ordu: Ordu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çimen, O., ve Yılmaz, M. (2012). İlköğretim öğrencilerinin geri dönüşümle ilgili bilgileri ve geri dönüşüm davranışları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 63-74.
- Ertürk, R. (2017). İlkokul öğrencilerinin çevre sorunları ve çevre eğitimine yönelik algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 12-24.
- Çemrek, F. ve Bayraç, H. N. (2013). Sürdürülebilir kalkınma skorunun hesaplanması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 131-152 . Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/ogusbd/issue/11005/131678>
- Çımrın, F. K. (2014). Kapitalizm, çevre ve çok uluslu şirketler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (50), 175-187 . DOI: 10.17755/esosder.54141
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2021). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. 6. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Demir, Y. ve Atasoy, E. (2021). Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik algılarının incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11 (3), 1688-1702

- Deveci, H. (2009). Sosyal Bilgiler dersinde kültürden yararlanma: Öğretmen adaylarının kültür portfolyolarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, (28), s.1-19.
- Deveci, H. (2018). Türk eğitim tarihinde Sosyal Bilgiler. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde (s.20-35). Ankara: Pegem Akademi
- Dinç, E. ve Acun, A. (2017). Sosyal bilgiler dersinde ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuların öğretiminde güncel olayların kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(41), 29-46.
- Doğanay, A. (2008) Çağdaş Sosyal Bilgiler anlayışı ışığında yeni Sosyal Bilgiler programının değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2). S.77-96
- Esa, N. (2010) Environmental knowledge, attitude and practices of student teachers, *International Research in Geographical and Environmental Education*, 19:1, 39-50, DOI: [10.1080/10382040903545534](https://doi.org/10.1080/10382040903545534)
- Ergün, T. ve Çobanoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (1), 97-123
- Faiz, M. & Bozdemir Yüzbaşıoğlu, H. (2019). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (4), 1255-1271.
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3),196-215. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijephss/issue/54205/722850>
- Güler, B. (2019). Doğayla uyumlu sürdürülebilir bir toplum. N. Özgen ve M. Kahyaoğlu (Ed.). *Sürdürülebilir Kalkınma* içinde (s. 198-212). Ankara: Pegem Akademi.
- Gültekin, M., (2008). Sosyal Bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar. (Ed. Ş. Yaşar), *Hayat bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Hager, S., Straka, T., & Irwin, H. (2007). What do teenagers think of environmental issues and natural resources management careers? *Journal of Forestry*, 105(2), 95-98.
- Harris, J. M. (2000). Basic principles of sustainable development. Erişim adresi: <https://sites.tufts.edu/gdae/files/2019/10/00-04Harris-BasicPrinciplesSD.pdf>
- Heinberg, R., & Lerch, D. (2010). What is sustainability. *The post carbon reader*, 11-19.

- Hoque, F., Yasin, R. M., & Sopian, K. (2022). Revisiting education for sustainable development: Methods to inspire secondary school students toward renewable energy. *Sustainability*, 14(14), 8296.
- İnan, S. (2019). Sosyal Bilgiler eğitimi: Nedir, ne zaman ve neden? S. İnan (Ed.). *Sosyal Bilgiler Eğitime Giriş Kavramlar, Yaklaşımlar, Etkinlikler* içinde (s. 1-22). 3. Basım. Ankara: Anı Yayıncılık
- Jaspar, J. C. (2008). Teaching for sustainable development: Teachers' perceptions. (Doctoral dissertation).
Erişim adresi: https://harvest.usask.ca/bitstream/handle/10388/etd-02042009-212522/J_Jaspar_Thesis.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Jeronen, E., Palmberg, I., & Yli-Panula, E. (2016). Teaching methods in biology education and sustainability education including outdoor education for promoting sustainability—A literature review. *Education Sciences*, 7(1), 1-19.
- Kabapınar, Y. (2019). Kavram, tanım ve teoriler üzerinden hayat bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimine bakmak. Y. Kabapınar (Ed.). *Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgiler* içinde (s.1-65). Ankara: Pegem Akademi
- Kaplan, A. (1999). Küresel çevre sorunları ve politikaları. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları: 19.
- Karademir, Uludağ, G. A. H. & Cingi, M. A. (2017). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Davranış Düzeylerinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (41), 120-136. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maeuefd/issue/29057/310807>
- Kaya, E. (2020). Toplu öğretim dersleri. Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Derslerinin Temeli: Toplu Öğretim Sistemi. 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Kaya, M. F. Ve Tomal, N. (2011). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 2(1). 49-65.
- Kaya, N., Çobanoğlu, M., & Artvinli, E. (2010, Kasım 3-5). Sürdürülebilir kalkınma için Türkiye’de ve dünyada çevre eğitimi çalışmaları [Bildiri]. 6. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, Ankara Üniversitesi.
- Kaymakçı, S. ve Ata, B. (2012). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin doğasıyla ilgili görüşleri. *Journal of Social Studies Education Research*, 3(1), 35-64.

- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13 (20), 19-33.
- Köybaşı Şemin, F (2022). Sürdürülebilir gelişme. *Sürdürülebilir Eğitim* içinde (s.1-14). Ankara: Anı Yayıncılık
- Koch, S., Barkmann, J., Strack, M., Sundawati, L., & Bögeholz, S. (2013). Knowledge of Indonesian university students on the sustainable management of natural resources. *Sustainability*, 5(4), 1443-1460.
- Lazol, İ., Muğal, E. & Yücel, Y. (2008). Sürdürülebilir bir çevre için çevre muhasebesi ve kobi'lere yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (38), 56-69
- Mengi, A. ve Algan, N. (2003). Küreselleşme ve yerelleşme çağında bölgesel sürdürülebilir gelişme. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Mentiş Taş, A. ve Özkaral, C. (2015). Sosyal Bilgiler 4-5. sınıf programı ve ders kitaplarının sürdürülebilirlik kavramı açısından incelenmesi. *Social Sciences Studies*, 4, s.61-73.
- Mızıkacı, M. (2020). Sürdürülebilir yaşam nedir? Ö. Yaman ve E. Aksyoydan (Ed.). *Sürdürülebilir Yaşam Rehberi* içinde (s.9-10). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi
- Munasinghe, M. (2001), "Implementing Sustainable Development: A Practical Framework", in Cleveland, C. J., Stern, D. I., Costanza, R. (eds), *The Economics of Nature and The Nature of Economic*
- Olsson, D., Gericke, N. & Chang Rundgren, S-N (2016) The effect of implementation of education for sustainable development in Swedish compulsory schools – assessing pupils' sustainability consciousness, *Environmental Education Research*, 22:2, 176-202, DOI: 10.1080/13504622.2015.1005057
- Özdemir, O. (2007). Yeni bir çevre eğitimi perspektifi: Sürdürülebilir gelişme amaçlı eğitim. *Eğitim ve Bilim* 32(145), 23-39
- Özdoğan, D. (2022). Parametrik olmayan testler. S. Göçer Şahin & M. Buluş (Ed.). *Adım Adım Uygulamalı İstatistik* içinde (ss.223-267). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özgen, N. (2019). Sürdürülebilirlik kavramı ve kullanım alanları. N. Özgen ve M. Kahyaoğlu (Ed.). *Sürdürülebilir Kalkınma* içinde (s.2-36). Ankara: Pegem Akademi

- Oğuz Hacı, S. Ve Demir, F. B. (2019). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, s. 211-225.
- Ozmehmet, D. E. (2008). Dünyada ve Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(12),1853-187
- Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/jyasar/issue/19124/202943>
- Önder, A. ve Özkan, B. (2013). Sürdürülebilir çocuk gelişimi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özsoy, A. (2021). *Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Öztürk, C. (2014). Sosyal Bilgiler öğretimi. C. Öztürk, R. Otluoğlu, S. Coşkun Keskin (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller* içinde (s.1-30). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Öztürk Demirbaş, Ç. (2015). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 31, 300-316.
- Perez, R. B. Ve Bua, V.E, Jr (2019). Greening the Curriculum for Sustainable Development. Erişim adresi: <https://eric.ed.gov/?id=ED600473>
- Safran, M. (2015). Sosyal Bilgiler öğretimine bakış. B, Tay ve A, Öcal (Ed.). *Özel öğretim yöntemleriyle Sosyal Bilgiler öğretimi* içinde (s.1-18). Ankara: Pegem Akademi
- Salsabila, E. R., Wijaya, A. F. C., & Winarno, N. (2019). Improving students' sustainability awareness through argument-driven inquiry. *Journal of Science Learning*, 2(2), 58-64.
- Selanik Ay, T. (2010). Sosyal Bilgiler dersinde çevre bilinci kazandırmada medya ürünlerinden yararlanmaya ilişkin öğrenci görüşleri. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, (1), 76-93.
- Sönmez, E., & Yerlikaya, Z. (2017). Ortaokul öğrencilerinin çevresel bilgi düzeyleri ve çevreye yönelik tutumları üzerine bir alan araştırması: Kastamonu ili örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(3), 1239-1249.
- Sund, L. (2016) Facing global sustainability issues: teachers’ experiences of their own practices in environmental and sustainability education, *Environmental Education Research*, 22:6, 788-805, DOI: 10.1080/13504622.2015.1110744

- Sustainability in Higher Education, 4(1), 44-56Yıldırım, O. ve Nuri, F. İ. (2018). Sustainable Development under the Historical Development Process. *Econworld: Sustainable Development, Lisbon*.
- Sümer, N. (2000). Yapısal Eşitlik Modelleri: Temel Kavramlar ve Örnek Uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49–74.
- Şeker, F. ve Aydın, B. (2021). Fen bilgisi öğretmenlerinin perspektifinden sürdürülebilir kalkınma için eğitim ve yeterlikleri. *e- Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8, 460-479. doi:10.30900/kafkasegt.964116
- Şen, H., Kaya, A. ve Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik üzerine tarihsel ve güncel bir perspektif. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 29 (107), 1-47.
- Şimsek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir çevre eğitimi açısından ilköğretim programlarının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 34 (151), 89-103.
- Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. *International Journal Of Medical Education*, 2, 53.
- Tay, B. (2018). Sosyal Bilgiler öğretiminin dünü bugünü ve yarını. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri içinde* (2-18). Ankara: Pegem Akademi
- Teddlie, C. & Tashakkori, A. (2015). *Foundatios of Mixed Methods Research*. (Çev. Y. Dede ve S.B. Demir). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Teksöz, G. (2014). Geçmişten ders almak: Sürdürülebilir kalkınma için eğitim. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 31 (2), 73-97.
- Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/buje/issue/14781/328411>
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73. <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/pub/issue/10265/125901>
- Turan, S. (2019). 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programının disiplinlerarası yapısının incelenmesi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 2 (2), 166-190 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jirss/issue/50816/629426>
- Turgut, N. (1997). Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında katılımın rolü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 52 (1), 701-715.

- Türer, B. (2010). *Fen bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Ulah, S. R. Ve Ali, S. (2021). Education for Sustainable Development Incorporation through Social Studies Curriculum: A Phenomenological Approach. *Bulletin of Education and Research*, (43)1. S,201-219
- United Nations. (1987). Report of the world commission on environment and development: our common future. UN. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/139811#record-files-collapse-header>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2005). United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014): International Implementation Scheme. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000148654>.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2007). United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014): International Implementation Scheme
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2014). United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014): International Implementation Scheme
- USND (2012), İstedimiz Gelecek, Birlefilmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20) Rio de Janeiro, Brezilya, 20-22 Haziran 2012, Konferans Çıktısı
- Uyanık, S. (2021). *Fen bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevre ile ilgili tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Warburton, K. (2003). Deep learning and education for sustainability. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. 4(1). s.44-56.
- Yalçın. A. (2022). 21. Yüzyılda sürdürülebilir kalkınma hedefleri: Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının yapısal olarak incelenmesi. *Harran Maarif Dergisi*, xx, x-x. doi: <http://doi.org/10.22596/hej.1103130>
- Yalçın, K. (2022). *Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir eğitim programına ilişkin öğrenci algıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma: Bir alanyazın taraması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3(16). S.181-208.
- Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2021). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenirlik. A. Yıldırım ve H. Şimşek (Ed.). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri içinde* (279-298). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EKLER

EK-1: Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu İzin Belgesi

EK-2: 2021-2022 eğitim Öğretim Yılı için Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

EK-3: Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalık Ölçeği

EK-4: Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalık Ölçeği kullanım izni

EK-5: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

EK-6: Sürdürülebilir farkındalık oluşturmaya yönelik hazırlanan ders planı

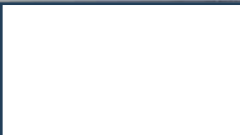
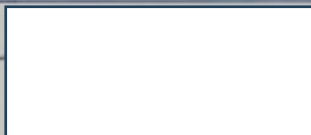
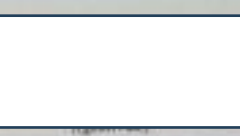
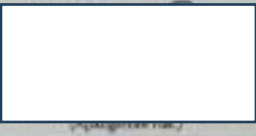
EK-7: Sürdürülebilir farkındalık oluşturmaya yönelik hazırlanan etkinlik örnekleri

EK-8: Öğretmen Gönüllü Katılım Formu

EK-9: Öğrenci Gönüllü Katılım Formu

EK-10: Veli Gönüllü Katılım Formu

EK-1: Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
İzin Belgesi

Etik Kayıt Tarihi: 12.01.2021		Protokol No: 148175		Tarih: 27.01.2021	
					
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU KARAR BELGESİ					
ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması				
KONU:	Eğitim Bilimleri				
BAŞLIK:	İ. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Etkinliklerin Öğrencilerin Sürdürülebilir Yapıya Yönelik Farkındalıklarına Etkisi				
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Prof. Dr. Tuba ÇENGELCI KOSE				
TEZ YAZARI:	Merve SUNA				
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-				
KARAR:	Olumlu				
					
					
					
					
(Eğitim Fak.)		(İktisadi Bilimler Fak.)			

**EK-2: 2021-2022 eğitim Öğretim Yılı için Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü
Araştırma İzni**

Gelen Evrak Tarih ve Sayısı: 14.02.2022-269106

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-88074293-605.01-43349039
Konu : Merve SUNA'nın Araştırma İzni

11.02.2022

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Genel Sekreterlik Yazı İşleri Müdürlüğü)

İlgi : a) Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 1563890 (2020/2) sayılı "Araştırma Uygulama İzinleri" Genelgesi.
b) 07.02.2022 tarihli ve 264135 sayılı yazınız.
c) Valilik Makamının 11.02.2022 tarihli ve 43281864 sayılı oluru.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Merve SUNA'nın, Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE danışmanlığında hazırladığı "6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Etkinliklerin Öğrencilerin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalıklarına Etkisi" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasına ilişkin ilgi (b) yazınız ve ekleri ile istenilen araştırma izni talebi incelenmiş, uygun görülmüş ve valilik makamından alınan ilgi (c) olur ekte gönderilmiş olup, Bakanlığımızın ilgi (a) Genelgesinin 25 inci maddesi gereği çalışmada ekteki imzalı ve mühürlü ölçme araçlarının kullanılması hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Hakan CİRİT
İl Milli Eğitim Müdürü

Ek:

- 1-İlgi (c) Valilik Oluru (1 Sayfa)
- 2-Araştırma ve Değerlendirme Formu (2 Sayfa)
- 3-Ölçme Araçları (7 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Büyükdere Mah. Atatürk Bulvarı No:247 Okanpazarı/ESKİŞEHİR

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.tatkiya.gov.tr/mib-olbyc>

Telefon No : 0 (222) 280 27 07

E-Posta : eski@mmmb.gov.tr

Kapı Adresi : mib@mmmb.gov.tr

Bilgi için: Can Murat ERSOY

Unvan : Bilgisayar Uzmanı

İnternet Adresi : eski@mmmb.gov.tr Faks: 2222802728

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.meb.gov.tr> adresinden 7814-9c38-3756-ab23-522@ kodu ile teyit edilebilir.

**EK-2 (Devam): 2021-2022 eğitim Öğretim Yılı için Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü
Araştırma İzni**

Gelen Evrak Tarih ve Sayısı: 14.02.2022-269106

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-88074293-605.01-43281864
Konu : Merve SUNA'nın Araştırma İzni

11/02/2022

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Anadolu Üniversitesi Rektörlüğü Genel Sekreterlik Yazı İşleri Müdürlüğü'nün 07.02.2022 tarihli ve 264135 sayılı yazısı.

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Merve SUNA'nın, Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE danışmanlığında hazırladığı "6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Etkinliklerin Öğrencilerin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalıklarına Etkisi" başlıklı yüksek lisans tez çalışması Müdürlüğümüz Araştırma ve Sosyal Etkinlik İzni İnceleme Komisyonu tarafından değerlendirilmiş ve uygulanmasında sakınca görülmediği bildirilmiştir.

Müdürlüğümüzce de uygun görülmüş olan söz konusu araştırma çalışmasının, 2021-2022 eğitim öğretim yılı içerisinde ve eğitim öğretimi aksatmamak kaydıyla, ilimizde bulunan tüm ortaokullarda uygulanmasını olurlarınıza arz ederim.

Hakan CIRIT
İl Milli Eğitim Müdürü

O L U R
Salih ALTUN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1-Araştırma ve Değerlendirme Formu (2 Sayfa)
2-Ölçme Araçları (7 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır.

Adres : Büyükdere Mah. Atatürk Bulvarı No:347 Odunpazarı/ESKİŞEHİR

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.milliye.gov.tr/mib-olbyc>

Bilgi için: Cem Murat ERSOY

Telefon No : 0 (222) 280 27 87

Unvan : Bilgi İşleri Uzmanı

E-Posta: etm@eskisehir.meb.gov.tr

İnternet Adresi: eskisehir.meb.gov.tr

Faks: 2222802728

Kayıt Adresi : etm@eskisehir.meb.gov.tr

Bu evrak güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır. <https://evrak.meb.gov.tr> adresinden: **a86d-abe0-3d27-ae3e-eeb3** kodu ile teyit edilebilir.

EK-2 (Devam): 2021-2022 eğitim Öğretim Yılı için Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü
Araştırma İzni

Gelen Evrak Tarih ve Sayısı: 14.02.2022-269106

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN

Adı Soyadı	Merve Suna
Kurumu / Üniversitesi	Anadolu Üniversitesi
Araştırma Yapılacak Eğitim Kurumu ve Kademesi	Eskişehir'deki Tüm Ortaokullar
Araştırmanın Konusu	6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Etkinliklerin Öğrencilerin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalıklarına Etkisi
Üniversite / Kurum Onayı	Var
Araştırma / Proje / Ödev / Tez Önerisi	Doktora Tezi
Veri Toplama Araçları	1. Ders Planı 2. Farkındalık Ölçeği 3. Görüşme Formu
Görüş İstenecek Birimler	-

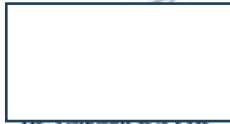
KOMİSYON GÖRÜŞÜ

İlgi: Milli Eğitim Bakanlığının 21.01.2020 tarih ve 81576613 sayılı 2020/2 Nolu Genelge Kapsamında Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri Genelgesi.
Genelgenin ilgili maddeleri gereğince yapılan incelemede 2021-2022 öğretim yılını aksatmayacak şekilde uygulanmasında sakınca yoktur.

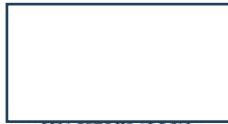
Komisyon Kararı	KABUL (oy birliği ile)
(Varsa) Muhalif Üyenin Adı ve Soyadı	Gerekçesi :
NOT:	Diğer kurumlardan da ayrıca izin alınması gerekmektedir.

KOMİSYON

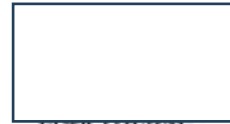
10/02/2022

Öğretmen

Öğretmen

Öğretmen

İlçeye Mah. Atatürk İlç. No:247 ESKİŞEHİR
Elektronik Adı: www.eskisehir.meb.gov.tr
e-posta: strateji26@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: C. Murat ERSOY
Tel : (0 222) 280 27 07
Faks: (0 222) 280 27 28

EK-2 (Devam): 2021-2022 eğitim Öğretim Yılı için Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü
Araştırma İzni

Gelen Evrak Tarih ve Sayısı: 14.02.2022-269106

ANKET VE ARAŞTIRMA İZİN KOMİSYONU ARAŞTIRMA ÖN İNCELEME FORMU

Adı Soyadı : Merve Suna

Kurumu : Anadolu Üniversitesi

Konu : 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Etkinliklerin Öğrencilerin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalıklarına Etkisi

Tarih :10/02/2022

MEB 21.01.2020 tarih ve 81576613 sayılı 2020/2 Nolu Genelge Kapsamında Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerinde Dikkat Edilecek Hususlar

	Uygun	Uygun Değil	Açıklama
Anayasa, Millî Eğitim Temel Kanunu ve Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarına uygunluğu,	X		
Millî ve manevî değerlere uygunluğu,	X		
Kişilik haklarına uygunluğu (kişisel bilgiler istenilmemeli, ad-soyad vb.),	X		
Cinsiyet, din, dil ve ırk gibi farklılıkları istismar etmeme durumu,	X		
İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve uluslararası bağlayıcılığı olan diğer belgelerce suç kabul edilen hususları içermemesi,	X		
Kişisel ve ailevi mahremiyetini ifşa eden sorular, ifadeler, resimler ve simgeler yer alması,	X		
Veri toplama araçlarında kişi, kurum ve kuruluşlara yönelik reklam veya tanıtım gibi ifade ve öğeler yer almaması,	X		
Araştırma önerisi ile veri toplama araçlarının tamamının idareye sunulması,	X		
Araştırma, veri toplama araçlarının okul ve kurumlarda uygulanması, eğitim-öğretim faaliyetini aksatmaması için ilk ve ikinci yayın bitimine en az üç hafta kalıncaya kadar yapılması,	X		
Uygulamanın sadece Eskişehir ilinde yapılmasıdır.	X		

Komisyon Üyeleri	Uygun	Uygun Değil	İmza
	X		
	X		İzmitli
	X		

EK-3: Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalık Ölçeği

SÜRDÜRÜLEBİLİR YAŞAMA YÖNELİK FARKINDALIK ÖLÇEĞİ

Adı-Soyadı:

Sınıfı:

Sevgili öğrenciler; bu ölçek sizin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerinizi belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçek sonuçları yalnızca bu konudaki farkındalıklarınızı belirlemek amacıyla kullanılacak, başka hiçbir amaç için ölçek sonuçlarından yararlanılmayacaktır.

Ölçekte 20 madde bulunmaktadır. Her bir maddeyi dikkatlice okuduktan sonra, ne derecede katıldığınızı ya da katılmadığınızı size verilen maddenin karşısındaki kutucuğa belirgin şekilde işaretleyiniz. Vereceğiniz içten cevaplar ve **cevapsız madde bırakmamanız** araştırmanın sonuçları açısından çok önemlidir.

Size verilen ölçek üzerine **isim yazmanız gerekmektedir**.

Katkılarınız için teşekkür ederiz 😊

İfadeler	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum
1. İnsanların kendi ihtiyaçları için doğal çevre üzerinde değişiklik yapma hakları vardır.			
2. Dünya üzerindeki yoksulluk ve açlık her ülkede eşit oranda artmaktadır.			
3. Günümüzdeki hızlı nüfus artışının doğal kaynak tüketimine bir etkisi yoktur.			
4. Gelişmiş ülkeler, halkının barınma sorununu tamamıyla çözmüştür.			
5. Ülkede nüfusun artması bir güçlülük göstergesidir.			
6. Yeryüzünde tüm insanlığa yetecek kadar doğal kaynak mevcuttur.			
7. İnsan doğadaki kaynakları istediği oranda tüketebilir.			
8. İnsanın var oluş amacı doğaya hükmetmektir.			
9. Bir ülkede ormanlık alan yüzdesinin azalmasının sebebi kentleşme politikalarıdır.			
10. Bitkilerin ve hayvanların en az insanlar kadar yaşam hakkı vardır.			
11. Çölleşme insan kaynaklı bir sorun değildir.			
12. Bitki ve hayvan türlerinin sayısının azalması biyoçeşitliliğin azalmasına sebep olur.			
13. Doğadaki bitki ve hayvan türlerinin neslinin tükenmesi sürdürülebilir yaşamı direkt olarak etkiler.			
14. Çevre sorunları yalnızca bulunduğu bölgeyi etkiler.			
15. Geçmiş yüzyıllarda canlıların nesillerinin tükenmesi büyük ölçüde insan kaynaklıdır.			
16. Dünyadaki gelir dağılımının düzensiz olması suç oranını artırır.			
17. Bir ülke, ekonomisini sahip olduğu hammadde kaynaklarına göre yapılandırılmalıdır.			
18. Gelir dağılımı eşitsizliği toplumda sınıflaşmaya yol açar.			
19. Yeşil bina uygulamalarında yenilenebilir kaynaklar kullanılmaktadır.			
20. Atık maddeler kullanılarak elektrik enerjisi üretmek mümkündür.			

EK-4: Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalık Ölçeği kullanım izni

Merve Suna

Alıcı: f.aycacetin

2 Kas 2021 16:28

Hocam merhaba,

Ben Merve Suna Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı tezli yüksek lisans öğrencisiyim. Tezimi yazarken 6. Sınıf sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinlikler üzerinde çalışacağım. "Ortaokul Öğrencileri İçin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalık Ölçeğinin Geliştirilmesi" adlı çalışmanızda geliştirdiğiniz ölçeği veri toplamak amacıyla kullanabilir miyim? Ölçeğin tamamını tez çalışmamda kullanmam için gönderebilerseniz çok sevinirim.

İyi günler ve iyi çalışmalar dilerim.

AYÇA ÇETİN

7 Kas 2021 15:07

Merhaba. Elbette kullanabilirsiniz. Ölçeğim makale olarak Trakya Eğitim Dergisi'nde yayınlandı. Oradan faydalanabilirsiniz. İyi çalışmalar dilerim. ...

Merve Suna

Alıcı: AYÇA

7 Kas 2021 16:43

EK-5: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Katılımcı No:

Tarih:

Saat:

**Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Dayalı Etkinliklerin Öğrencilerin
Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Farkındalıklarına Etkisine İlişkin Yarı
Yapılandırılmış Görüşme Formu**

Bu yarı yapılandırılmış görüşme formu Anadolu Üniversitesi eğitim bilimleri enstitüsünde Sosyal Bilgiler eğitimi yüksek lisans programına devam eden araştırmacı Merve Suna tarafından hazırlanmıştır. Görüşmenin amacı Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya dayalı etkinliklerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalıklarına olan etkisini ortaya koymaktır. Katılımcıların sorulara gerçek cevaplar vermeleri bu konuda var olan eksik bilgilerin tamamlanması ve çözüm önerileri geliştirilmesi açısından önemlidir. Yapılacak görüşmede izniniz dahilinde ses kaydı alınacaktır ve kişisel bilgileriniz ile görüşme kaydının gizliliğine dikkat edilecektir. Görüşmeye katıldığınız için teşekkürler ☺

Görüşme Soruları

1. Sürdürülebilir kalkınmayı nasıl tanımlarsınız?
2. Sürdürülebilir kalkınma ve Sosyal Bilgiler dersi arasındaki ilişkiyi açıklayınız.
3. Sosyal Bilgiler dersinde uyguladığınız etkinlikler hakkında ne düşünüyorsunuz?
4. Sosyal Bilgiler dersinde uyguladığınız etkinlikler arasında sizi etkileyen şeyler neler oldu?
5. Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan etkinlikler sürdürülebilir kalkınmaya yönelik düşüncelerinizi nasıl etkiledi?
6. Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan etkinlikler boyunca günlük hayatınızda sürdürülebilir kalkınma konusunda dikkat ettiğiniz şeyler neler oldu? Örnek veriniz.
7. Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan etkinliklerle ilgili değiştirmek ya da eklemek istediğiniz şeyler neler oldu? Önerilerinizi örneklerle açıklayınız.

Ek-6: Sürdürülebilir farkındalık oluşturmaya yönelik hazırlanan ders planı

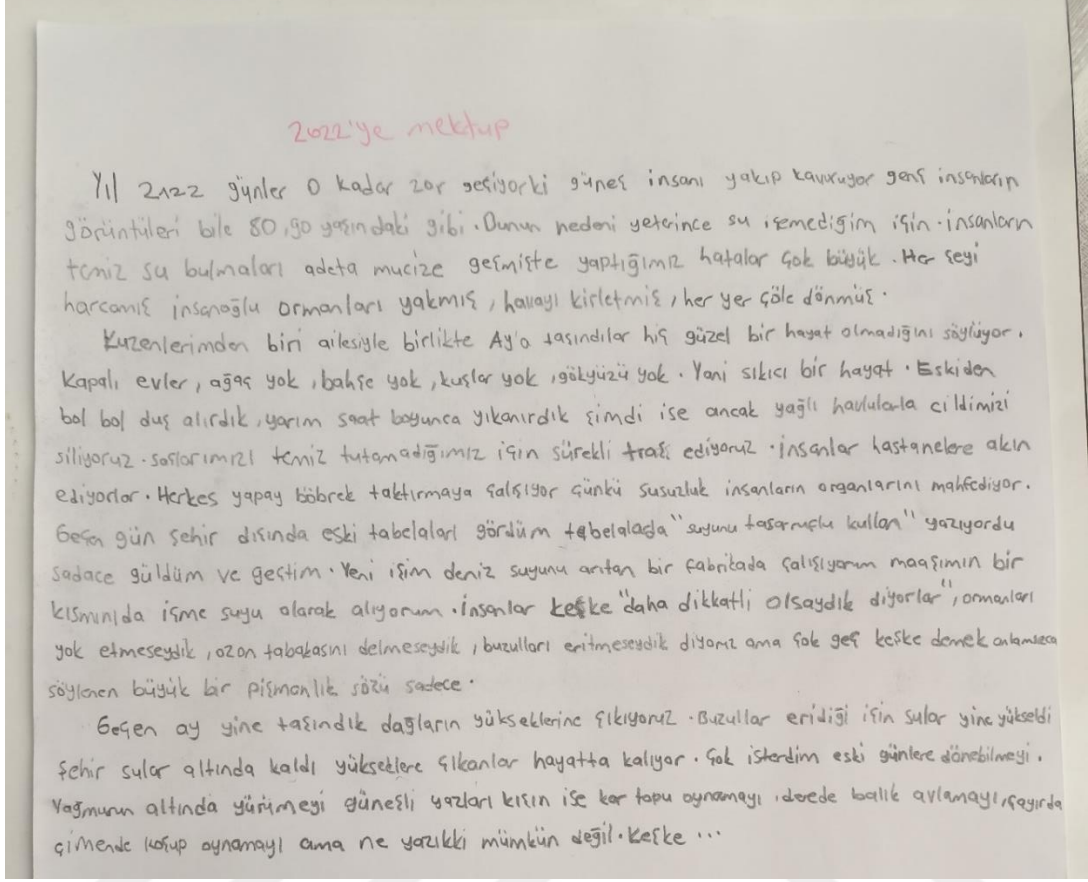
I. BÖLÜM	
Dersin Adı	Sosyal Bilgiler
Sınıf	6.Sınıf
Öğrenme Alanı	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
Ünite	Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim
Tarih	07.03.2022
Süre	40 + 40 dakika
İlişkilendirilen Değerler	Vatanseverlik, doğal çevreye karşı duyarlılık ve sorumluluk

II. BÖLÜM	
Kazanımlar	SB.6.5.1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.
Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Düz anlatım, soru cevap, ters beyin fırtınası, örnek olay etkinliği, geçmişe mektup etkinliği
Kullanılacak Araç-Gereç ve Materyaller	Ders kitabı, akıllı tahta, slayt sunusu, örnek olay kağıtları
Öğrenme-Öğretme Süreci	
Giriş	
Dikkat Çekme	Öğretmen öğrencilere dilsiz Türkiye haritası üzerinde yer alan bazı doğal kaynakların fotoğrafını göstererek bunların neler olduğuna soru cevap yöntemiyle değinir.
Güdüleme	Öğretmen “Bugün dersi dikkatli dinlediğinizde bu ülkede yaşayan vatandaşlar olarak ülkemizin doğal kaynaklarının neler olduğunu öğrenecek ve bu kaynakların hangi alanlarda kullanıldığını öğrenerek ekonomik faaliyetler hakkında fikir sahibi olacaksınız” der.
Gözden Geçirme	Öğretmen “dersimizde ülkemizdeki doğal kaynakların neler olduğunu, kullanırken nelere dikkat edilmesi gerektiğini ve hangi ekonomik faaliyetlerde yararlanıldığını işleyeceğiz” der.
Derse Geçiş	Öğretmen eğer doğal kaynaklar bir an da ortadan kayboldıysa hayatımız nasıl olurdu? Sorusu ile ters beyin fırtınası yaparak derse geçer.

Geliştirme
Öğretmen öğrencilerden gelen cevapları tahtaya yazar ve öğrencilerle doğal kaynakların olmadığı bir gezegende neler yaşanabileceği kısaca tartışılır. Doğal kaynakların ne kadar önemli olduğu belirtilir. Öğretmen ülkemizin doğal kaynakları ve ekonomik faaliyetlerin ilişkisini slayt sunusu üzerinden düz anlatım ve soru-cevap yöntemiyle anlatır. Tarım, hayvancılık, ormancılık ve madencilik başlıkları işlendikten sonra örnek olay etkinliğine (Ek-1) geçilir. Öğretmen sınıfı mevcuda göre dörderli gruplara ayrılır ve her gruba 3 örnek olaydan biri verilir. Gruplar verilen sürede örnek olaydaki haberi okuyarak sorulara cevap verir. Herkes etkinliği bitirdikten sonra akıllı tahtada örnek olaylar açılır ve her grup kendi örnek olayında verdiği cevapları sınıf arkadaşlarıyla paylaşır. Söz almak isteyen öğrencileri verilen cevaplarla ilgili fikirlerini paylaşırlar. Öğretmen gelen cevaplar doğrultusunda doğal kaynakların kullanımı konusunda sürdürülebilirlik bilincinin önemini vurgular ve ilgili haberlerden bölümler gösterir. Öğretmen dersin başındaki doğal kaynakların yok olması ile ilgili tartışmayı hatırlatarak geçmişe mektup yazma etkinliğine geçer. Öğrencilerden kafalarını sıraya koyup gözlerini kapatmaları istenir. Günümüzden yaklaşık 100 yıl sonraki doğal kaynakların tükendiği bir zaman diliminde yaşadıklarını düşünmeleri söylenir. Bir zaman yolcusu aracılığıyla günümüzdeki insanlara yazdıkları mektubu gönderme şansları olacaktır. Bu mektupta o koşullardaki beslenme, barınma, güvenlik ve sağlık gibi konular düşünüldüğünde hissettikleri duygular yer alacaktır. Öğrencilere düşünmeleri ve mektup yazmaları için verilen süre tamamlanınca isteyenler yazdıklarını arkadaşlarıyla paylaşır ve etkinlik sona erer.
Sonuç
Öğretmen ülkemizdeki doğal kaynaklara ve ekonomik faaliyetleri özetleyip sürdürülebilirlik bilinciyle bağlantı kurarak konuyu bitirir.

III. BÖLÜM	
Ölçme ve Değerlendirme	Öğrencilerin derste fikir üretirken aldıkları notlar ve sonrasında yazacakları ders günlükleri değerlendirme amaçlı kullanılır.
Ödev	Öğretmen “Bugün dersimizde işlediğimiz konuyla ilgili 6 tane soru yazmanızı istiyorum bu soruları önümüzdeki derste kullanacağız. Ayrıca dersimizle ilgili en çok şaşırdığınız, merak ettiğiniz, dikkatinizi çeken bilgileri ve düşüncelerinizi içeren bir ders günlüğü tutmanızı istiyorum” diyerek dersi bitirir.

Ek-7: Sürdürülebilir farkındalık oluşturmaya yönelik hazırlanan etkinlik örnekleri

Gelecekte yaşayan biri olarak geçmişe mektup örneği

Ek-7 (Devam): Sürdürülebilir farkındalık oluşturmaya yönelik hazırlanan etkinlik örnekleri

Bursa'da fabrikalar kimyasal atıkları artmıyor

Türkiye geçtiğimiz yıl etkili olan musllajı aylarca konuşurken, Bursa'daki bazı fabrikalarda kimyasalların arttırmadan derelere, oradan da Marmara'ya aktıldığı ortaya çıktı.

HA • 02.02.2022 - 10:00 • Son Güncelleme: 02.02.2022 - 10:15

Telefonla iletilen bir fotoğraf

Bursa'nın sulak alanlarını besleyen derelerden zehir akıyor... Normalde arttırma işlemi yapılarak salınması gereken sanayi atığı suları, Yıldırım İlçesi Samanlı Deresi'ne arttırma yapmadan salınıyor.

Ozellikle Gürsu, Kestel ve merkez Yıldırım ilçelerinin kesişme noktasında bazı sanayi kuruluşları atık sularını arttırmadan dışarı ediyor. Havaaların soğuk olması sebebiyle atık suların döktüğü dereden dumanlar yükseliyor.

1. Kimyasal atık ne demektir?
Zararlı olan tehlikeli faaliyetler
2. Atıkların oluşma sebepleri nelerdir?
Şirketlerin ve insanların fazla kullandıkları sonucu oluşur
3. Sulak alanlar atıklardan nasıl etkilenir?
Tuzlu suya dönüşür ve bitki hayatı bozulur ve kirlenir
4. Sulak alanlara atıkların karışması canlı yaşamını nasıl etkiler?
İçindekiler öldürerek oradaki canlı sistemini yok eder
5. Çevremizde bir akarsuya kimyasal atıkların karışmış olması size ne hissettirir?
Zehirlenme riski olan kirlenir
6. Kimyasal atıkların sulak alanlara zarar vermemesi için neler yapılabilir?
Kimyasal üretimi azaltarak ve atık yapılarak değerlendirilerek

Gazete temelli örnek olay örneği

Ek-7 (Devam): Sürdürülebilir farkındalık oluşturmaya yönelik hazırlanan etkinlik örnekleri

Milas'ın bal ormanlarında maden ocağı tehlikesi: 'ÇED Gerekli Değildir' kararı yargıya taşınıyor

Bal ormanları ile ünlü Milas'ın Tuzabat Köyü'nde boksit madeni çıkartılma çalışması başlatılması bölge halkının tepkisini çekti. Maden için verilen 'ÇED Gerekli Değildir' kararının iptali için yargıya gidiliyor.

Nevzat Çağlar TÜFEKÇİ

Mugla'nın Milas İlçesi Tuzabata Köyü'nde boksit madeni çıkartmak amacıyla ruhsat başvurusu yapan şirkete 'ÇED Gerekli Değildir' kararı verilmesi köylülerin hareketine geçirdi. Mugla Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nün Denetimler Madencilik AŞ'nin başvurusuna verdiği 'ÇED Gerekli Değildir' kararının iptali için köylüler dava açmaya hazırlanıyor.

ÇED: Çevresel Etki Değerlendirmesi

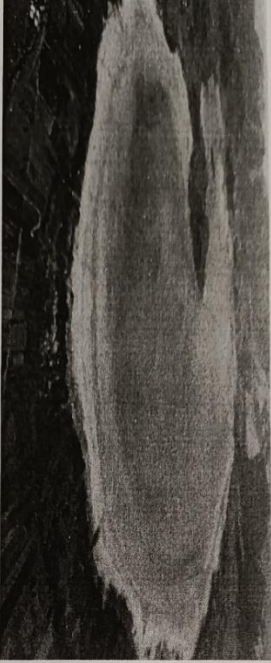
1. Maden ocağı faaliyetleri nelerdir?
Boksit madeni;
2. Orman alanından nasıl yararlanılır?
Arılardan bal yapmaları, ila.
3. Bölge halkı maden ocağının açılmasına neden tepki göstermiştir?
Ormanların yok olması için tepki vermişlerdir.
4. Bal ormanları maden ocağının açılmasından nasıl etkilenir?
Yeşil alanın azalması.
5. Sizce bölge halkı tepkisinde haklı mı?
Haklı ✓
6. Siz bölgede yaşayan halktan biri olsaydınız bu durumda ne hissederdiniz?
Olumsuz tepki, bu durum kızı çıkmaz, bunun hakkında gruplar oluşturur kızı çıkarırlar.

Gazete temelli örnek olay örneği

Ek-7 (Devam): Sürdürülebilir farkındalık oluşturmaya yönelik hazırlanan etkinlik örnekleri

Abone ol Go-gle News Paylaş

Göller Yöresinde son 50 yılda 10 bin kilometrekare sulak alan yok oldu

Türkiye Tabiatını Koruma Derneği (TTKD) bilim danışmanı ve emekli öğretim görevlisi Dr. Erol Kesici, 2. Subat Dünya Sulak Alanlar Günü' nedeniyle, Türkiye'nin en fazla göl ve sulak alanının bulunduğu Burdur, Isparta, Antalya, Denizli, Afyonkarahisar ve Konya illerindeki Göller Yöresinde son duruma ilişkin detaylı analiz raporu hazırladı.

Bir zamanlar dünyanın en fazla sulak alanına sahip olan bu coğrafyadaki göllerin hızla tükendiğine işaret eden Dr. Kesici, "Dünya Sulak Alanlar Günü'nde, yörenin susuz kalan sulak alanları kutlanmalı mı, kutlanmamalı mı?" dedi.

1. Sulak alan ne demektir?
"Yeraltının yatacından, toprakta ya da su yatacında önemli olan büyük su kütlesi"
2. Sulak alanlardan hangi amaçlarla yararlanılır?
"tarımda sulama, günlük su ihtiyaçları"
3. Sulak alanların kuruması kimleri etkiler?
"insan ve diğer canlılar"
4. Sulak alanların kurumasına neler sebep olmuştur?
"bilimsiz tüketim, yanlış yapı alan tutum"
5. Yakın çevrenizde sulak alanların kuruması size ne hissettirir?
6. Sulak alanların korunması için neler yapılabilir?
"insanlar bilimsel ve teknolojik ve tarımda daha iyi sulama teknikleri kullanabilir."

Gazete temelli örnek olay örneği

Ek-8: Öğretmen Gönüllü Katılım Formu

ÖĞRETMEN ARAŞTIRMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu çalışma, 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Etkinliklerin Öğrencilerin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalıklarına Etkisi başlıklı bir araştırma çalışması olup 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya dayalı etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarına etkisinin ortaya koyulması amacını taşımaktadır. Çalışma, Merve SUNA tarafından yürütülmekte ve sonuçları ile 6. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalıklarının gelişimine ışık tutulacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, öğretim yaptığınız sınıftaki öğrencilerin öncelikle Ortaokul Öğrencileri İçin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalık Ölçeği'ni doldurmaları istenecektir. Daha sonra sürdürülebilir kalkınmaya dayalı etkinliklere katılmaları istenecektir. Etkinliklerin tamamlanmasının ardından tekrar Ortaokul Öğrencileri İçin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalık Ölçeği'ni doldurmaları istenecektir. Ayrıca etkinlikler bittikten sonra öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak bu görüşmeler için ses kaydı alınacaktır.
- İsminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Öğretim yaptığınız sınıftaki öğrencilerden toplanan veriler ses kayıtlarının bilgisayar ortamına aktarılması yöntemi ile korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Anadolu Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi bölümünden Merve SUNA'ya yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Merve SUNA

Adres:

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

EK-9: Öğrenci Gönüllü Katılım Formu

ÖĞRENCİ ARAŞTIRMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu çalışma, 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Etkinliklerin Öğrencilerin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalıklarına Etkisi başlıklı bir araştırma çalışması olup 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya dayalı etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarına etkisinin ortaya koyulması amacını taşımaktadır. Çalışma, Merve SUNA tarafından yürütülmekte ve sonuçları ile 6. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalıklarının gelişimine ışık tutulacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, öncelikle Ortaokul Öğrencileri İçin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalık Ölçeği'ni doldurmanız istenecektir. Daha sonra öğrenim gördüğünüz sınıfta sürdürülebilir kalkınmaya dayalı etkinliklere katılmanız istenecektir. Etkinliklerin tamamlanmasının ardından tekrar Ortaokul Öğrencileri İçin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalık Ölçeği'ni doldurmanız istenecektir. Ayrıca etkinlikler bittikten sonra sizinle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak bu görüşmeler için ses kaydı alınacaktır.
- İsmınızı yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler ses kayıtlarının bilgisayar ortamına aktarılması yöntemi ile korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Anadolu Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi bölümünden Merve SUNA'ya yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Merve SUNA

Adres:

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

EK-10: Veli Gönüllü Katılım Formu

VELİ ARAŞTIRMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu çalışma, 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Etkinliklerin Öğrencilerin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalıklarına Etkisi başlıklı bir araştırma çalışması olup 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya dayalı etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarına etkisinin ortaya koyulması amacını taşımaktadır. Çalışma, Merve SUNA tarafından yürütülmekte ve sonuçları ile 6. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalıklarının gelişimine ışık tutulacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, velisi olduğunuz öğrenciden öncelikle Ortaokul Öğrencileri İçin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalık Ölçeği'ni doldurması istenecektir. Daha sonra öğrenim gördüğü sınıfta sürdürülebilir kalkınmaya dayalı etkinliklere katılması istenecektir. Etkinliklerin tamamlanmasının ardından tekrar Ortaokul Öğrencileri İçin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalık Ölçeği'ni doldurması istenecektir. Ayrıca etkinlikler bittikten sonra velisi olduğunuz öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak bu görüşmeler için ses kaydı alınacaktır.
- Çocuğunuz ismini yazmak ya da kimliğini açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değildir/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde çocuğunuzdan toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Çocuğunuzdan toplanan veriler ses kayıtlarının bilgisayar ortamına aktarılması yöntemi ile korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çocuğunuzun çalışmadan ayrılması durumunda çocuğunuzdan toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Anadolu Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi bölümünden Merve SUNA'ya yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Merve SUNA

Adres:

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Merve SUNA

Yabancı Dil : İngilizce

Doğum yeri ve Yılı :

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

2015-2019, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Yayınları ve Bilimsel Faaliyetler:

Gökçe, N., **Suna, M.** & Yıldırım, C. (2019) “Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Bilim Deney Merkezi ve Uzay Evi Deneyimleri” Bildiri Özet Metni, VIII. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu. Ankara, Türkiye

Çengelci Köse, T., Yıldırım, C., & **Suna, M.** (2019). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Okuryazarlık Becerilerinin Kazandırılmasına İlişkin Uygulamaları*. VI International Eurasianeducational Research Congress (Pp.1208-1212). Ankara, Turkey

Gökçe, N., **Suna, M.** & Yıldırım, C. (2018) “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Yakın Çevredeki Bitkileri Tanımlarına Yönelik Bir Uygulama” Bildiri Özet Metni, VII. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu. Kırşehir, Türkiye